

1979/80:97

Nr 97

Fredagen den
29 februari 1980

Fredagen den 29 februari

Kl. 09.00

*Meddelande om
interpellationssvar*

§ 1 Justerades protokollet för den 21 innevarande månad.

*Om ökat statsbi-
drag till SYO-
verksamheten i
skolorna*

§ 2 Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Sedan jag blivit utsedd till landshövding i Södermanlands län får jag härmed anhålla om att bli befriad från uppdraget som riksdagsledamot från mars månads utgång.

Stockholm den 28 februari 1980

Bengt Gustavsson

Denna anhållan bifölls av kammaren.

§ 3 Meddelande om interpellationssvar

1979/80:131 om omställningsproblemen vid omlokalisering av statliga myndigheter

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningens 6 kap. 1 § vill jag härmed meddela att jag hade för avsikt att i dag besvara interpellation 131 av Bengt Gustavsson om omställningsproblemen vid omlokalisering av statliga myndigheter. Då interpellanten var förhindrad att i dag ta emot svaret har vi överenskommit att svaret skall lämnas fredagen den 14 mars 1980.

§ 4 Om ökat statsbidrag till SYO-verksamheten i skolorna

Statsrådet BRITT MOGÅRD erhöll ordet för att besvara *Margit Jonssons* (fp) den 14 februari anmälda fråga, 1979/80:328, och anförde:

Herr talman! Margit Jonsson har frågat mig om jag har för avsikt att verka för en ökning av statsbidraget för SYO-verksamheten i syfte att täcka kommunernas merkostnader i samband med försöksverksamheten med utökad praktisk arbetslivsorientering i grundskolan.

I samband med att riksdagen våren 1979 fattade beslut om läroplan för grundskolan m. m. (prop. 1978/79:180, UbU 1978/79:45, rskr 1978/79:422) erhöll skolöverstyrelsen (SÖ) uppdraget att i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen utreda det samlade behovet av praktikplatser för olika utbildningar samt möjligheter att tillgodose detta behov. I uppdraget ingick också att

kartlägga kostnaderna för stat, kommun och företag, liksom hur kostnaderna fördelar sig på skilda kommuner.

Jag har inhämtat att SÖ i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen har tillsatt en arbetsgrupp med företrädare för berörda myndigheter och parter för att se över praktikfrågorna samt klarlägga personalbehovet inom skolan och hos arbetsmarknadsmyndigheterna vid en utvidgad arbetslivsorientering i grundskolan.

MARGIT JONSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga.

SYO-verksamheten är en viktig del av skolans arbete. Det är angeläget att eleverna i grundskolan får inblick i hur olika delar av arbetslivet fungerar, innan de har att välja utbildningsväg eller yrkesinriktning. Därför är intentionerna lovvärda i den nya läroplan för grundskolan som riksdagen beslutade om 1979.

Enligt detta beslut skall målet för den praktiska arbetslivsorienteringen vara att denna skall omfatta tio veckor. Som en första etapp på väg mot målet gäller att den praktiska arbetslivsorienteringen skall omfatta minst sex veckor, fördelade på grundskolans olika stadier och inom olika arbetslivssektorer. Dessutom skall den till viss del vara könsrollsstyrd. Allt detta medför ett mycket omfattande administrativt arbete, som till stor del kommer att åligga SYO-konsulenterna.

Av den försöksverksamhet som pågår, bl. a. i min egen kommun, har det framgått att det blir nödvändigt att anställa fler SYO-konsulenter för att klara den utökade arbetslivsorienteringen. Härav följer att statsbidraget till SYO- och SSA-verksamheten också måste öka, om läroplansbeslutet skall kunna förverkligas.

Det är orimligt att riksdagen fattar beslut som kostar mycket pengar utan att den tar de ekonomiska konsekvenserna av besluten. Statens ekonomi är visserligen ansträngd, men kommunernas ekonomi är inte mindre ansträngd. Det är väl alla medvetna om i dessa dagar.

Vi som ute i kommunerna har att genomföra den nya läroplanen för grundskolan och ombesörja att eleverna får den viktiga arbetslivsorienteringen enligt läroplanens intentioner förväntar oss att regering och riksdag ser till att vi också får ekonomiska förutsättningar för detta. Anser inte statsrådet att det är ett rimligt krav? Kan kommunerna i sin planering räkna med en ökning av bidraget, så att det täcker kostnaderna för läroplanens genomförande? Det framgår inte av statsrådets svar att regeringen har för avsikt att se till att kommunerna får ett statsbidrag som täcker de kostnader för reformen som den tillsatta arbetsgruppen kommer fram till.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Frågan var enligt min mening ganska oklart formulerad, och det var litet osäkert vad den gällde.

Vi är ju bl. a. i färd med att pröva SYO-verksamheten i kommunerna, och den SYO-verksamheten skall inte gälla bara i grundskolan. Det har kommit

en rapport om detta från skolöverstyrelsen som nu remissbehandlas. SYO-verksamheten åligger inte bara SYO-funktionärerna utan åligger all skolans personal. En förändrad arbetslivsorientering får ju inte bara vara av kvantitativ art utan måste också vara av kvalitativ art.

När det gäller det som frågan tydligen avser, nämligen arbetslivsorienteringen enligt beslutet om den nya läroplanen, vill jag säga att det inte finns några fastlagda riktlinjer för hur den skall utformas. Den skall inte heller bara gälla högstadiet utan hela grundskolan. Och även där är det naturligtvis inte bara ett åliggande för SYO-funktionärerna. Den försöksverksamhet som frågeställaren nämner bygger på ett uppdrag som skolöverstyrelsen fick av regeringen 1977 om ändrad arbetslivsorientering. Den försöksverksamheten har förlängts på grund av SÖ:s begäran i samband med att den nya läroplanen har införts. Denna försöksverksamhet leds och utvärderas ur kvalitativ synpunkt av högskolan för lärarutbildning i Malmö, och de kvantitativa konsekvenserna utreds av en arbetsgrupp på SÖ, som jag nämnde i mitt svar. Jag tycker det är ett rimligt krav att den försöksverksamheten utvärderas innan jag eller regeringen gör några som helst utfästelser.

MARGIT JONSSON (fp):

Herr talman! Jag kräver inga utfästelser, men jag är angelägen om att få höra om statsrådet anser att det är rimligt att kommunerna får en kostnadstäckning för den merkostnad som blir en följd av läroplansbeslutet.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Jag anser fortfarande att utvärderingen av försöksverksamheten får visa i vad mån det uppstår en merkostnad.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 5 Om åtgärder för att förbättra lärarnas arbetsmiljö

Statsrådet BRITT MOGÅRD erhöll ordet för att besvara *Elisabeth Fleetwoods* (m) den 29 januari anmälda interpellation, 1979/80:128, och anförde:

Herr talman! Elisabeth Fleetwood har i en interpellation frågat mig vilka åtgärder jag anser bör vidtas i syfte att förbättra lärarnas arbetsmiljö.

I ett svar i november 1979 på motsvarande fråga från Märten Werner redovisade jag vissa åtgärder som, när de har slagit igenom fullt ut, avsevärt kan förväntas komma att förbättra arbetsmiljön i skolorna.

En grundläggande tanke för de reformer av grundskolan som beslutats under 1970-talet har varit att söka åstadkomma en bättre arbetsmiljö i vid mening för alla som arbetar i skolan. Genom dessa reformer har öppnats möjligheter för dem som är verksamma inom skolan att själva i samarbete

Fredagen den
29 februari 1980

*Om åtgärder för
att förbättra lärar-
nas arbetsmiljö*

utforma väsentliga delar av skolvardagen. Låt mig ge några exempel.

Den samlade skoldagen kan ge eleverna en mer omväxlande skoldag. Genom att arbeta i arbetslag kan lärarna få hjälp och stöd av kolleger. Det nya statsbidragssystemet för grundskolan medför ökade möjligheter att disponera resurserna efter lokala behov. Extra insatser kan göras för de elever som behöver särskilt stöd. Den nya läroplanen för grundskolan innebär för högstadiet dels att en större del av undervisningen kan bedrivas i mindre grupper, dels ett ökat utrymme för elevernas fria studieval. Fler elever får härigenom möjlighet att uppleva skolarbetet som meningsfullt.

Genom normgruppens arbete har en omfattande diskussion om skolans fostrande uppgifter initierats. Regeringen har beslutat att man får anordna en extra studiedag i skolorna under läsåret 1979/80 för att diskutera denna fråga. Den diskussion som på detta sätt startas i många skolor bör på sikt kunna leda till ett bättre arbetsklimat i skolan genom en gemensam värderingsgrund för skolans regelsystem.

Jag har i samråd med socialministern och justitieministern framlagt ett förslag till åtgärdsprogram mot våldet i skolan. För att leda arbetet med detta program har tillsatts en kommitté mot våldet i skolan. I kommittén ingår bl. a. representanter för berörda myndigheter samt lärarorganisationerna. Kommittén har som en huvuduppgift att tillsammans med lokala kampanj-kommittéer under 1980 genomföra en riksomfattande kampanj för en trygg miljö för alla i skolan.

Elevvårdskommittén kommer under våren 1980 att lämna två delbetänkanden. Det ena betänkandet kommer att behandla samarbetet på kommunal nivå mellan olika nämnder och myndigheter som sysslar med barn- och ungdomsvård, medan det andra kommer att beröra utveckling av arbetsmiljö och personalvård inom skolan.

Arbetsmiljön i skolan är dock inte något som enbart styrs av centrala beslut eller genom tillskott av ytterligare resurser. Arbetsklimatet på en arbetsplats utformas i stället i första hand av dem som arbetar där. Detta gäller också skolan. Personal och elever måste därför tillsammans diskutera hur arbetsmiljön skall kunna förbättras. Personligen tror jag att det bästa sättet att åstadkomma en förbättring är att ge eleverna ett ökat ansvar för den egna miljön. På många håll i landet har man med goda resultat prövat olika former av elevmedverkan t. ex. när det gäller städning och underhåll av skollokaler, arbete i skolbibliotek och deltagande i skolans information genom elevtidningar. Den nya läroplanens mål och riktlinjer, som nyligen fastställts av regeringen, genomsyras också av denna tro på värdet av ökad elevmedverkan.

Det är också angeläget att engagera föräldrarna i skolans arbete. Utredningen om förbättrade kontakter mellan hem och skola kommer under våren att lämna ett betänkande som jag räknar med skall kunna ge underlag för åtgärder att skapa ett sådant ökat engagemang.

Sammanfattningsvis menar jag att riksdag och regering de senaste åren har skapat förutsättningar för en förbättrad arbetsmiljö i skolan. Det är nu angeläget att alla de som är engagerade i den lokala skolverksamheten –

lärare, annan skolpersonal, elever och föräldrar – utnyttjar de möjligheter som har getts. Sker detta är jag övertygad om att 1980-talet skall medföra en positiv utveckling av arbetsmiljö och trivsel i skolan.

ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Mogård för svaret på min interpellation om åtgärder för att förbättra lärarnas arbetsmiljö.

Låt mig börja med att säga att min uppfattning naturligtvis är den – och det har jag också understrukit i min interpellation – att lärarnas arbetsmiljö inte är en fråga som gäller enbart lärarna själva. Det är en fråga som gäller alla, elever, skolpersonal och även samhället i övrigt.

Det är för mig en självklarhet att lärare som vantrivs i sitt arbete, som känner sig maktlösa, som upplever sig som "mobbad" – det förekommer tyvärr alltför ofta mobbning också mot lärarna – inte kan utföra sina arbetsuppgifter, inte kan ge majoriteten av eleverna de kunskaper och de erfarenheter, både socialt och intellektuellt, som dessa efterfrågar och definitivt har rätt att ställa krav på.

Men den här gången är frågan just lärarnas arbetsmiljö. Det är av största vikt att vi inte förringar de problem och svårigheter som möter lärarna i dagens skolsituation. Och det är av lika stor vikt att samhället ger lärarna det stöd som de har rätt att kräva.

Att vara lärare är ibland svårt. Men låt mig från början slå fast, att det också – och det kan jag personligen efter 25 års erfarenhet omvitna – kan vara mycket positivt, ge många möjligheter till meningsfullt och fruktbarande arbete, skänka ömsesidigt utbyte av upplevelser och erfarenheter tillsammans med eleverna.

Men när man, som t. ex. i Västerviksundersökningen, konstaterar att bullernivån under vissa lektionstimmar – bl. a. under träslöjd, hemkunskap och gymnastik – ligger över 85 decibel, då blir man minst sagt oroad.

Hur skall lärare under sådana förhållanden kunna meddela undervisning eller över huvud taget kunna bedriva någon meningsfull verksamhet? Och i vilken utsträckning påverkar det höga decibeltalet elevers och lärares hörsel? Den höga ljudnivån berodde enligt undersökningen på prat, skrik, stamp, smällande m. m. Därtill var det faktiskt inte någon liten minoritet bland de svarande lärarna som tyckte så här. Det var 78 % av dem.

Vidare förklarade 62 % att de fick besvär av olika slag, både psykosomatiska, psykiska och fysiska.

Sådana arbetsförhållanden leder också till sjukskrivningar, till oförmåga och ovilja att upprätthålla full tjänst med alla de konsekvenser som detta innebär i en situation då vi har brist på vissa lärarkategorier.

Vilka åtgärder har då enligt statsrådet Mogård vidtagits? Jag tror som statsrådet att arbetet i arbetslag, som införts genom SIA-reformen, kan få väsentlig betydelse som stöd och hjälp. Men den positiva effekten kommer inte att verka "över hela fältet". Det är inte ett arbetssätt som passar alla lärare. Vi människor är nu en gång olika och kan inte anpassa oss efter samma mall. Och Gud ske lov för det! Det är också ett arbetssätt, som kan

*Om åtgärder för
att förbättra lärar-
nas arbetsmiljö*

kännas främmande för många av de lärare som erhållit sin lärarutbildning för flera decennier sedan.

Högst väsentligt är att eleverna finner sitt skolarbete meningsfullt. Härvidlag är jag övertygad om att den större frihet i ämnesvalet som den nya läroplanen erbjuder kommer att ha en positiv effekt.

Den 1978 tillsatta normgruppen har enligt mitt förmenande fått större genomslagskraft än man från början kanske hade anledning förmoda. Den låg "rätt i tiden". Diskussionen om normbildningen har tagit ny fart. Jag behöver bara nämna det på senare tid allt starkare engagemanget i ungdomars alkoholvanor, narkotikamissbruk och prostitution. Och det är bra! Vi måste mer än tidigare reagera, bry oss om, försöka ställa till rätta, där något "gått snett" och inte bara passivt "se på".

Kommittén mot våldet är ett bra initiativ. Jag beklagar den negativa reaktion som förmärkts på en del håll. Det är vår skyldighet att med alla medel stävja våldstendenser var de än dyker upp. Det tror jag inte man gör genom att redan i ett inledningsskede av kommitténs arbete hårt kritisera detsamma.

Statsrådet Mogård anser det också angeläget att engagera föräldrarna i skolan. Ja, visst är det så! Men jag vet också att det många gånger är svårt, ibland omöjligt.

Föräldrarna har i allmänhet mycket att göra: fler barn att ta hand om hemma som kräver deras uppmärksamhet under icke-arbets- och fritidsintressen, egna studier och fackliga engagemang.

Därutöver måste man tyvärr också konstatera att det ibland finns ett beklagligt ointresse bland föräldrarna för deras barns situation i skolan och för skolarbetet över huvud taget. Vi måste anstränga oss ytterligare för att nå dessa föräldrar, för att få dem att förstå att *de* behövs i skolan – inte minst för deras egna barns skull.

Sammanfattningsvis vill jag säga att jag hoppas att de åtgärder som redan har vidtagits eller kommer att vidtas inom en snar framtid skall innebära en förändring till det bättre även för lärarna. De kan i sanning ställa krav på vårt stöd och på realistiska och verkningsfulla åtgärder.

Jag kommer, statsrådet Mogård, att med stort intresse följa den fortsatta utvecklingen.

KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! Det är en mörk och pessimistisk bild av dagens skola som Elisabeth Fleetwood tecknar i sin interpellation. Trots allt fungerar de flesta skolor i dag ganska bra. Men visst finns det problem – det får vi inte blunda för.

I likhet med statsrådet tror jag att det pågående reformarbetet – de aktiviteter som har påbörjats mot våld, dvs. normgruppens arbete – kan ge ett positivt resultat när det gäller att förbättra arbetsmiljön i skolan.

Detta löser emellertid inte alla problem. Jag tror att det är viktigt att komma ihåg att skolan är en bild av samhället utanför. Förändringarna har varit mycket stora i samhället, och det har gått mycket snabbt. 1960-talets

folkmflyttning och den stora invandringen har skapat problem. Resultatet av den boendemiljö som växte fram under denna tid, varvid det framför allt gällde att bygga snabbt och billigt, har medverkat till främlingskap och rotlöshet. Det erkänns också av alla att detta var ett stort misstag. Och det har också föranlett bidrag till kommuner för att förbättra den många gånger torftiga boendemiljön.

I spåren på den koncentrerade bebyggelsen växte stora mastodontskolor upp med allt vad detta innebar av anonymitet och otrivsel.

Inom centern har vi genom åren arbetat för att bevara de mindre skolenheterna och försöka begränsa storleken på nya skolor. I en motion till årets riksmöte har vi fört fram förslag som skulle kunna underlätta för kommuner som har ambitionerna att förändra stora skolor så att de kan fungera i mindre enheter. Då skulle man också beakta det behov som eleverna har av en fast punkt i skolan där de kan känna sig hemma, dvs. ett eget klassrum.

Både statsrådet och Elisabeth Fleetwood har talat om önskemålet om och nödvändigheten av arbetslag och mindre undervisningsgrupper, som SIA-skolan öppnar möjligheter till. Jag tror också att detta kan bidra till en bättre arbetsmiljö i skolan. Det ger eleverna fler vuxenkontakter, och det ger också möjligheter för lärarna att stödja och hjälpa varandra.

Det är många elever som i dag upplever skolan som meningslös, och detta i sin tur skapar oro, disciplinsvårigheter och skolk. Avsaknaden av samband mellan teori och praktisk verksamhet har i många fall orsakat elevernas negativa attityd till skolan. Vi har ifrån centern under hela 1970-talet påpekat det viktiga i att de praktiska momenten får större utrymme i dagens skola, och vi är naturligtvis glada över att man i den nya läroplanen tagit fasta på detta.

Här har talats om det viktiga i samarbetet mellan hem och skola. Det vill jag också understryka. Det får inte vara så, som det ofta är i dag, att den kontakt som föräldrar har med skolan äger rum bara när någonting har gått snett. Föräldrarna behöver ett naturligt samarbete med skolan, men lika viktigt är att skolan behöver föräldrarnas engagemang.

Jag delar statsrådets uppfattning att SIA-reformen och den nya läroplanen i sig innebär stora möjligheter att förändra och utveckla skolan till det bättre. Ute i kommunerna har man också vid det praktiska genomförandet stor frihet att utforma skolan efter de lokala behoven. Men vad som fordras är intresse och engagemang från alla som är berörda – skolstyrelsen, personalen på skolan, eleverna och inte minst föräldrarna.

Finns detta engagemang, då kan vi också hoppas på en positiv utveckling för skolan och dess arbetsmiljö.

ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Jag tycker att Kerstin Göthberg lyssnat ganska dåligt på det jag sade. Det var ingen mörk och pessimistisk bild jag tecknade av skolan. Jag vill påstå motsatsen.

Däremot, Kerstin Göthberg, tycker jag att det vore alldeles fel av oss att

Fredagen den
29 februari 1980

*Om åtgärder för
att förbättra lärar-
nas arbetsmiljö*

blunda för de brister som fortfarande finns kvar. Alla de som arbetar ute i skolorna är ju medvetna om att dessa brister finns. Skall vi på ett positivt sätt kunna medverka till att avhjälpa dem måste vi också vara realistiska.

Sedan jag lämnat in min interpellation har jag i min hand fått några siffror från tidningen Skolvärlden som verkligen illustrerar vad jag talade om. Under 1979 rapporterades i Göteborg ungefär 50 fall av lärarmisshandel, och i Stockholm var det så många som 150. Detta är man nu i färd med att analysera på olika håll för att försöka få fram de bakomliggande orsakerna. Jag hoppas att kommittén mot våldet i skolan skall kunna lägga fram realistiska förslag till motåtgärder. I det sammanhanget vill jag fråga statsrådet Mogård när hon tror att vi kan få ta del av kommitténs resultat.

KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! Jag påpekade också i mitt anförande att vi har problem. Naturligtvis var det svåra problem som Elisabeth Fleetwood talade om i sin interpellation. Jag berörde också att stora skolor och anonymiteten där har mycket stor betydelse.

Det har ju visat sig att ett av problemen i skolan är att eleverna så ofta måste byta lärare. Det har naturligtvis att göra med den otrivsel många lärare känner och att man gärna flyttar från en skola som är ansedd för att vara litet, svår, kanske ha litet störande elever osv. Det finns exempel på att barn under de tre åren på mellanstadiet har fått byta lärare ända upp till tio gånger. Det är naturligtvis oroväckande och bekymmersamt, för det är ju här grunden skall läggas för vidare utbildning. Detta utgör en tankeställare som jag skulle vilja skicka vidare till statsrådet, nämligen att i de skolor där man har särskilt stora problem och där man har en omsättning på lärare som är högre än vad vi kan tolerera över huvud taget får man naturligtvis speciella problem, om man inte på något vis kan erhålla särskilt stöd för att få bättre stabilitet i just de skolorna.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i dialogen mellan Elisabeth Fleetwood och Kerstin Göthberg. Låt mig bara säga att jag håller med dels den ena, dels den andra.

Elisabeth Fleetwood frågar mig när man kan få del av resultat från arbetet i kommittén mot våldet i skolan. Det är väl litet tidigt att fråga det, eftersom kommittén hade sitt första sammanträde den 15 februari. Låt mig i alla fall försäkra att arbetet pågår med full kraft. Nästa sammanträde kommer att äga rum om någon vecka.

De problemklasser, problemskolor och problemområden som vi har skall naturligtvis få hjälp genom det nya statsbidragssystemet, som skall styra mer resurser dit där behoven är större. Men vi har helt nyligen börjat med detta statsbidragssystem – det infördes den 1 juli 1978. Vi har alltså bara erfarenhet av ett enda helt läsår. Det här är inte heller någon alldeles lätt uppgift. Det är ju inte bara fråga om att ge pengar till dem som behöver bidrag, utan det

gäller också att ta pengar från dem som inte behöver de bidrag de har. Jag tror att det är den delen som är svårast. Men jag tror också att det mer och mer växer fram en insikt om att det är ett mycket effektivt instrument för att hjälpa upp skolsituationen att man i kommunen har ansvar för all verksamhet inom kommunen.

ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Får jag säga till Kerstin Göthberg att jag tror att vi är ganska ense utom i fråga om inledningsorden i Kerstin Göthbergs anförande – att jag skulle ha en mörk och pessimistisk bild av situationen. Det sista tror jag emellertid att vi kan bortse ifrån och vara ense om att vi gemensamt kommer att arbeta för en bättre skola.

Till statsrådet Mogård vill jag säga att det kanske var litet tidigt att begära att få del av resultatet av kommittéarbetet, och jag förväntade mig inte heller att få det nu. Men det är klart att vi väntar på och hoppas att kommittén skall kunna hjälpa oss i den situation som nu råder. Jag vet att statsrådet Mogård är mycket aktiv på detta område, och det är jag naturligtvis mycket tacksam för. Det behövs. Vårt gemensamma mål är ju en bra skola för alla. Jag tror mig veta att statsrådet i dessa ansträngningar har ett allmänt stöd från såväl lärare som skolpersonal och elever.

LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Med stort intresse har jag tagit del av en debatt mellan olika borgerliga företrädare, som ömsom talar om de stora problemen och ömsom säger att det egentligen inte är så stora problem, utan att allt är ganska bra. I och för sig kan jag hålla med Britt Mogård om att båda har rätt, men jag tycker att vi då måste ta konsekvenserna av detta genom att just där det finns stora problem sätta in extra satsningar, så att det kan bli en bättre arbetsmiljö där.

Det handlar ju här om att prioritera de ekonomiska resurser som står till buds. Vi hävdar på socialdemokratiskt håll att åtgärder inriktade på skolans problem, med de dåliga arbetsmiljöer som finns på vissa håll, måste prioriteras. Vi är därför beredda att anslå 100 milj. kr. utöver vad som f. ö. sätts på skolan, just för att förbättra de dåliga arbetsmiljöerna. Jag vill uppmana de borgerliga riksdagsledamöterna att minnas detta när ni talar om de problemen och att komma ihåg att ni genom att stödja det här förslaget kan hjälpa till att undanröja de arbetsmiljöproblem som finns på en del håll, dock inte överallt.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Det är ju helt omöjligt att man på något sätt skulle kunna glömma socialdemokraternas förslag om 100 miljoner, eftersom det påminns om det förslaget åtminstone en gång i veckan.

Jag förstår dock fortfarande inte vad dessa 100 miljoner skulle kunna göra för underverk. Mera pengar är alltid mera pengar, som Lena Hjelm-Wallén påpekade i vår förra debatt – och det kan jag hålla med om – men man skall ju

*Om åtgärder för
att förbättra lärar-
nas arbetsmiljö*

också ha någonstans att ta pengarna. Men i ett statsbidragssystem som är uppbyggt så att man skall kunna styra resurserna dit där behoven är störst är 100 miljoner inte särskilt mycket pengar att lägga på det hela. Dessutom vill socialdemokraterna lägga dessa 100 miljoner till länskolnämndsresurser och alltså så att säga ta tillbaka litet av den decentralisering som vi har beslutat om, innan vi ens har fått mer än ett läsårs erfarenhet av hur statsbidragssystemet är. Lena Hjelm-Wallén sitter dessutom i skoldelegationen, som håller på med en utvärdering av resursfördelningen. Kan man inte tänka sig att Lena Hjelm-Wallén gör en liten paus i påminnelserna om dessa 100 miljoner – förslaget ligger faktiskt i riksdagen i alla fall – och i stället väntar tills vi får en ordentlig utvärdering av hur resursfördelningen slår?

LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Nej, någon paus tänker jag inte göra. Britt Mogård! Kampen för en bättre arbetsmiljö i skolan kan man inte göra någon paus i.

Med det här förslaget visar vi att vi är konsekventa i vår uppfattning att arbetsmiljöfrågorna är viktiga i skolan.

Varför föreslår vi då de 100 miljonerna och den här tekniken via länskolnämnden? Jo, därför att man i skolan tidigare på 1970-talet har haft väldigt fin erfarenhet av de s. k. SÅS-medlen, medlen för särskilda åtgärder på skolområdet. Det var visserligen mycket mindre pengar än de föreslagna 100 miljonerna, men redan med 10, 15 och så småningom upp till 30 miljoner gjordes fina insatser med SÅS-medlen. Vi tror att man med samma teknik, där man riktar in sig på speciella problem, kan göra en god insats med 100 miljoner.

Sedan är det ju så att vi allesammans har i stort sett samma ekonomiska ram, men vad det handlar om är att göra prioriteringar inom den ramen. Vi socialdemokrater prioriterar alltså skolans problem.

ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Lena Hjelm-Wallén konstaterar från början att det här är en märklig debatt – ömsom talar de borgerliga företrädarna om problem och ömsom säger de att det är så bra. Och så säger hon att hon håller med Britt Mogård när hon konstaterar att båda har rätt. Men vad var det då som var så märkligt? Det finns ju mycket som är bra och det finns också många problem, Lena Hjelm-Wallén. Att vi konstaterar bådadera tycker jag är helt logiskt och konsekvent.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att vi har mycket goda erfarenheter av SÅS-medlen. Det var de goda erfarenheterna som gjorde att vi införde det nya statsbidragssystemet med en behovsstyrd resursfördelning. Det är exakt samma teknik. Om man så vill, kan man säga att SÅS-medlen har utökats i betydande utsträckning, och i stället för att gå via länskolnämnderna går de direkt till kommunerna.

Nu vill alltså Lena Hjelm-Wallén att 100 milj. kr. skall gå till länskol-

nämnderna, att fördelas efter behov. Om man ser genomsnittligt på denna, som det kan tyckas, ganska enorma summa, finner man att den räcker till för att anställa ytterligare en vuxen person vid var fjärde skola i det här landet. Lena Hjelm-Wallén och hennes parti gör stor affär av detta och säger att dessa 100 miljoner skall öka personaltättheten i skolan. Hur man än räknar lär det inte bli någon betydande personalförstärkning i problemskolorna – så få är dessa tyvärr inte.

LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att det egentligen är litet ynkligt att Britt Mogård skall förringa en insats på 100 miljoner. Gör något själv då, skulle jag vilja säga!

Vi är överens om SJA-statsbidraget, för vilket de goda erfarenheterna av SÅS-medlen låg till grund. Men för den skull kan man ju vilja ha en ytterligare förstärkning av detta bidrag. Ett sätt att förstärka det är att gå över den s. k. länskolnämndsresursen. När Britt Mogård talar om den verkar det som om det är någonting som stannar inom länskolnämnden. Att man går över länskolnämnden beror på att det är så pass stor skillnad mellan kommunerna. Det här ger en möjlighet att fördela mer pengar till de kommuner som har de största problemen. Jag tycker att Britt Mogård, som borde känna till Stockholms läns problem alldeles särskilt, i stället skulle vilja öka den här resursen, som kan ge olika mycket åt kommunerna. Inte minst i den här regionen skulle man då kunna ge särskilt mycket till de kommuner som verkligen har stora problem också i skolan.

MÄRTA FREDRIKSON (c):

Herr talman! Jag vill helt spontant föra in några synpunkter i den här debatten – jag kom in i kammaren för att sitta som åhörare, eftersom det alltid är så få ledamöter i kammaren en sådan här dag.

Debatten, som gäller ett åtgärdsprogram mot våldet i skolan, har betecknats som märklig. Jag kan möjligen bidra till att göra den än mer märklig – dock inte enligt min åsikt.

Det finns många grundläggande orsaker till att det är otrivsamt i skolan och till att där förekommer våld och bekymmer av allehanda slag. Jag vill här ta in frågan om kostens betydelse för att människorna skall må bra, ha det bra och vara bra. I en rapport kan man läsa att 28 % av eleverna går till skolan utan att äta någonting på morgonen och sedan kanske äter någonting som ger bara ett mindre gott tillskott av näring. Hur skall eleverna då kunna vara bra i skolan, uppföra sig bra och trivas i skolan?

Lärare, elever och föräldrar skall ha möjlighet att skapa en bra arbetsmiljö. Den här debatten gäller lärarnas arbetsmiljö, men det är ju fråga om hela arbetsmiljön i skolan. Men om eleverna kommer till skolan hungriga med en sugande känsla efter någonting, så måste denna känsla yttra sig i någonting, kanske i samarbetsvärigheter.

Jag har velat framföra dessa synpunkter, och jag kräver inget svar i dag. Måhända tycker ni att det här är märkligt, men det gör ingenting bara ni

funderar över om det kan ligga någonting – och kanske inte så litet – i det jag fört in i debatten i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 6 Om utformningen av visst informationsmaterial

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN erhöll ordet för att besvara *Ingrid Sundbergs* (m) den 21 februari anmälda fråga, 1979/80:345, och anförde:

Herr talman! Ingrid Sundberg har frågat mig vilka krav som bör ställas på tryckt information som utsänds till hushållen för att det klart skall framgå att materialet inte kommer från officiell myndighet.

Som Ingrid Sundberg antytt i sin motivering kan frågor av det angivna slaget prövas enligt marknadsföringslagen när det rör sig om reklam för varor och tjänster. Sådan prövning har också ägt rum i några konkreta fall.

Rör det sig däremot om åsiktsinformation, t. ex. information av politisk karaktär, är marknadsföringslagen inte tillämplig. Det finns inte heller i övrigt, t. ex. i tryckfrihetslagstiftningen, några regler som i sådana fall ställer upp krav av det slag som Ingrid Sundberg nämner. Enligt min uppfattning skulle sådana regler innebära ett opåkallat ingrepp i tryckfriheten.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för svaret.

Om det hade varit en tryckfrihetsfråga, hade jag ställt den till justitieministern. Hade det varit en fråga som gällde marknadsföringslagen, hade jag ställt den till handelsministern. Men jag såg detta som en fråga om moral, och därför ställde jag den till statsministern.

Jag är med andra ord inte nöjd med svaret. Jag hade hoppats att statsministern själv skulle ge uttryck för hur man skall göra bedömningar i det här fallet.

Låt mig ta ett par exempel – och jag skall här inte i första hand ta broschyren som har gått ut till dem som bor inom 80 km från Barsebäck. En barnmatstillverkare skickar ut informationsmaterial, som ger intryck av att komma från socialstyrelsen, med uppmaning till mödrarna att sluta amma, eftersom amningen skulle kunna ge cancer i bröstet, och i stället använda en mjölkersättning. En bilfirma, som tillverkar bilar med små hjul, ger intryck av att informationen kommer från trafiksäkerhetsverket, och man pekar på den starkt ökade olycksrisken för bilar med stora hjul.

I samtliga dessa fall rör det sig om åsiktsinformation. När det gäller bilen kan jag möjligen säga att reklamen går att fälla enligt marknadsföringslagen. Men i samtliga fall gäller det ändå att pracka på människor åsikter genom användning av skrämsel – och ge intryck av att informationen kommer från officiell myndighet.

Vi har kanske alla sett broschyren *Om kriget kommer*. Civillförsvaret har

aktualiserat framtagandet av ett nytt beredskapsmaterial mot bakgrund av hur världen ser ut i dag. Också hos oss kan det behövas information om hur man skall uppträda i krisituationer, inkl. en kärnkraftsolycka, och den informationen skall komma från myndigheter.

Men att försöka – som man i broschyren från linje 3 har gjort – ge intryck av officiell publikation är alltså, som jag ser det, en fråga om moral, om dålig moral. Jag skulle önska att statsministern tog avstånd från detta agerande. Här är det inte fråga om tryckfrihet eller otillbörlig marknadsföring, det är en fråga om anseende. Man talar om förakt för politiker, och enligt min uppfattning är det just sådana här skrämrelaktioner som kan skada – inte bara politiker utan samhället självt i dess myndighetsutövande.

Jag har inte här för avsikt att kommentera trovärdighet eller trolöshet i det material som har sänts ut – eller de påståenden som har gjorts – inför folkomröstningen. Jag skall inte heller kommentera det helt lagenliga i att använda statsrådsartiklar i uttalanden och skrifter som riktar sig till särskilda målgrupper, varvid man också kan få den uppfattningen att det är fråga om myndighetsutövande.

I stället skall jag begränsa mig till vad min fråga ytterst gällde, nämligen om det är riktigt att skicka ut – under förespeglning av att den kommer från officiell myndighet – en broschyr som börjar på följande sätt:

”NI ÄR BOSATT INOM BARSEBÄCKS RISKOMRÅDE.

Myndigheterna tar numera risken för stora reaktorolyckor på fullt allvar. Vid förhöjd beredskap vill tjänstemännen vid Statens Strålskyddsinstitut ha utrymningsplaner upp till mellan 40 och 80 km från varje kärnkraftverk.”
Osv., osv.

Det är många, många människor som har ringt mig om den här broschyren, och samtliga har fattat det så att den har kommit som samhällsinformation.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! De första exemplen som Ingrid Sundberg tog – i varje fall ett av dem – kan, anser jag, prövas enligt marknadsföringslagen.

Sedan säger Ingrid Sundberg att hon skall återkomma till vad hennes fråga gällde. Det hade ju då gått bra att formulera den frågan skriftligen och inte utforma den så allmänt som Ingrid Sundberg gjort. Mot den allmänna bakgrund som angavs i den ställda frågan har jag svarat.

Nu tar Ingrid Sundberg upp denna broschyr. Det kan inte ha undgått Ingrid Sundberg – och inte heller någon annan – att det står klart och tydligt i broschyren att den kommer från linje 3. Det står dessutom i texten:

”Du har fått denna information från Folkkampanjen Nej till kärnkraft (linje 3). All information i foldern är hämtad från Strålskyddsinstitutets utredning 'Effektivare beredskap' och från den Statliga reaktorsäkerhetsutredningen – – –.”

Jag tycker att det kan finnas skäl, utan att göra några värderingar, att till kammarprotokollet läsa in också de delarna av broschyren och inte bara de partier som Ingrid Sundberg läste upp.

*Om utformningen
av visst informa-
tionsmaterial*

*Om utformningen
av visst informa-
tionsmaterial*

Sedan är det precis som jag sade i mitt svar så, att man då man behandlade de här sakerna kom fram till att för varor och tjänster inrätta ett system enligt vilket reklam kunde prövas. När det gäller åsiktsinformation har man kommit fram till att det inte skall prövas, och jag betraktar förändringar t. ex. i tryckfrihetsförordningen som opåkallade mot den här bakgrunden. Det är min bestämda mening.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag delar statsministerns uppfattning härvidlag – också jag betraktar förändringar i tryckfrihetsförordningen som fullständigt opåkallade. Jag tycker att vi här i Sverige skall vara stolta över den tryckfrihetsförordning som vi har. Men det hindrar inte att statsministern både som statsminister och som enskild människa kan anlägga synpunkter på vilka medel som är inte tillåtliga men lämpliga, önskvärda eller omoraliska i en kampanj där åsikter spelar en mycket stor roll.

I det här fallet skickades broschyren ut i ett brunt kuvert på vilket det stod: Viktig information till hushållen i händelse av kärnkraftsolycka. På kuvertet stod vidare postverket, tillslutet enligt postverkets medgivande osv.

På baksidan står – och jag vill gärna ha in det också i protokollet: Folkkampanjen Nej till kärnkraft, Stockholm. Men det står med så liten stil att det för mig vore fullständigt otänkbart att utan ordentliga glasögon kunna läsa vem som är avsändaren. Många ser praktiskt taget inte vad det står.

Och det är lagligt, det är riktigt. Men vad som gör det så osympatiskt är att innehållet i detta kuvert har en enda uppgift, och det är att skrämma människor. Vi har rätt att skrämma människor – vi kan använda alla tänkbara medel. Men jag hade ändå hoppats att statsministern skulle ha kunnat uttrycka en enda synpunkt om att det i alla fall inte är lämpligt att använda myndigheters agerande eller myndigheters material eller sådant material som ger intryck av att komma från myndigheter för att skrämma människor.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Jag kan inte dra någon annan slutsats än att när Ingrid Sundberg läser vad som står att läsa i strålskyddsinstitutets utredning Effektivare beredskap och när hon läser partier från den statliga reaktorsäkerhetsutredningen, då blir hon skrämmd. Men om dessa officiella myndigheter delger Ingrid Sundberg och mig denna information i vår egenskap av beslutsfattare här i riksdagen, vad är det för fel om samma information förmedlas till allmänheten inför folkomröstningen?

Men svaret på Ingrid Sundbergs fråga kanske ändå ligger i vad hon själv gav uttryck åt här nyss. Hon och andra har blivit skrämmda av vad officiella utredningar har meddelat beslutsfattarna.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Det är säkerligen många som skulle kunna bli skrämmda av någonting i praktiskt taget samtliga utredningar. Visst finns det mycket, inte

minst i de här utredningarna, som kan verka skrämmande. Men vad det här rör sig om är att ge intryck av att informationen är direkt riktad till den enskilde från myndigheterna. Sedan anger man var informationen är hämtad, men det är inte fråga om några citat – den är hopträngd, populariserad och sammanställd. Den är inte ett konkret och direkt referat av olika avsnitt i utredningar.

Man kan givetvis använda nästan samtliga utredningar till att, som jag sade tidigare, sätta ihop skrämselfpropaganda. Men jag är glad, herr talman, att vi har fått dessa synpunkter framförda. De kan kanske ändå utgöra ett memento i framtiden, när organisationer eller enskilda försöker att ge intryck av att ge information från officiell myndighet.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 7 Om sjukförsäkringsförmånerna vid arbete i annat nordiskt land

Socialministern KARIN SÖDER erhöll ordet för att besvara *Ingrid Sundbergs (m) den 21 februari anmälda fråga, 1979/80:346*, och anförde:

Herr talman! Ingrid Sundberg har frågat mig om jag anser det riktigt att svensk person, anställd av svenskt företag och bosatt och beskattad i Sverige, saknar möjlighet till ersättning vid sjukdom, havandeskap och barnsbörd, därför att han utför sitt arbete i annat nordiskt land.

På socialförsäkringens område finns ett omfattande nordiskt samarbete. Detta har kommit till uttryck i den nordiska trygghetskonventionen från år 1955 och en därtill anslutande överenskommelse år 1975 om förmåner vid sjukdom, havandeskap och barnsbörd. En grundläggande tanke i dessa överenskommelser är att Norden betraktas som en sammanhållen enhet ur socialförsäkringssynpunkt. Detta innebär i princip att medborgare i något av de nordiska länderna vid bosättning, arbete eller vistelse i något av de andra länderna blir tillförsäkrad bl. a. sjukförsäkringsförmåner enligt det landets regler.

Överenskommelsen från den 6 februari 1975 om förmåner vid sjukdom, havandeskap och barnsbörd innehåller ett undantag från huvudregeln. Undantaget innebär att en arbetstagare som vistas i annat nordiskt land än bosättningslandet för att under en kortare tid, som regel högst tolv månader, arbeta för ett företag som har sitt säte i bosättningslandet, under denna tid skall stå kvar i sjukpenningförsäkringen i bosättningslandet oavsett att han arbetar i ett annat land. I annat fall blir det alltså sysselsättningslandets socialförsäkringssystem som skall tillämpas.

Ingrid Sundbergs fråga synes avse sådana fall där det gäller arbete i annat nordiskt land under längre tid än tolv månader. I dessa fall har alltså vederbörande rätt till ersättning vid sjukdom, havandeskap och barnsbörd enligt de regler som gäller för medborgarna i det land där han arbetar.

Jag vill tillägga att ett förslag till ny nordisk konvention om social trygghet

Om sjukförsäkringsförmånerna vid arbete i annat nordiskt land

läggs fram i dagarna. De grundläggande principerna angående sjukförsäkringsförmånerna är emellertid oförändrade även i den nya föreslagna konventionen.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall bc att få tacka socialministern för svaret. Jag är särskilt glad över att jag riktat frågan inte bara till socialministern utan också till den nordiska samordningsministern. Det förhåller sig nämligen inte så som socialministern säger i svaret.

Jag har här en dom i ett ärende från södra försäkringskassan som gäller två fall. Socialministern säger i näst sista stycket i sitt svar: "Ingrid Sundbergs fråga synes avse sådana fall där det gäller arbete i annat nordiskt land under längre tid än tolv månader." – Det är förhållandet i de här två fallen. Socialministern fortsätter: "I dessa fall har alltså vederbörande rätt till ersättning vid sjukdom, havandeskap och barnsbörd enligt de regler som gäller för medborgarna i det land där han arbetar."

I artikel 8 i överenskommelsen mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge står följande: "Den som är bosatt i ett av de fördragslutande länderna men utför arbete som anställd i ett annat av länderna skall dock, där ej annat följer av tredje stycket, vara tillförsäkrad sjukpenning för anställningsinkomsten i sysselsättningslandet."

I de två fall som jag åberopar är personerna anställda i ett svenskt företag och bosatta i Sverige. Det svenska företaget betalar sociala avgifter. Personerna i fråga betalar skatt i Sverige, men de pendlar över till Danmark och utför för det svenska företags räkning arbete i Danmark under en tid som är längre än tolv månader och där utsträckningen över tolv månader inte är oförutsedd. Från dansk sida har man vägrat att betala ut ersättning vid sjukdom, havandeskap och barnsbörd. Dessa personer är alltså icke försäkrade.

Om man nu tittar i 1 kap. 3 § lagen om allmän försäkring, finner man att den säger, att "svenska medborgare, så ock de som utan att vara svenska medborgare äro bosatta i riket" omfattas av försäkringen. Enligt förarbetena till lagen om allmän försäkring är grundtanken med försäkringssystemet att för sjukdom m. m. försäkra dem som enligt 1 kap. 3 § AFL omfattas av försäkringen. Här har det alltså blivit ett glapp som drabbar ytterligt få personer, nämligen – som jag redovisade här – dem som är anställda av svenskt företag och arbetar i annat nordiskt land och därvid icke får sjukpenning i något av länderna.

Jag vore nu glad, om socialministern i samband med det nya konventionsförslag som skall läggas fram kunde hinna beakta de här fallen, så att det inte blir något glapp i försäkringen.

Jag kanske senare kan återkomma till vad Nordiska rådets kulturutskott säger om de här sakerna.

Om planerad försäljning av patrullbåtar till Oman

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Avsikten med den överenskommelse som finns mellan de nordiska länderna är att ingen skall så att säga kunna falla mellan stolarna i det här systemet. Ingrid Sundberg har givit ett exempel på att sådant ändå kan inträffa, och jag vill gärna säga att ett liknande exempel togs upp vid den sammankomst som de nordiska samarbetsministrarna hade med företrädare för arbetsmarknadens parter i Norden häromveckan i Köpenhamn. Detta har lett fram till att man, i medvetande om att människor har fallit mellan stolarna trots de gällande reglerna, har tagit kontakter mellan riksförsäkringsverket och sikringsstyrelsen, som det heter i Danmark, för att klarlägga tillämpningen av reglerna i den nordiska överenskommelsen, och handlingar i målet är alltså under arbete.

Det är både min förhoppning och min målsättning att tvistigheter av det här slaget skall kunna lösas, antingen i enlighet med de regler vi har nu, genom att man klarlägger förutsättningarna i resp. länder så att inte sådana här saker skall kunna uppkomma i fortsättningen, eller, om det visar sig nödvändigt, genom att man i den nya konventionen gör ytterligare klarlägganden för att människor skall få den rätt de har enligt de grundprinciper som överenskommelsen med de nordiska länderna bygger på.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag tackar socialministern för det här klarläggandet, kanske särskilt för det löfte jag kan lägga in i uppgiften att man vid utarbetandet av den kommande konventionen mellan de nordiska länderna skall ta hänsyn till sådana här fall. Faktum är emellertid att man på juristhåll anser att det kommer att fordra en ändring av artikel 8. Som den nu tyds – det finns också domfall på det – kommer resultatet nämligen att bli att de här gränsgångarna faller emellan.

Jag hoppas att jag kan tolka socialministerns uttalande så, att man, om så skulle befinnas nödvändigt, är villig att göra en sådan förändring i denna överenskommelse mellan de nordiska länderna.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 8 Om planerad försäljning av patrullbåtar till Oman

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER erhöll ordet för att besvara *Eva Hjelmströms* (vpk) den 15 februari anmälda fråga. 1979/80:337, till utrikesministern, och anförde:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat utrikesministern om han anser att försäljning av svenska patrullbåtar till Oman står i överensstämmelse med riksdagens beslut om reglerna för svensk vapenexport. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Enligt vad jag har inhämtat är ifrågasvarande patrullbåtar av samma typ

Om planerad försäljning av patrullbåtar till Oman

som används av det svenska tullverket. Det är en helt civil konstruktion som byggs i plast. Byggnadstiden är omkring 14 månader.

Först om en sådan båt bestyckas räknas den som krigsmateriel.

Om en ansökan om utförseltillstånd för patrullbåtar som klassas som krigsmateriel skulle inges, kommer den att prövas enligt de riktlinjer som har antagits av riksdagen.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för svaret på min fråga. Det var dock inget bra svar – det var synnerligen oklart.

Från vpk har vi vid upprepade tillfällen påtalat Sveriges inkonsekventa och felaktiga politik vad gäller vapenexporten, en politik som i detta fall liksom i så många andra fall dessutom strider mot riksdagens beslut. Vi tog upp den frågan i samband med exporten av patrullbåtar till Malaysia och vi tog också upp den i samband med exporten av krigsmateriel till Indonesien, där dessa båtar används för att begå folkmord bland befolkningen i Östtimor. Nu gäller det alltså Oman.

Enligt de riktlinjer som riksdagen har fastställt för vapenexport får inte krigsmateriel sändas till en stat som har inre väpnade oroligheter. I Oman förekommer en organiserad befrielsekamp, ledd av P.F.L.O. Därtill kommer att efter vad som har hänt i Iran skall USA nu rusta upp Oman. Man skall förlägga baser dit, och en försäljning från Sverige av dessa patrullbåtar bidrar därmed till att rusta upp en av stormakterna.

Området kring Persiska viken är dessutom på grund av oljan ett av världens strategiskt mest känsliga områden. Det är också ett av världens oroligaste områden, där vad som helst kan hända. Det framgår också av en skrift som har givits ut av utrikespolitiska institutet, där man tar upp den kraftiga militära upprustningen i området.

Nu säger Staffan Burenstam Linder att det är fråga om civila båtar. Enligt vad jag har inhämtat är de bestyckade. Här står alltså uppgift mot uppgift. Det finns emellertid en passus i de bestämmelser som riksdagen har fastställt som säger att för militärt bruk utformade fartyg och båtar inte får exporteras utan tillstånd. Att det här är fråga om sådana båtar tycker jag är uppenbart. Man kan alltså inte krypa bakom argumentet att de inte skulle vara bestyckade.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 9 Om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Bollnäs

Nr 97

Fredagen den
29 februari 1980

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Stig Alftins* (s) den 12 februari anmälda fråga, 1979/80:319, dels *Gunnel Jonängs* (c) den 21 februari anmälda fråga, 1979/80:349, och anförde:

Herr talman! Stig Alftin har frågat mig vilka insatser regeringen är beredd att vidta för att trygga de 250 arbetstillfällena vid Record AB, Bollnäs.

Gunnel Jonäng har frågat mig om jag är beredd att medverka till att trygga sysselsättningen för de anställda hos Record AB och Blom-Rosa AB.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Record AB har nyligen inställt sina betalningar. Företaget har under senare år drivits med stora förluster och har sedan hösten 1979 inte kunnat fullgöra sina åtaganden i form av amorteringar och räntor på lokaliseringsslån och industrigarantilån. Inte heller har bolaget kunnat fullgöra inbetalningar av arbetsgivaravgifter och mervärdeskatt. Statens sammanlagda förfallna fordringar på bolaget uppgår till omkring 9 200 000 kr. Med hänsyn härtill och till att bolaget har stor sysselsättningspolitisk och regionalpolitisk betydelse är rekonstruktion av Record AB nödvändig. Jag kan i dag inte uttala mig om vilken form för en rekonstruktion som är lämpligast. Det är också för tidigt att göra något uttalande om eventuella insatser från statens sida, eftersom man inte i dag kan ha någon uppfattning om behovet av sådana insatser.

Beträffande Blom-Rosa AB har jag erfarit att bolaget för några dagar sedan försattes i konkurs. Det ankommer på konkursförvaltaren att försöka finna köpare som är beredd att fortsätta verksamheten. Företaget har inte fått något regionalpolitiskt stöd eller industrigarantilån. Något ärende om detta företag har inte aktualiserats hos industridepartementet.

STIG ALFTIN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga.

I Bollnäs kommun tillverkas stoppmöbler av tapetserarfirmen Record AB. Ägare till företaget är fabrikör Carl Holmqvist med söner. Vid fabriken i Bollnäs finns sammanlagt ca 240 anställda. Direkt och indirekt är 700–800 personer i Bollnäs beroende av företaget för sin utkomst. Record AB är kommunens näst största industri. En stor del av de anställda är väl utbildade och kvalificerade yrkesarbetare, och fabriken är en av de modernaste och tekniskt mest välutrustade i sitt slag i landet.

Omsättningen uppgår till ca 45 milj. kr. Av tillverkningen avser närmare hälften produkter för IKEA. Tillsammans med den del av produktionen för IKEA som går till IKEA:s anläggningar utomlands beräknas ca 60 % av företagets försäljning gå på export.

Record AB har stora finansiella svårigheter och har sedan en tid tillbaka inställt betalningarna. Sedan nu ackordcentralen behandlat ärendet har kronofogden inlämnat en konkursansökan avseende företaget. Jag förutsät-

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i Boll-
näs*

Fredagen den
29 februari 1980

*Om åtgärder för
att trygga syssel-
sättningen i Boll-
näs*

ter att konkursförvaltare nu kommer att utses och att en kunnig konsult får till uppdrag att rekonstruera företaget.

Record AB beräknas ha skulder i form av obetalda skatter och arbetsgivaravgifter på ca 3 milj. kr. Härtill kommer ett den 31 januari 1980 förfallet industrigarantilån på 2 250 000 kr. Dessutom är företaget skyldigt mellan 4,5 och 5 milj. kr. i förfallna räntor och amorteringar på statliga lokaliseringsslån.

Staten har satsat stora pengar i företaget för att tillskapa industriell sysselsättning i vår kommun. Vi har även från kommunens sida bidragit med avsevärda belopp, bl. a. vid köpet av den äldre fabriken, vilket var en av förutsättningarna för att den nya skulle komma till stånd.

Det är viktigt att det nu sker en bevakning av att de pengar som har satsats för nya jobb i Bollnäs också fortsättningsvis används till det de är avsedda för.

Eftersom orderingången är god vid företaget, är det viktigaste just nu att produktionen hålls i gång, så att man får behålla kunderna på marknaden och jobben vid Record AB inte äventyras inför framtiden. Det är också viktigt att de anställda får all nödvändig information om den fortsatta utvecklingen och verksamheten vid företaget.

Jag vill fråga industriministern om han är villig att göra allt som står i hans makt för att rädda jobben vid Record i Bollnäs. De anställda är angelägna om att få ett svar på den frågan nu.

GUNNEL JONÅNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga.

I dag gäller det sysselsättningen i min hemkommun Bollnäs. Det är inte så ofta jag ställt frågor just om detta – undantaget gäller SJ-verkstaden – och att jag inte behövt göra det beror naturligtvis på många lyckliga omständigheter.

Företagsamheten i Bollnäs har varit och är fortfarande av det gedigna slaget. Vi har många skickliga och erfarna arbetare och ambitiösa och kunniga företagare som tillverkar åtskilliga goda produkter. Bollnäs kommun arbetar också på ett föredömligt sätt för att bevara och stärka sysselsättningen i kommunen.

Men nu har vi fått problem i två viktiga företag i kommunen, och det behövs hjälp och stöd för att bevara sysselsättningen. Jag vill än en gång tacka industriministern och även sända med ett tack "hem" till departementet, till dem som där nu arbetar med dessa sysselsättningsfrågor, framför allt i vad gäller Record med dess 230 anställda.

Record AB kommer att gå i konkurs, och det pågår nu arbete med att åstadkomma en snabb rekonstruktion av företaget. Man räknar från industridepartementet tydligen med att företaget skall fortsätta sin verksamhet, och det är naturligtvis ett riktigt ställningstagande. Det är nödvändigt inte minst ur sysselsättningssynpunkt att produktionen kan hållas i gång där kontinuerligt.

Företaget har goda förutsättningar i form av moderna lokaler och maskiner samt skickliga och erfarna arbetare och tjänstemän. Det finns också en marknad för möbelprodukterna.

Det föreligger emellertid akuta problem. Bl. a. behövs likvida medel tills konkursen genomförts och en ny ägare trätt till. Är industriministern beredd att garantera erforderliga medel?

Det är också viktigt att de anställda, som naturligt nog oroas av läget, inte ytterligare belastas. På torsdag måste pengar finnas för löneutbetalningar på 0,25 milj. kr.

Konkursen vid Record kan få följdverkningar för Reform i Ljusdal AB med 60 anställda och för företaget i Strömsund med 40 anställda. Vilka åtgärder är industriministern beredd att vidta för att bevara sysselsättningen också här?

Industriministern har tidigare visat positivt intresse för Blom-Rosa och även besökt företaget.

Detta är naturligtvis också ett företag som måste fortleva och där de anställda bör kunna känna trygghet. Ägaren är utbildad hortonom och civilekonom, och det är synnerligen angeläget att han kan få fullfölja den satsning han påbörjat och den progressiva utveckling av branschen som han har inlett. Han satsade på energibesparing från början med tredubbla fönster osv. Detta medför lägre energikostnader, vilket är positivt från konkurrensynpunkt. Blom-Rosa är faktiskt Sveriges modernaste trädgårdsföretag. Kan industriministern se någon möjlighet att hjälpa också detta företag?

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! När det gäller Record AB vill jag säga att industridepartementet är djupt involverat i arbetet med en rekonstruktion av företaget. Det är därför inte möjligt för mig att här närmare gå in på enskildheterna i den affären. Jag kan bara försäkra både Gunnel Jonäng och Stig Alftin att departementet inte sparar någon möda när det gäller att rädda jobben i Bollnäs.

STIG ALFTIN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för det senaste svaret.

Det är inte bara jobben vid Record AB som hotas. Som fru Jonäng nämnde har det uppkommit stora problem även vid ett annat företag i Bollnäs, nämligen vid Blom-Rosa AB. Det är ett helt nybyggt och modernt företag som i stor skala har satsat på växthusodling av tulpaner. Där hotas nu jobben för ytterligare ett femtiotal anställda. Det är nödvändigt att samhället går in för att rädda även dessa jobb och detta företag, där stora kapitalinvesteringar redan är gjorda av samhället. Kommunen har också ställt stora markområden till företagets förfogande.

På arbetsförmedlingens distriktskontor i Bollnäs fanns det under januari månad 1 063 arbetssökande. Kvarstående utan arbete för omedelbar placering från föregående månad var 419 sökande, därav 166 kvinnor. Vi har

*Om vissa fartygs-
leveranser från
Sölvesborgs Varv*

genom åren förlorat många hundra jobb i Bollnäs, främst på den statliga sidan inom SJ. Det har nyligen inom kommunen bildats en arbetsgrupp bestående av representanter för Gävle-Dala I.O.-distrikt och Statsanställdas förbund. Jag vill i detta sammanhang nämna att arbetsgruppen har kommit fram till att ca 420 jobb inom SJ och posten i Bollnäs är hotade på grund av den pågående och planerade strukturrationaliseringen inom den statliga sektorn. Vi har alltså i Bollnäs kommun många och allvarliga sysselsättningsproblem inför framtiden, vilket industriministern bör känna till, när han nu skall medverka till insatser för att rädda jobben vid Record AB och Blom-Rosa AB i Bollnäs.

GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Industriministern sade att han inte skall spara någon möda när det gäller att rädda sysselsättningen i Bollnäs. Jag noterar detta. I detta yttrande ligger ett löfte. Jag skall ta detta löfte med mig hem till Bollnäs kommun, företag och anställda. Jag hoppas och tror att vi nu skall kunna få till stånd fortsatt verksamhet vid dessa företag och att vi skall kunna bevara och stärka sysselsättningen i Bollnäs.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 10 Om vissa fartygsleveranser från Sölvesborgs Varv

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Torkel Lindahls* (fp) den 14 februari anmälda fråga. 1979/80:325, och anförde:

Herr talman! Med anledning av det interpellationssvar som jag gav Torkel Lindahl den 1 februari 1980 om vissa fartygsleveranser från Sölvesborgs Varv har han frågat mig om jag nu ämnar ingripa i egenskap av ägarrepresentant för att söka få en lösning till stånd.

Enligt vad jag har erfarit skrev företrädare för två av partrederierna för nybyggena vid Sölvesborgs Varv den 5 februari 1980 till Svenska Varv och begärde skriftligt förslag till lösning av tvisten.

Den 7 februari besvarade Svenska Varv brevet och hänvisade till de förslag till förlikning bolaget tidigare har lämnat. Svenska Varv hänvisar i sitt brev vidare till att enligt kontrakt mellan varv och beställare har vardera parten rätt att kräva skiljeförfarande för att lösa uppkomna tvister. Enligt vad jag inhämtat avser Svenska Varv att utnyttja denna rätt.

Twisten kommer således att behandlas i den ordning som är avtalad mellan parterna. Därtill kommer att det är företagets ledning som har att besluta i frågan.

TORKE LINDAHL (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga.

Det är ju, som industriministern påpekade här, inte särskilt länge sedan vi diskuterade detta, och jag måste säga att ju mera jag sysslar med frågan desto tristare blir den.

Sedan vi den 1 februari diskuterade frågan har det gått ut över 600 000 kr. i bara räntor för dessa fartyg. Fartyg för ca 200 miljoner ligger oanvända på grund av en tvist. Svenska Varv hänvisar till förhandlingar – förhandlingar som Svenska Varvs representanter inte ens orkar komma till. När rederiernas representanter sitter där kommer det så småningom en vaktmästare och talar litet generat om att Svenska Varvs representanter inte tänker komma den dagen. När det sedan talas om ett nytt sammanträffande och redarna ber om åtminstone ett löfte från Svenska Varvs representanter om att de tänker komma, så får redarna inte ens det.

När så här mycket pengar ligger i denna verksamhet och den kostar så mycket i räntor per dag måste man uppmärksamma detta, för i längden är det faktiskt skattebetalarna som får stå för pengarna. Och det skulle ju vara ett väldigt underligt förhållande.

Jag tycker att man som riksdagsledamot har en plikt att granska även hur de statliga företagen sköter sig. Nu har Svenska Varv tagit detta som en ursäkt för att avbryta förhandlingarna och hänvisar till tidigare förslag till lösning. Och vad är det för strålande förslag till lösning som man har kommit med? Jo, när det gäller ett av fartygen har varvet lämnat det mycket flotta erbjudandet att man skall återta fartyget samtidigt som man kräver in alla kontanta medel som rederiet förfogar över. Något sådant kan man ju inte gå med på.

Hela denna sak är så klantigt skött att man verkligen måste fråga sig: Klarar Svenska Varvs ledning av sådana här saker. Klarar Svenska Varvs ledning över huvud taget av att leda sitt företag – med tanke på hur den har skött denna fråga? Det finns all anledning att ifrågasätta det.

Jag bad i den tidigare interpellationsdebatt som vi hade att statsrådet skulle undersöka hur denna fråga har skötts, och det önskemålet kvarstår fortfarande. Här behövs det en rejäl utredning av vad som har hänt. Jag förutsätter att Svenska Varv snabbt får en lösning till stånd.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag vill säga till Torkel Lindahl att eftersom hela detta problem nu hänskjuts till ett domstolsförfarande, finns det ingen anledning att föra denna debatt vidare här i kammaren. Utgången av skiljeförfarandet får väl visa vilken av parterna som har rätten på sin sida i sammanhanget.

TORDEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Jag måste erkänna att det här blir en konstig debatt, eftersom industriministern definitivt inte på något sätt är ansvarig för vad som har hänt. Men man kan konstatera att den enda gång Svenska Varv har agerat snabbt och kraftfullt var när man fick brevet från redarna den 5 februari. Då lyckades man inom två dagar svara att ingenting skulle göras. Dessförinnan har man över ett år dragit ut på saken och inte gjort någonting.

Det finns fortfarande anledning för statsrådet att undersöka hur denna affär har skötts. Enligt min mening faller grava skuggor på Svenska Varvs

*Om effekten av
anslag för främ-
jande av nyetab-
leringar av företag*

lednings förmåga att hantera sådana här saker. Vi står ju i begrepp att fatta beslut om ytterligare stora pengar till Svenska Varv. Då måste Svenska Varv också ha en ledning som vi kan lita på.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 11 Om effekten av anslag för främjande av nyetableringar av företag

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Bonnie Bernströms* (fp) den 14 februari anmälda fråga, 1979/80:327, och anförde:

Herr talman! Bonnie Bernström har frågat mig vilken effekt det särskilda anslaget av 3 milj. kr. har haft för främjande av nyetableringar av företag.

För budgetåret 1979/80 har för vissa etableringsfrämjande åtgärder anvisats ett reservationsanslag av 4 milj. kr. Av beloppet disponerar statens industriverk 3 milj. kr. för att främja nyetableringar. Regeringen har vidare uppdragit åt industriverket att ta initiativ till en kampanj för att knyta kontakt mellan personer som har planer på att starta egen rörelse och sådana samhällsorgan som har till syfte att främja och stödja nyetableringar. Kampanjen skall bedrivas i samverkan med regionala utvecklingsfonder, handelskamrar, banker m. fl. organ som önskar delta.

Jag har från industriverket erfarit att planering pågår för en samlad insats under hösten 1980 för att främja nyetableringar. Representanter för de nämnda organen deltar i planeringsarbetet. Att hösten 1980 har valts som en lämplig tidpunkt beror bl. a. på att man på flera håll nyligen har genomfört olika former av etableringskampanjer. Det har bedömts angeläget att fullfölja dessa innan ytterligare åtgärder vidtas.

Etablering av nya företag är en lång process. Om en etablering är lyckad eller inte kan avgöras först när företaget har varit i drift under en tid. Det är därför rimligt att räkna med att effekten av de nu inledda åtgärderna inte kan bedömas förrän efter några år.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret. Den fråga jag ställt till industriministern berör således de medel riksdagen fattade beslut om i våras för en kampanj för nyetablering av företag.

Det är angeläget att de som vill starta nya företag får erforderlig hjälp, och därför är det också viktigt att det som riksdagen beslutar om som stöd också ger resultat. Det har kommit till min kännedom att mycket litet hittills har gjorts med de beslutade medlen. Någon kampanj har ännu inte kommit i gång, och planering för en sådan ligger fortfarande i sin linda. Detta bekräftas också av industriministerns svar.

Det har i många olika sammanhang diskuterats vilken makt riksdagsledamöter egentligen har, vilka möjligheter som egentligen finns för att påverka

*Om effekten av
anslag för främ-
jande av nyetable-
ringar av företag*

verkligheten. Det är i det sammanhanget inte särskilt uppmuntrande att veta att beslutade åtgärder förhalas, vilket faktiskt har skett i det här fallet.

Jag har emellertid tagit del av en rapport från statens industriverk om etableringsfrämjande aktivitet genom de regionala utvecklingsfonderna under perioden den 1 januari 1978–den 30 juni 1979. Den rapporten visar att det funnits viss beredskap för att redan under hösten 1979 och nu under våren 1980 inom en del av utvecklingsfonderna bedriva etableringskampanjer.

Men vad rapporten också visar är att det stora flertalet utvecklingsfonder inte nu längre har något större intresse av att driva en ren etableringskampanj som den som handelskamrarna bedrev våren 1978. I stället finns ett mycket större intresse för åtgärder för uppföljning av befintliga etableringsärenden. Jag undrar hur industriministern bedömer denna rapport? Riksdagen fattade sitt beslut under förutsättningen att det finns intresse för nyetableringskampanj. Detta intresse föreligger således inte längre. Vilka hänsyn tas nu till detta när planeringen för kampanjåtgärder görs?

Herr talman! Det första möte som ägde rum för samarbete mellan olika intressenter i etableringskampanjen skedde enligt vad jag erfarit den 16 januari i år. Enligt mitt tycke är detta en senfärdig behandling och användning av riksdagens medel. Jag hoppas att industriministern kan instämma i detta. Jag har i min fråga i och för sig inte efterlyst en uppräknig av nya företag, för jag vet att det tar mycket lång tid innan man får fram ett konkret resultat. Jag har helt enkelt velat få fart på de pengar som riksdagen har beslutat om.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag är övertygad om att industriverkets enhet för företags-service och utbildning verkligen engagerar sig i den här aktiviteten och att det är en strävan att uppnå ett positivt resultat som har gjort att man tagit god tid på sig för att planera den nya kampanjen. Avsikten är ju att den skall starta på nytt i höst.

Det är riktigt, som Bonnie Bernström säger, att det inom utvecklingsfonderna har funnits ett något blandat intresse för att engagera sig i denna kampanj. Enligt vad som har meddelats mig är emellertid sex fonder beredda att omedelbart engagera sig, medan andra fonder har varit mera avvaktande i sin attityd. Genom att man tar erforderlig tid i anspråk för att planera den här verksamheten och finna de regionala arbetsformer som tillfredsställer utvecklingsfondernas behov tror jag dock att medlen kommer väl till pass och att resultatet blir det bästa tänkbara.

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag hoppas verkligen att medlen kommer väl till pass, men eftersom det nu föreligger andra förutsättningar för kampanjen borde det, enligt min uppfattning, vara möjligt att använda pengarna för att följa upp etableringsärendena. Att se till att företag fortsätter att existera är nog en lika viktig verksamhet som att se till att det skapas nya företag.

Överläggningen var härmed avslutad.

Fredagen den
29 februari 1980

*Om verksamheten
vid Ljusne Kätting
AB*

Industriministern NILS ÅSLING erhöill ordet för att i ett sammanhang besvara dels Bertil Måbrinks (vpk) den 25 januari anmälda interpellation, 1979/80:126, dels Gunnel Jonängs (c) den 25 januari anmälda fråga, 1979/80:292, och anförde:

Herr talman! Bertil Måbrink har frågat mig dels om jag tänker göra något för att hindra att hel- eller halvstatliga företag betalar privatkapitalistiska företags felinvesteringar, dels om jag är beredd att medverka till att vid ett eventuellt samgående/samarbete mellan Ljusne Kätting och Bulten-Kanthal i Ramnäs bibehålla nuvarande produktionsvolym i Ljusne.

Gunnel Jonäng har frågat mig om jag vill medverka till att produktion och sysselsättning bevaras vid kättingfabriken i Ljusne.

Jag besvarar interpellationen och frågan i ett sammanhang.

Från SSAB Svenskt Stål AB har jag erfarit följande.

I en utredning som gjorts av SSAB och Bulten-Kanthal AB föreslås att Ljusne Kätting och Ramnäs går samman i ett gemensamt bolag för tillverkning och försäljning av ankarkätting. Enligt ett förslag till konsortialavtal mellan bolagen skall de två parterna äga 50 % var i det nya bolaget, som föreslås heta Svensk Ankarkätting AB. Fördelarna med samgåendet blir enligt utredningen stora. Samgåendet skulle ge större lönsamhet, ett bättre utnyttjande av produktionsapparaten och en kostnadsbesparing genom en gemensam organisation.

Den totala kapaciteten i världen för tillverkning av ankarkätting beräknas uppgå till ca 160 000 ton per år. Världsmarknaden för år 1979 uppskattas till ca 85 000 ton, varav Ljusne och Ramnäs tillsammans sålde ca 18 000 ton. Kapacitetsutnyttjandet uppgår till ca 50 % hos konkurrenterna och hos Ljusne och Ramnäs tillsammans till ca 40 %. Mot denna bakgrund förs MBL-förhandlingar om ett samgående.

Om strukturella åtgärder måste vidtas, ankommer det på företagsledningen att på bästa sätt genomföra dessa.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Ingen av de närvarande i kammaren kunde undgå att höra att Nils Åsling svarade på någonting helt annat än de två frågor jag ställt och den fråga Gunnel Jonäng ställt.

Det minsta man kan begära är att en minister svarar på de frågor man ställer. Jag tycker nog att industriministern gör det litet lätt för sig genom att skriva av vissa avsnitt av den utredning som SSAB och Bulten-Kanthal har gjort och sedan presentera detta som ett svar på en interpellation och en fråga.

Det hör till bilden att denna utredning har utsatts för hård kritik från bl. a. facken i Ljusne. En rad direkta felaktigheter har påvisats. Man har som bekant också tvingats ta hänsyn till detta och invänta kompletterande material. Det är då ännu mer betänkligt att industriministern använder detta bristfälliga material som svarsunderlag.

Jag skall nu kort koncentrera mig på den aktuella situationen i Söderhamn och det aktuella företaget, Ljusne Kätting AB. Det svåra sysselsättningspolitiska läget i Söderhamns kommun är inte obekant för någon. Det handlar om att ett stort antal arbetstillfällen försvunnit under 1970-talet. Det handlar också om att det under 1980-talet finns stor risk för att ytterligare 2 000 jobb försvinner, om ingenting görs för att förhindra en sådan avveckling. I Söderhamns kommun finns en väl utvecklad social, kulturell och yrkesmässig organisation och kunskap. För att behålla och utveckla den krävs naturligtvis att man för det första kan stoppa minskningen av antalet industrijobb och för det andra att man kan utveckla den befintliga basindustri som finns inom kommunen. Med det sista menar jag att den satsning som måste ske skall göras inom förädlingsledet.

Ansvar för detta måste i fortsättningen, vad jag kan förstå, ligga på regering och riksdag.

Industriministern känner till problemen, och han vet vilka krav och önskemål som finns inte bara från kommunens utan också från de fackliga och politiska organisationernas representanter.

Ljusne Kätting AB är ett halvstatligt företag som ingår i SSAB. Jag tror att många människor såg det statliga engagemanget som något positivt. Man utgick ifrån att det därmed skulle finnas en viss trygghet för att Ljusne Kätting inte skulle röna samma öde som många av de helt privatägda företagen i kommunen, nämligen nedläggning.

Ljusne Kätting är, vad jag förstår, ett välskött företag. Man har en mycket kompetent ledning, och det finns en facklig organisation som på alla sätt försöker medverka till att förbättra företagets produktion och utveckling. Vad jag förstår har man lyckats väl med detta. Ljusne Kätting är den ledande kättingtillverkaren inte bara inom landet utan också utanför vårt lands gränser. Ljusne Kätting betraktas som en pålitlig säljare och en pålitlig tillverkare kvalitetsmässigt. Det är dessa faktorer som gjort att företaget kunnat behålla och utveckla sin produktion och marknad.

Det är då en märklig manöver som SSAB nu håller på med. Den betyder nämligen, vad jag förstår, ett första steg mot att så småningom avhända sig Ljusne Kätting och lägga över produktionen på det privatkapitalistiska Bulten-Kanthal. Ljusne Kätting producerade år 1979 närmare 14 000 ton kätting. Bulten-Kanthals produktion var 3 000–4 000 ton. Under hela 1970-talet gick Ljusne Kätting med vinst. Bulten-Kanthal har gått med förlust.

Enligt de förslag som nu presenteras skall man halvera produktionen i Ljusne och lägga över den på Bulten-Kanthal. Resultatet blir att man plockar bort 45–50 jobb i Ljusne. Ökningen i Ramnäs skulle bli 10–15 jobb.

Vilka samhällsekonomiska fördelar blir det om man ökar arbetslöshetskän ytterligare i Söderhamns kommun? Vilka företagsekonomiska vinster görs genom att man slår sönder en lönsam halvstatlig industri, som dessutom till 90 % är ett exportföretag? Hur kan det vara möjligt att vidta sådana åtgärder när SSAB-chefen Wahlström så sent som i december 1978 uttalade att Ljusne Kätting inte var något problem för SSAB utan en möjlighet?

Min första fråga i interpellationen lyder: Tänker industriministern göra något för att förhindra att hel- eller halvstatliga företag betalar privatkapitalistiska företags felinvesteringar? Det är detta det handlar om. Bulten-Kanthal har enligt vad jag förstår gjort stora felinvesteringar i Ramnäs, som inte gett den lönsamhet och goda utdelning för aktieägarna som man räknat med. Hindret är det halvstatliga Ljusne Kätting, som skapat sig ett namn på världsmarknaden, som får avsättning för sin produktion och som är självbärande.

Finansfamiljen Söderberg har sålt Tibnor till SSAB. Kan den affären ha ett samband med vad som nu sker? Den frågan har ställts av flera och bör besvaras.

Det finns inte några rimliga skäl till att vidta de åtgärder som utredningen föreslår. Att stötta upp en grupp aktieägare och en finansfamiljs felgrepp och misslyckanden kan väl ändå inte vara en uppgift för SSAB. Dessutom skall det ske på ett ytterst osmakligt sätt, genom att slå sönder ett unikt och framgångsrikt företag och genom att skapa svåra sociala och ekonomiska problem för människor och för en hel kommun.

Försöken att ställa arbetare mot arbetare skall heller inte lyckas. Det kan inte på något sätt gagna arbetarna i Ramnäs att genomdriva de förslag som man nu lagt fram. Jag tror inte att facken och arbetarna i Ramnäs kan vara betjänta av att Ljusne Kätting skall röna det öde som SSAB nu vill åstadkomma.

Till sist: i interpellationssvaret används en uppgift från den omtalade utredningen, som är missvisande och som bl. a. resulterat i att utredningen skall kompletteras. Det sägs att kapacitetsutnyttjandet hos Ljusne och Ramnäs uppgår till ca 40 %. Detta kan ju låta som ett avgörande argument för ett samgående. Vad som inte sägs är det faktum att Ljusne är unikt på så sätt att det mycket snabbt kan ställa om produktionen alltefter världsmarknadens svängningar och önskemål. Man har de senaste åren gått ner i mindre dimensioner och kortare serier när det gäller kätting. Detta förändrar naturligtvis vikten uttryckt i ton jämfört med enbart produktion av grova dimensioner och långa serier. Kapacitetsutnyttjandet ligger alltså i verkligheten mycket högre än vad utredningen och Nils Åsling angivit.

Min andra fråga i interpellationen löd: Är industriministern beredd att medverka till att vid ett eventuellt samgående/samarbete mellan Ljusne Kätting och Bulten-Kanthal i Ramnäs bibehålla nuvarande produktionsvolym i Ljusne?

I anslutning till denna sista fråga vill jag säga att jag i likhet med facket anser att ett samgående är helt uteslutet. Motiveringarna för detta har jag tidigare angett i mitt anförande. Jag tror att detta inte utesluter ett eventuellt samarbete exempelvis på försäljningssidan.

GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga. Industriministern tecknar en bakgrund till den fråga jag ställt. Men själva frågan är obesvarad, och jag upprepar den: Vill industriministern medverka

till att produktion och sysselsättning bevaras vid kättingfabriken i Ljusne?

Jag framförde i mitt tidigare anförande här, när det gällde sysselsättningen i Bollnäs, ett tack till industridepartementet för dess energiska arbete i fråga om sysselsättningen i Bollnäs. När det gäller kättingfabriken i Ljusne är det hittills en annan intressent som är involverad – SSAB. Uppenbarligen är de inte lika skickliga som industridepartementets företrädare.

Jag måste tillstå att industriministerns framförda synpunkter är oroväckande.

För det första: Varför talar industriministern om Ljusne och Ramnäs som om det redan vore ett och samma företag? Är det uttryck för en profetisk förmåga eller har man i de högre maktsfärerna redan beslutat om ett samgående mellan Ljusne och Ramnäs?

Jag hävdar, för det andra, att industriministern lämnar uppgifter som inte stämmer med de verkliga förhållandena. Jag känner industriministerns redlighet tillräckligt väl för att förstå att det här handlar om att industriministern har fått felaktig information. Det framgår också av svaret, där det står: "Från SSAB Svenskt Stål AB har jag erfarit följande."

Industriministern säger att kapacitetsutnyttjandet hos Ljusne och Ramnäs är 40 %. Det är fel. Kapacitetsutnyttjandet hos Ljusne Kätting kan beräknas till 100 %. Varför tala om att Ljusne-Ramnäs sålde 18 000 ton 1979? Varför inte säga att Ljusne Kätting sålde 14 000 av dessa 18 000 ton, medan Ramnäs stod för resten, dvs. knappt 4 000 ton? Det är i den här utredningen ett manipulerande med siffror som är otillständigt.

Facket i Ljusne har kritiserat utredningen, och tydligen har SSAB också insett felaktigheterna i sin skrivbordsprodukt, eftersom man varit beredd till en omarbetning och komplettering.

Förhållandet är ju det att Ljusne Kätting är världens största ankarkättingtillverkare. Branschen har haft problem under de senaste tre åren, men Ljusne Kätting har klarat sig fram till 1979, medan Ramnäs har haft förluster sedan 1976. Ljusne Kätting har alltså klarat sig bäst. Man har nu en god orderingång och full beläggning för hela 1980. Man arbetar i treskift, har en bra maskinpark, är flexibel och kan gå in i snabba, lönsamma objekt – det är en stor del av styrkan hos företaget.

Ljusne Kätting exporterar, som Bertil Måbrink sade, 90 % av sin produktion. Hur många företag, industriministern, har vi i Sverige som gör det? Det betyder över 40 milj. kr. Ett sådant företag kan vi inte underkänna.

För Ljusne samhälle är kättingfabriken dess flaggskepp, som man brukar säga. Den är av avgörande betydelse för sysselsättningen i Ljusne och över huvud taget för Ljusnes fortsatta existens och välbefinnande.

Branschen behöver struktureras. Det skulle enligt utredningen innebära bättre utnyttjande av produktionsapparaten. Mer än 100 procents kapacitetsutnyttjande går det dock inte att åstadkomma, men det är möjligt att andra fördelar kan vinnas.

Jag är övertygad om att industriministern – sedan väl alla fakta kommit

Fredagen den
29 februari 1980

*Om verksamheten
vid Ljusne Kätting
AB*

fram i målet – delar min uppfattning att det företag som skall läggas ner under inga förhållanden kan vara Ljusne Kätting. Det finns inte någon som helst motivering för att lägga ner ett bra företag med bra personal och bra teknik och som tillför samhället exportinkomster.

Om Ljusne Kätting läggs ner, då är det en stor orättfärdighet mot de 120 man som är anställda där. Hur skall man kunna skapa arbetsvilja och framtidstro, om inte ens goda företag har något existensberättigande? Och om företaget läggs ner måste det vara andra krafter som är med i bilden – då är Ljusne Kätting en bricka i ett högre spel. Men man får icke behandla människor och deras arbete och trygghet som brickor i höga spel om kapital och vinster.

Frågan om nedläggning av Ljusne Kätting har också mycket vidare konsekvenser. Det är inte bara det – vilket i och för sig är en katastrof – att man friställer folk i Ljusne, och det är inte heller bara det att detta rent psykologiskt får negativa verkningar på företagarandan över huvud taget i vårt land. Det är också så att om ledningen för SSAB skulle lägga ner Ljusne Kätting, så har SSAB därmed visat en sådan brist på företagskunnande och omdöme att jag inte begriper hur SSAB över huvud taget skall kunna klara de stora uppgifter som företaget är satt att sköta. Detta inger verkligen oro för framtiden.

Vad som i det här läget är viktigt och kanske viktigare än någonting annat är att industriministern får information som bygger på verkliga fakta. Jag skulle önska att någon från facket vid Ljusne Kätting fick möjlighet att tala med industriministern och lägga fram fakta i målet. Jag hoppas och tror att industriministern ställer upp på det. Från fackets sida är man beredd till det. Men först och främst behövs nu alltså information som bygger på verkliga fakta i målet. Om bara industriministern får ta del av dessa fakta hyser jag gott hopp om att också industriministern skall inse att det är just vid Ljusne Kätting som verksamheten måste få fortgå.

OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Jag skall inte närmare gå in på de allmänna sysselsättningsproblemen i Söderhamns kommun. Det tycker jag Bertil Måbrink tidigare på ett alldeles utmärkt sätt har illustrerat.

Industriministern och jag har tidigare diskuterat frågan här i kammaren, närmare bestämt den 29 november förra året, då de här fusionsplanerna blev kända. Men då ville industriministern inte gripa in i det utredningsarbete som man redan hade startat. Han ville först avvakta resultatet av detta för att först därefter, som han sade, ta ställning, något som jag vid det tillfället beklagade.

Det visar sig nu att mina farhågor har besannats. Jag framhöll vid det tillfället också att det måste vara lättare att påverka utvecklingen före än efter det att ett utredningsresultat föreligger. När vi från kommunens sida den 6 februari uppvaktade industriministern i den här frågan hade utredningen just överlämnats till honom. Han hade således inte hunnit, som han sade, ta del av den. Mot den bakgrunden var herr Åsling inte heller då beredd att ge

uttryck för någon viss uppfattning.

Nu har herr Åsling haft mer än tre veckor på sig att analysera utredningsresultatet. Därför hade man naturligtvis kunnat vänta sig att herr Åsling i dag åtminstone skulle ha kunnat deklarerat en uppfattning i frågan. Men tyvärr är så inte fallet, vilket givetvis är att beklaga.

Jag kan inte underlåta att säga att jag tycker att svaret på något sätt andas en uppgivenhet och en skrämmande låtgämentalitet. Til syvende og sidst är det ju människor samt människors trygghet och människors framtid det gäller. Jag trodde i mitt stilla sinne att herr Åsling hade intresse för en riktig struktur på kättingtillverkningen i det här landet. Men för det fordras givetvis att man från departementets sida aktivt engagerar sig i strukturfrågorna. Nu skall man tydligen överlåta den delen åt företagen själva – och inte nog med det: nu skall de anställda också helt ställas utanför. De skall inte ha några som helst möjligheter att kunna påverka situationen. Det framgår också av svaret. Industriministern säger nämligen:

”Om strukturella åtgärder måste vidtas, ankommer det på företagsledningen att på bästa sätt genomföra dessa.”

Vart tar de anställda vägen? Vart tar de anställdas kunnande och insikter i sådana här frågor vägen? Skall sådant inte värderas ett enda dugg i det här avseendet? Skall enbart företagsledningens sätt att agera vara avgörande? Vad man där säger är tydligen kungsord i sådana här fall.

Nej, herr Åsling, denna fråga är alldeles för allvarlig för att få en sådan här behandling. Det är kättingtillverkningens framtid det gäller. Hade herr Åsling besvärat sig med att studera utredningen, så hade han säkert ifrågasatt många av de slutsatser som den kommit fram till.

En sak är fullständigt klar. Genomförs ett samgående mellan Ljusne Kätting och Ramnäs på det sätt som den här utredningen föreslår, då får det katastrofala följder, inte bara för sysselsättningen i Ljusne utan för hela den svenska kättingtillverkningen. Detta grundar jag på följande fakta.

Följer man utvecklingen från 1976 fram till nu, så visar det sig att när Ramnäs installerade nya maskiner och gick över till en ny produktionsmetod, minskade dess marknadsandel successivt - från 14 000 ton 1976 till 3 800 ton 1979. På samma sätt har det gått med lönsamheten - från en liten vinst på 0,7 milj. kr. 1976 till en förlust på närmare 6 milj. kr. 1979.

Ser vi på Ljusne, finner vi att man där lyckats med konststycket att erövra 20 % av världsmarknaden. Trots lågkonjunktur och en sviktande marknad har man hållit produktionen uppe. Man har också nära nog konstant haft en årsproduktion på ca 15 000 ton mellan 1976 och 1979. Man har även visat lönsamhet under hela 1970-talet med undantag för 1979, då man redovisar en mindre förlust. Dessutom har man, som tidigare nämnts, en orderstock som tryggar hela 1980 års produktion. Eftersom 90 % går på export - det har också tidigare nämnts - måste det vara av värde att man tryggar den svenska kättingtillverkningens framtid. Det är ju exportinkomster vi behöver till vårt land i dag.

Om vi ytterligare granskar svaret - som egentligen inte är något svar - finner vi att kapacitetsutnyttjandet i och för sig är bestickande: ”Kapacitets-

utnyttjandet uppgår till ca 50 % hos konkurrenterna och hos Ljusne-Ramnäs till ca 40 %. Mot denna bakgrund förs MBL-förhandlingar om ett samgående.”

För den oinitierade kan det se ut som om kapacitetsutnyttjandet inom den svenska kättingtillverkningen är väldigt lågt i förhållande till vad man uppnår i utlandet. Men i realiteten är det ju precis tvärtom. Buntar man ihop Ljusne och Ramnäs kommer man ned till 40 %, men sårar man på dessa företag får man helt andra siffror. Då visar det sig att Ljusnes kapacitetsutnyttjande i stället genomgående varit väsentligt högre än de största konkurrenternas. Ljusne hade ett kapacitetsutnyttjande – med tillgänglig kapacitet – på närmare 100 %. Hamanaka i Japan låg på 40 %, Vicinay i Spanien låg på 50 %, övriga på mellan 40 och 50 %, medan Ramnäs låg på endast 20–25 %.

Ljusnes nuvarande världsmarknadsandel är 17 %. Ljusne är alltså i dag den största världsmarknadsleverantören. På andra plats kommer japanska Hamanaka med 12 %, medan fabriken i Spanien har 9 % och Ramnäs 5 %.

Ljusne har varit och är inom aktuella sortiment störst i världen, har det bästa kapacitetsutnyttjandet och är med stor sannolikhet det företag inom branschen som haft den bästa lönsamheten. F. n. är Ljusne det enda företag som kör i tre skift fem dagar i veckan.

Mycket av svårigheterna i Ramnäs beror på att man har en produktionsmetod, med krav på långa serier, som inte är anpassad till den marknad som råder i dag och inom överskådlig framtid. Marknaden präglas i dag av korta serier och krav på snabba omställningsmöjligheter i tillverkningsprocessen. Medan omställningstiden är 2 timmar i Ljusne, så är den 8 timmar i Ramnäs, och det finns de som hävdar att den är hela 16 timmar.

Nu skall man enligt utredningen klara ett samgående och på sikt få total lönsamhet genom att minska ner produktionen till nära 5 000 ton i Ljusne och öka till närmare 15 000 ton i Ramnäs. Man skall med andra ord föra över produktion från den lönsamma delen till den olönsamma. Det vore i stället naturligt att göra tvärtom. Det är obegripligt att det företag som går bra skall slaktas, samtidigt som man skall satsa på det företag som misslyckats. Trots att fabriken i Ljusne varit den enda enhet inom SSAB som inte gått med förlust har man bestämt sig för att den fabriken skall slaktas först. I stället för att ställa upp för sina anställda har man på detta sätt inordnat sig i privatägda Bulten-Kanthals intressesfär.

Och det måste vara som tidigare talare sagt: Här ligger en hund begraven!

Det är mot denna bakgrund, herr talman, som jag vill påstå att man äventyrar hela den svenska kättingtillverkningen genom ett sådant här agerande. Det är också här industriministerns ansvar kommer in. Det är ett halvstatligt bolag som på detta sätt äventyrar sysselsättningen för 160 personer, varav 120 har sin utkomst på en ort där inga andra jobb står att få. Därför tycker jag att det är ett berättigat krav att industriministern, som ändå har det yttersta ansvaret, inte stillatigande åser en sådan här utveckling utan

verkligen greppar tag i detta. så att frågan om strukturen på kättingtillverkningen får en riktig lösning.

Jag kan upplysa herr Åsling om att de MBL-förhandlingar som förs har resulterat i att man är överens om att se över väsentliga delar i den här utredningen. Personligen är jag övertygad om att detta kommer att leda till helt andra slutsatser än de som nu föreligger. Det är då viktigt att företagsledningen är lyhörd för detta, är beredd att ändra ståndpunkt och så att säga lägga prestige åt sidan. Men det är minst lika viktigt att herr Åsling, som är det ansvariga statsrådet i detta avseende, aktivt engagerar sig i saken i fortsättningen och verkligen ser till att frågan om kättingtillverkningens framtida struktur får en lösning som gynnar de anställda som arbetar med den här tillverkningen. Blir det inte en tillfredsställande lösning är risken stor att vi om några år inte har någon kättingtillverkning i detta land.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Får jag först rent principiellt säga att min uppfattning är att SSAB har i en situation som den nu rådande att ta ansvaret för de anställda i Ljusne på samma sätt som man har tagit ansvaret för anställda på andra riskplatser. Det bör vara vägledande för de dispositioner man gör och för den fortsatta planeringen.

När herrar Måbrink och Östrand och fru Jonäng beskyller mig för att inte svara på de ställda frågorna vill jag säga att svaret beror möjligen litet grand på vilka frågor man ställer. Vi har ju upplevt den situationen gång efter annan här i kammaren att frågor ställs som egentligen hör hemma vid ett styrelsebord, frågor som angår företagets löpande drift och dispositioner och som alltså inte är möjliga att diskutera i kammaren. Det kan också ur konstitutionell synpunkt vara mycket diskutabelt om man över huvud taget skall ta upp frågorna till en närmare diskussion i riksdagen. Därför måste med nödvändighet mina svar bli rätt generella och inriktade på att jag inte skall inskrida i styrelsens ställe eller föregripa de MBL-förhandlingar som pågår. Olle Östrand har ju också mycket riktigt påpekat att MBL-förhandlingarna, i det läge de nu befinner sig, har klarat ut en del av de problem som uppenbart föreligger.

Jag vill också till Gunnel Jonäng säga, att jag självfallet inte skriver under på utredningen. Jag har refererat det utredningsmaterial som har ställts till mitt förfogande. Finns det felaktigheter i detta utgår jag ifrån att de felaktigheterna rättas till i den fortsatta beslutsprocessen och i förhandlingarna. Det angelägna är emellertid att MBL-förhandlingarna får ha sin gång, att styrelsen i SSAB och företagsledningen uppfyller den målsättning för företaget som riksdagen har uppställt och gör detta på ett ansvarsmedvetet sätt.

Ingen av mina meddebattörer har här egentligen talat om vad som är anledningen till de inledda diskussionerna, nämligen att marknadsbilden för kätting radikalt har förändrats. Det är självklart att jag som industriminister har att se till hela den svenska industrin, alltså båda de svenska företagen i detta sammanhang, och inte helt kan isolera vad som händer i Ramnäs från

de dispositioner som vi har att ta. I mitt svar, fru Jonäng, talade jag om Ljusne-Ramnäs därför att det är den svenska kättingindustrin. Jag gjorde det inte i någon strävan att föregripa någon eventuell utveckling mot samordning.

Olle Östrand vill göra gällande att mitt svar var passivt för att inte säga uppgivet. Det var det inte alls. Jag konstaterar de fakta som föreligger – att MBL-förhandlingar pågår. Jag vill med skärpa understryka att ansvaret för SSAB:s agerande i detta sammanhang framför allt är styrelsens. Och i styrelsen för SSAB ingår också representanter för de anställdas organisationer. Det är självklart att ett beslut i den här frågan inte kan tas av SSAB-ledningen utan att styrelsen har godkänt det. Vi måste utgå ifrån att direkt ansvariga fora känner det ansvar för de anställda i Ljusne som vi har rätt att fordra av alla företag.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Ja, inte blir man klokare av det andra inlägget från Nils Åsling. Han kryper bakom en massa formaliteter så fort som det gäller klara, koncisa frågeställningar. Då säger han: Av formella skäl kan jag inte svara på det, utan jag föredrar att svara på något annat i stället. Vad är det för trams! Vi får ständigt höra sådana resonemang från Nils Åsling.

Här föreligger klara frågeställningar – tre talare har lagt fram dokumentation om det verkliga förhållandet. Nils Åsling, landets industriminister, vägrar ändå att diskutera läget. Nils Åsling kan inte av formella skäl vara förhindrad att svara på de framställda frågorna. Vad det handlar om – det har ju samtliga tre talare här klart sagt ut – är tydligen en uppgörelse med en finansfamilj om att man skall rädda dess fel och misstag i Ramnäs. Det är tydligt att detta gjordes upp i samband med affären Tibnor. Därför skall man offra en hel kommun. De anställda och deras familjer är ointressanta, bara finansfamiljen Söderberg blir tillfredsställd. Det måste ju vara därför Nils Åsling inte vill diskutera det här.

Nu säger Nils Åsling att SSAB självfallet skall ta sitt ansvar. Ja visst, men säg då rent ut att det ansvar som detta företag skall ta är att se till, att produktionen vid Ljusne Kätting inte minskas ner för att tillfredsställa Ramnäs utan bibehålls! Det måste vara det ansvaret SSAB skall ta och ingenting annat.

Ta också avstånd ifrån den här utredningen! Nils Åsling har använt den för att ge ett interpellationssvar, och då måste han väl också ha läst den. Han kan alltså se att det vimlar av osakligheter i den och att den helt är gjord efter ett speciellt mönster, nämligen så att man skall kunna genomföra den här åtgärden. Det är en upprörande produkt som SSAB har presenterat.

Sedan kryper Nils Åsling bakom argumentet att marknadsbilden för kätting har försämrats radikalt. Det är väl att ta i litet grand! Det har varit en nedgång på den internationella marknaden, men enligt de uppgifter jag har fått börjar det svänga nu igen, och trots nedgången har Ljusne Kätting i stort kunna behålla sina marknader. Det säger väl någonting annat än vad Nils Åsling nu försöker påstå.

GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Olle Östrand beklagar att industriministern inte har tagit ställning i den här frågan, men jag är faktiskt glad över det. Det hade ju inte varit så bra, om industriministern hade tagit ställning på ett så felaktigt material som den föreliggande utredningen. När nu den här utredningen, som jag sade i mitt förra anförande, är föremål för omarbetning och komplettering och SSAB alltså av allt att döma har insett att det finns felaktigheter i den, är det väl viktigt att industriministern kan ta ställning utifrån de nya fakta som kommer fram.

Nu säger industriministern att SSAB har att ta ansvar för de anställda, men det är egentligen inte mycken tröst att komma med. Det förefaller ju som om SSAB här av någon helt oförklarlig anledning håller på att fullständigt tappa huvudet.

Industriministern försäkrade i en interpellationsdebatt i vintras att han var beredd att diskutera den här frågan i kammaren, och det är nödvändigt att vi får göra det. Vi kan inte som riksdagsmän stillatigande acceptera hur ett halvstatligt företag gör misstag som är förödande både för en ort och dess sysselsättning och, som jag ser det, för hela den bransch det är fråga om.

Industriministern säger att marknadsbilden har ändrats. Ja, den har det, men desto större anledning är det då att se till, att svensk industri kan behålla sin andel på världsmarknaden i detta förändrade läge. Om man har ett intresse av att bevara kättingverksamheten, kan man inte lägga ned den enhet som är progressiv och som genom sin flexibilitet bäst passar in i det marknadsläge som råder. Industriministern har ju att ta också regionalpolitiska hänsyn, och det måste finnas med i bilden, när han skall göra den slutliga bedömningen.

I Ramnäs är det en liten grupp inom denna stora industri som arbetar just med kättingtillverkning – ungefär 25 man. Det är egentligen inte mer än vad som motsvarar den naturliga avgången under ett år.

När man skall bedöma vilken enhet man skall satsa på måste man verkligen ta hänsyn till hur de olika företagen har klarat sin uppgift. Då är det ställt utom allt tvivel att det är Ljusne Kätting som har varit den framgångsrika tillverkaren av kätting här i landet.

Jag tycker det är viktigt att facket får redovisa fakta för industriministern. Jag frågade tidigare om industriministern är beredd att ställa upp på det, och jag upprepar den frågan.

OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Vad jag kritiserade industriministern för, fru Jonäng, var hans fullständiga ointresse att över huvud taget sätta sig in i utredningens arbete och det resultat som den kommit fram till. Vi har alla tre, Bertil Måbrink, Gunnel Jonäng och jag, från denna talarstol kritiserat utredningens resultat. Jag är fullständigt övertygad om att Nils Åslings svar hade sett annorlunda ut om han hade satt sig in i utredningsarbetet. Det är därför som jag har sagt att kravet på något sätt andas uppgivenhet och stor passivitet.

Fredagen den
29 februari 1980

*Om verksamheten
vid Ljusne Kätting
AB*

Det är märkligt att det skall ankomma på företagsledningen att på bästa sätt genomföra strukturella åtgärder inom kättingtillverkningen i Sverige. Nils Åsling har ju i alla fall visat intresse för de strukturella förändringar som erfordras inom skogsnäringen. Som industriminister måste han väl ha ett lika stort intresse för strukturen inom denna bransch som inom andra branscher. SSAB skall naturligtvis ta ansvar för sina anställda – det är vi helt överens om. Men det är lika naturligt att det ansvariga statsrådet skall ta det regionalpolitiska och det näringspolitiska ansvaret.

Eftersom marknadsbilden har förändrats inom kättingtillverkningen – den är dock nu på väg uppåt – är det ännu viktigare att strukturen på den svenska kättingtillverkningen blir sådan att produkten i framtiden blir lika konkurrenskraftig på världsmarknaden som den är i dag. Då måste det, som jag ser det, vara fullständigt fel att skrota ner en fabrik som är världsledande på området och som har varit konkurrenskraftig och gått bra under hela 1970-talet. Samtidigt ligger den här fabriken på en ort som har det svårt ur sysselsättningsynpunkt.

Mot den bakgrunden vill jag vädja till industriministern att ta tag i den här frågan och se till att den får en riktig lösning. Därmed – det är jag övertygad om – kommer man också att trygga jobben för de anställda i Ljusne.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Får jag på den direkta frågan från Gunnel Jonäng säga att facket självklart är välkommet till industridepartementet. Vi är öppna för att höra dess redovisning av situationen och fortsätta dialogen.

Visst är jag beredd, Olle Östrand, att aktivt medverka till att lösa strukturfrågor, även i den här branschen. Men det får ske efter samma spelregler som gäller för andra branscher och företag, dvs. företagen måste först själva ange förutsättningarna i sitt utrednings- och förhandlingsarbete. Därefter får man överväga om det finns ett samhällsintresse utöver det som ligger i företagens dispositioner att bevaka.

Bertil Måbrink beskyllde mig för att i mitt svar krypa bakom formaliteter. Det är inte alls så. Jag har i stället försökt förklara några enkla och elementära sammanhang i den här affären. Ändå kräver Bertil Måbrink att jag skall inskrida med pekpinna och diktat. Han uppmanar mig alltså att bedriva det ministerstyre som gång efter annan i övrigt brukar bannlysas från denna talarstol.

Den här frågan har inte utretts fullständigt. MBI-förhandlingarna exempelvis har ännu inte avslutats. Frågan har inte föranlett något beslut i SSAB:s styrelse, där anställda är representerade för att bevaka sina kamraters intressen. Ändå begär Bertil Måbrink att det ansvariga statsrådet skall gå in i en pågående process och ange hur saker och ting skall organiseras och genomföras. Det är orimligt. Jag frågar mig hur naiv och omedveten om primära konstitutionella regler en riksdagsman egentligen får vara. Jag är ganska upprörd över det sätt på vilket Bertil Måbrink för den här debatten.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Hur naiva och intetsägande svar får en industriminister egentligen ge gång efter annan, när vi försöker diskutera konkreta, principiella frågor?

Jag har ställt två frågor till Nils Åsling, av vilka den första lyder: Vad tänker Nils Åsling göra för att förhindra att hel- eller halvstatliga företag betalar privatkapitalistiska företags felinvesteringar? Det kan inte finnas några formella hinder för att ge ett svar på den frågan. Den andra frågan lyder: Är Nils Åsling beredd att medverka till att vid ett eventuellt samgående/samarbete mellan Ljusne Kätting och Bulten-Kanthal i Ramnäs bibehålla nuvarande produktionsvolym i Ljusne? Det kan inte heller finnas några formella hinder för Nils Åsling att svara också på den frågan.

Dessutom har tre talare i dag redogjort för det faktiska läget. Det gör att man kan kräva att få något konkret förslag från Nils Åsling. Man skall inte än en gång behöva uppleva att Nils Åsling kryper bakom formaliteter och SSAB.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 13 Om den industriella utvecklingen

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Thage Petersons* (s) den 5 februari anmälda interpellation, 1979/80:134, och anförde:

Herr talman! Thage Peterson har frågat mig

1. om jag anser att planeringen och framförhållningen inom industrin är tillfredsställande och, om jag inte anser att den är tillfredsställande, vilka åtgärder som kommer att föreslås,
2. vilka slutsatser jag drar av nedgången av företagens forsknings- och utvecklingsarbete, och vilka åtgärder som kommer att föreslås,
3. hur jag ser på löntagarnas roll när det gäller industrins utveckling och planering och vilka åtgärder för att stärka löntagarnas ställning som kommer att föreslås och
4. vilka åtgärder jag kommer att föreslå för att öka tillgången på riskvilligt kapital.

Interpellanten och jag är överens om att näringspolitiken ställts inför svåra uppgifter under senare år. Åtskilliga företag, branscher och landsdelar har drabbats hårt av strukturproblem. Det har därför varit en självklarhet för både den nuvarande och den förra trepartiregeringen att medverka till att enskilda företags och branschers strukturomvandling sker i socialt acceptabla former.

Samhällets medverkan har härvidlag alltid syftat till att lägga en grund för en framtida konkurrenskraftig industri. En industripolitik kan aldrig ha till inriktning att konservera en omodern industristruktur.

Interpellanten menar att den långsiktiga näringspolitiska planeringen är

otillräcklig både hos företagen och hos samhället. Jag instämmer så till vida i interpellantens påstående, att det varit önskvärt att samhällets framförhållning hade varit betydligt bättre i mitten på 1970-talet, då en rad företags- och branschkriser kunde skönjas. När dåvarande trepartiregeringen tillträdde år 1976 fanns varken beredskap eller framförhållning för att klara 1970-talets strukturkriser. Med tanke på socialdemokratiska regeringars uttalade stora ambition att bygga upp just en sådan framförhållning, är det ytterligt anmärkningsvärt att den dåvarande socialdemokratiska regeringen inte förutsåg teko-, varvs-, stål- och skogskriserna. I så fall hade åtgärder kunnat sättas in tidigare.

Jag kan bara konstatera att det uppenbarligen är så, att den planeringsmodell som interpellanten förordar inte ens av de socialdemokratiska regeringarna bedömts tillräckligt verkningsfull och realistisk för att genomföras. Goda möjligheter har annars funnits att tidigare praktiskt pröva planeringsmodellen, som ju inte på något sätt är ny.

Som jag nämnde inledningsvis måste samhället vara berett att medverka i näringslivets strukturomvandling. Det är viktigt att en sådan omvandling sker i socialt acceptabla former och med en förbättrad regional balans som mål. En grund måste läggas för en framtida konkurrenskraftig svensk industri. Detta kan ske på ett smidigt och effektivt sätt utan att därmed hela näringslivet behöver bindas vid en central planering. En sådan planering skapar endast en stelhet och en byråkrati, som verkar hämmande på näringslivets förnyelse och initiativkraft.

Olika former har prövats för samråd mellan samhället, branscher och de anställdas organisationer kring industripolitikens utformning såväl inom enskilda industrisektorer som på ett mera generellt plan. Underlag för näringspolitikens inriktning under 1980-talet har tagits fram av berörda myndigheter och i särskild ordning. Lika väl finns det anledning att se närmare på hur beredskapen och informationsunderlaget för samhällets delaktighet i industrins strukturomvandling skall kunna förbättras. Tre utredningar arbetar f. n. med dessa frågor, nämligen DIS-utredningen (I 1979:06), industristödsutredningen (I 1979:17) och utredningen om den långsiktiga industripolitikens informationsunderlag (I 1979:09). Samtliga tre utredningar kommer att avslutas under innevarande år.

Interpellanten påstår att forsknings- och utvecklingsarbetet i företagen stagnerar och t. o. m. minskar. Detta är inte riktigt. Tvärtom är det så att FoU-verksamheten ökat i företagen under 1970-talet. Enligt statistiska centralbyrån, vars uppgifter redovisas i forskningsskattekommitténs betänkande (Ds B 1980:1) Stimulans av forskning och utveckling, har företagets egen satsning på FoU snarare kraftigt ökat under senare år. År 1973 satsade företagen 2 100 milj. kr. på FoU. Motsvarande belopp var år 1979 4 900 milj. kr., dvs. drygt en fördubbling på sex år. Även räknat i antal årsarbeten har företagets FoU-verksamhet ökat.

Trots detta kan det finnas skäl att ytterligare stimulera företagets eget forsknings- och utvecklingsarbete. Styrelsen för teknisk utveckling föreslås därför i årets budgetproposition få förstärkta resurser. Industrifonden (prop.

1978/79:123, NU 1978/79:59, rskr 1978/79:415) har påbörjat sitt arbete med att stödja kommersiellt lovande men riskfyllda projekt inom industrin. Ytterligare stimulansåtgärder föreslås i forskningsskattekommitténs betänkande. Förslaget remissbehandlas f. n.

I fråga om löntagarnas roll delar jag interpellantens uppfattning att löntagarnas kunskaper, erfarenheter och engagemang utgör en stor tillgång för företagen. Däremot har jag svårt att generellt instämma i att denna tillgång utnyttjas dåligt, vilket interpellanten gör gällande. Det är uppenbart att det svenska välbefindet har kunnat byggas upp inte minst tack vare löntagarnas kunskaper, erfarenheter och engagemang.

Jag vill också erinra om att regeringen har ambitionen att sänka marginalskatterna, för att ytterligare stimulera och belöna extra insatser från löntagarnas sida. Dessutom finns det anledning att också förstärka löntagarnas delaktighet i och ansvar för näringslivets kapitalbildning. Denna fråga behandlas f. n. av löntagarfundsutredningen (Fi 1975:03), som väntas avge ett betänkande före årsskiftet.

Ytterligare några åtgärder som nu är aktuella kan nämnas.

I proposition 1979/80:101 med förslag till tilläggsbudget II för innevarande budgetår har regeringen föreslagit riktlinjer för stöd till sådant utvecklingsarbete som initieras av de anställda i företagen. Syftet med riktlinjerna är att öka de anställdas engagemang i produktutvecklingsarbetet och bättre ta till vara deras kunskaper.

För innevarande budgetår har vidare anvisats (prop. 1978/79:123, NU 1978/79:59, rskr 1978/79:415) 1 milj. kr. till försöksverksamhet med fördjupade företagsserviceinsatser i samband med att löntagarägda företag bildas. Kooperationsutredningen (I 1977:01) har dessutom i uppdrag att studera tillkomsten av nya företag på kooperativ grund som ett betydelsefullt alternativ vid nyetableringar av företag.

När det gäller företagens kapitalförsörjning hävdar interpellanten vidare att det skett en kraftig minskning av industriinvesteringarna under de senaste tre åren. Det är emellertid snarast så att en kraftig minskning skedde under åren 1977 och 1978. En återhämtning och ökning skedde år 1979. Även för år 1980 räknar regeringen med en betydande investeringsökning för den svenska industrin.

För att investeringsaktiviteten inom svensk industri skall kunna förstärkas ytterligare är det av vikt att företagens lönsamhet förbättras. Genom att avvisa förslag från den socialdemokratiska oppositionen om höjning av arbetsgivaravgiften och införande av den s. k. promsen har regeringen bidragit till att värna om företagens lönsamhet. Även resultatet av avtalsrörelsen blir här av central betydelse.

Interpellanten anser att det inför framtiden ställs mycket stora krav på riskvilligt kapital och att detta kapitalbehov på sikt endast kan tryggas genom samhällets och löntagarnas medverkan.

Vad avser löntagarnas medverkan har jag i olika sammanhang uttalat mig för att former måste finnas för löntagarnas medverkan i och ansvar för näringslivets kapitalförsörjning. Som jag nyss nämnde kan vi räkna med att

löntagarfundsutredningen avger ett betänkande kring dessa frågor före årsskiftet.

Vad gäller frågan om riskvilligt kapital är problemet f. n. inte bristen på kapital utan snarare bristen på lönsamma projekt. En starkt tillbakahållande faktor på företagets förmåga att ta risker är den låga soliditeten. Under 1970-talet har soliditeten sjunkit från 35 % till 25 %, vilket givetvis minskar företagets riskbenägenhet. För att soliditeten skall kunna förstärkas måste, som jag tidigare nämnde, företagets lönsamhet förbättras.

Emellertid måste även företagets möjligheter att få tillskott på riskvilligt kapital öka på sikt. Bl. a. därför är det viktigt att aktiesparandet ökar. Regeringen har därför föreslagit i budgetpropositionen att sparande i aktier i skattefondssparsystemet skall stärkas i förhållande till banksparandet.

Vidare har kapitalvinstkommittén fått i uppdrag att utreda en lindring av dubbelbeskattningen av aktier. Det är en tekniskt komplicerad fråga, och utredningen beräknas ta mellan ett och två år. Kommittén skall därför redan i år framlägga ett förslag till provisoriska lättnader, som regeringen räknar med att kunna förelägga riksdagen i höst med sikte på att de skall kunna gälla från årsskiftet 1980/1981.

THAGE PETERSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min interpellation om industripolitiken och dess villkor.

Denna vecka har vi behandlat tre interpellationer som jag har ställt för att söka vinna klarhet om den borgerliga trepartiregeringens näringspolitik. Jag har frågat statsministern om satsningarna på forskning på utveckling, på svensk industris framtid. Jag har frågat ekonomiministern om den katastrofala situationen när det gäller industrins investeringar. Och jag har ställt ett antal frågor till regeringens huvudansvariga statsråd för industrifrågor, industriminister Åsling.

Frågan om vår näringspolitik blir alltmer central för Sverige och framtiden. Vi har upplevt svåra problem under de senaste åren. Företag som vi har räknat som stabila och guldkantade har slagits ut. Hela branscher har drabbats. Vår traditionella exportindustri har mött svår konkurrens. Människorna i alla delar av vårt land har känt oro och osäkerhet för jobbet, för tryggheten. Och kanske viktigast: Tron på framtiden sviktar. Jag har sagt i dessa tidigare interpellationsdebatter att det har brett ut sig en mörk pessimism över 1980-talet, och i dess släptåg har följt ett ras i investeringarna och en kortsiktig spekulatöns ekonomi. Det hela kan om det vill sig illa utvecklas till ett allvarligt hot mot samhällssoliditeten.

Samtidigt vet vi att dessa problem inte hör hemma bara i 1970-talet. Även i framtiden kommer vi att möta svåra påfrestningar. Den internationella konkurrensen kommer att hårdna. Den nya tekniken, automationen, kommer att innebära stora förändringar också för vårt land. Och till det nya årtiondet tar vi därutöver med oss många av 1970-talet olösta problem. Det gäller investeringskrisen, olösta strukturproblem, planlösheten och mycket mer.

Framtiden erbjuder inte bara problem utan också möjligheter. Men skall vi kunna utnyttja dessa möjligheter krävs en medveten och offensiv näringspolitik. Det har jag sagt i tidigare interpellationsdebatter den här veckan. Det vill jag upprepa också i dag.

Det krävs en näringspolitik som sätter människan främst, en social näringspolitik, som vi har kallat den från socialdemokratiskt håll. Näringspolitiken, industripolitiken, får aldrig förvandlas till något abstrakt, till en känslolös diskussion om struktur, konkurrenskraft, investeringar och andra begrepp. Den får heller inte skiljas från de människor som lever och verkar i företagen, som ser sin trygghet, sina jobb, hotade. Och den får heller aldrig skiljas från den övriga politiken – för en sådan näringspolitik har förfelat sitt syfte, en sådan näringspolitik kan socialdemokratin inte acceptera.

Därför blir, herr talman, mina två allmänna kommentarer till industriministerns svar på min interpellation följande:

Industriministern berömmar sig av att den nuvarande och förra borgerliga trepartiregeringen medverkat till att strukturomvandlingen skett i socialt acceptabla former. Men kanske vi ändå, herr Åsling, bör tillägga att det var genom socialdemokratiska voteringsvinster i riksdagen som regeringen hindrades från att slänga ut tusentals människor i en hård arbetslöshet. Jag vill påminna om varvsbeslutet, teko, I.K.A.B.

Vi accepterar inte att löntagarna ensamma skall bära konsekvenserna av de nödvändiga strukturomvandlingarna. Samhället och företagen måste också ta sitt ansvar. Därför kan vi inte acceptera att man överlämnar åt företagen att ensamma styra och ställa och ha ansvaret för industripolitisk utveckling.

Min andra kommentar till industriministerns svar blir, att jag tycker att svaret andas en brist på insikt om de problem som ligger framför oss. Nils G. Åsling talar om att problemen egentligen är små, ja, att de inte ens existerar. Han hänvisar till utredningar men avvisar samtidigt konkreta förslag som förts fram. Han talar om att utvecklingen går åt rätt håll och att han har läget under kontroll.

Men just denna, som jag vill kalla det, självgodhet är totalt frikopplad från alla förslag till åtgärder – och det visar möjligen att den borgerliga trepartiregeringen på något sätt flyr undan de mycket svåra problem som vårt land kommer att stå inför på industripolitikens område. Detta har också kännetecknat de övriga två regeringsrepresentanterna – statsministern och ekonomiministern – som jag har debatterat med den här veckan.

Vårt läge är allvarligt. Det ställer stora krav på politikens alla områden, på näringspolitiken. Det är just utformningen av den som jag har velat diskutera under den gångna veckan med olika företrädare för regeringen.

Det har gällt satsningarna på forskning och utveckling. De är självklara förutsättningar för att vi skall kunna behålla vår ställning som framstående industriland. Det är forskningen och utvecklingen som skall ge oss framtidens konkurrenskraftiga produktion, framtidens trygga jobb.

Behovet av teknisk förnyelse inom svensk industri är stort. Den ekonomiska stagnationen under senare år är därför ett allvarligt hot mot

denna förnyelse. Enligt såväl statistiska centralbyrån, Ingenjörsvetenskapsakademien som Industriförbundet har satsningarna på forskning, både totalt och särskilt för teknisk vetenskap, under senare år stagnerat.

Jag tycker kanske att det finns anledning att vara litet bekymrad över hur lätt industriministern tar på den allvarliga situationen när det gäller industrins forsknings- och utvecklingsverksamhet. Som grund för sin optimism redovisar han några siffror. Industrins utgifter för forsknings- och utvecklingsverksamhet har mer än fördubblats mellan 1973 och 1979, säger han. Men detta är en skönmålning, som i grunden är vilseledande. Jag undrar om inte industriministern blivit vilseledd när han skrivit sitt interpellations-svar.

För det första är de uppgifter industriministern använde uttryckta i löpande priser – de är alltså uppblåsta av inflationen.

För det andra ligger den stora ökningen på periodens två första år, dvs. 1974 och 1975. Jag skall inte koppla samman detta med att vi då i vårt land hade en socialdemokratisk regering – det finns vissa blad som reagerat mot en sådan koppling. Men likväl är det så att den största ökningen under den period som industriministern talar om förekommer just under 1974 och 1975. Mellan 1973 och 1975 ökade industrin sina forskningsutgifter mycket kraftigt, med över 45 % – fortfarande i löpande priser.

För det tredje är uppgiften för 1979 bara en prognos, som det finns anledning att sätta ett frågetecken för. Vi har obestridligen haft en utomordentligt svag investeringsverksamhet i industrin under de senaste åren, och företagen har i sådana lägen en tendens att skära hårt i utgifter som ger en osäker utdelning – och en utdelning först på lång sikt. Säkerligen har både industriministern och jag fått många bevis på detta från svenska företag.

Vi menar att samhället måste ta sitt ansvar. Vi har lagt fram en rad förslag för att öka forsknings- och utvecklingsarbetet. Det har gällt bättre stöd och större resurser, särskilda utvecklingsbolag, omläggning av beskattningen, en nationell kraftsamling kring vissa stora projekt och mycket mera.

Statsministerns svar tidigare i veckan visade att den nuvarande regeringen ser mycket lätt på dessa frågor. Utan motivering åsidosätter regeringen riksdagens beslut genom att man underlåter att inrätta de särskilda utvecklingsbolag som riksdagen beställde. Jag förstår att Nils Åsling personligen kan känna sig bedrövad över det faktum att han inte för riksdagen fick lägga fram en redovisning för de utvecklingsbolag som han under oppositionstiden var med och träffade en överenskommelse med oss om.

Nu bekräftar industriministern litet överraskande – jag vill säga det – denna bild av ointresse för framtidsfrågorna. Det är möjligt att han under debattens gång kommer att visa det intresset, och i så fall blir jag glad. Men i stället tycks industriministern vara nöjd med den verksamhet som i dag bedrivs i företagen. Han kan tänka sig vissa åtgärder, t. ex. utökade resurser till styrelsen för teknisk utveckling. Det tycker jag är bra, för därmed förverkligas ett gammalt socialdemokratiskt förslag. Men man vägrar i

regeringen – och det är viktigt att hålla detta i minnet – att ta itu på allvar med dessa frågor. Man följer principen att överlåta dessa till företagen själva. Det är tydligen en viktig industriprincip för regeringen att så mycket som möjligt av den industriella utvecklingen och planeringen skall överlåtas till företagen själva. Men vi säger att samhället och löntagarna också måste släppas in i denna process.

Det gäller vidare frågorna om industrins kapitalförsörjning och krisen i industriinvesteringarna.

Sedan 1976 har vi upplevt ett katastrofalt ras i industriinvesteringarna. På två år gick de ned med över en tredjedel. 1979 låg de stilla på denna mycket låga nivå, och inför 1980 tycks läget vara oförändrat.

Detta är kanske det allra största problemet i vår ekonomi i dag, ty det handlar om byggandet för framtiden. Gör vi inga investeringar i industrin i dag, har vi ingen produktion där i morgon och inga nya jobb där på 1980-talet. Så griper investeringskrisen in i de flesta svenskars vardag.

Här har vi sagt: Detta är oacceptabelt. Vi måste få en kraftig höjning av industriinvesteringarna. Vi har därför lagt fram en rad konkreta förslag. Där finns – jag upprepar förslagen – avsättandet av en fjärdedel av företagets vinster direkt öronmärkta till investeringar, där finns inrättandet av vår struktur- och utvecklingsfond och där finns ökade möjligheter för den fjärde AP-fonden att stödja framtidsinriktade projekt, också i de små och medelstora företagen.

När jag frågade ekonomiministern efter regeringens program föredrog han att rikta blicken bakåt, till 1960-talets glada dagar då framtidsbyggandet var högt. Han föredrog att rikta kritik mot socialdemokratin och fackföreningsrörelsen för att vi drev dessa frågor. Han föredrog att stå upp som en marknadsekonomins apostel och dogmatiskt hävda att bara vinsterna i företagen blir tillräckligt stora, så löser sig alla problem. Han föredrog allt detta framför att redovisa regeringens förslag. Och det framstår som naturligt när man i dag hör industriministern bekräfta regeringens tomhänthet. Investeringarna ökade 1979, säger industriministern nöjt. Även för 1980 räknar regeringen med betydande investeringsökningar. Jag måste medge att Nils G. Åsling har rätt. Investeringarna gick upp 1979. De gick, herr talman och ärade ledamöter av kammaren, upp med hela 1,9 % – efter att ha rasat med nära 35 % under de två föregående åren. Är det samma "betydande" ökning industriministern räknar med 1980, kommer det att ta över 20 år innan investeringarna ligger på samma nivå som 1976.

Dessutom är det så att regeringen som helhet uppenbarligen inte delar Nils G. Åslings bedömning. Industriministern och ekonomiministern har olika uppfattningar i denna viktiga fråga. Och detta redovisar de anmärkningsvärt öppet inför riksdagen. I denna för vårt land så viktiga fråga har de inte kunnat enas om samma skrivning – de svar jag fått denna vecka har varit olika. Detta gäller inte bara denna fråga, utan det gäller också frågan om riskvilligt kapital till företagen. Ekonomiministern var helt på det klara med de behov av riskvilligt kapital som finns. Men industriministern tycker däremot att det i dag inte finns behov av riskvilligt kapital. Och då frågar jag: Vem har rätt?

Om den industriella utvecklingen

Kan ni inte bestämma er i regeringen hur ni skall ha det beträffande investeringsprognosen och frågan om kapitalförsörjningen? Däremot tycks man i regeringen vara helt överens om att inga insatser behövs. Faktum är att regeringen inte har anvisat en enda åtgärd mot vårt kanske största näringspolitiska problem: investeringskrisen. Jag upprepade denna fråga gång på gång i min interpellationsdebatt med ekonomiministern utan att få något svar på den. Jag har ställt den frågan också till industriministern, och jag hoppas på ett svar: Vilka åtgärder ämnar regeringen föreslå för att vi skall komma till rätta med krisen när det gäller investeringarna?

Nu hänvisar man troligtvis till företagets vinster. Höjs bara dessa, stiger investeringarna. Visst skall vi ha lönsamma företag, där vinsten verkligen placeras i ny produktion och skapar nya jobb. Men man kan inte förlita sig enbart på vinsterna. Jag hävdar att sambandet mellan vinster och investeringar inte är så enkelt. Vi har haft långa perioder med låga vinster och höga investeringar. Nu upplever vi motsatsen. I stället erfordras här en mångfald av åtgärder.

Den här diskussionen gäller också regeringens näringspolitik i fråga om planering och löntagarnas ställning.

De senaste årens erfarenheter visar att planeringen och framförhållningen hos såväl företagen som samhället har varit klart otillräckliga. Åtgärder har kommit för sent. En nödvändig samordning har saknats. Löntagarnas kunskaper, erfarenheter och engagemang har utnyttjats mycket litet.

Här väljer industriministern i sitt svar att huvudsakligen ta avstånd från en övergripande central planering. En sådan skapar endast en stelhet och en byråkrati som verkar hämmande på näringslivets förnyelse och initiativkraft, säger han.

Men då frågar jag industriministern: Vem har talat om en centralstyrning? Vem har talat om uppbyggandet av en krånglig byråkrati? Ja, inte har socialdemokraterna gjort det. Nu hävdar tidningen Arbetsgivaren av alla tidningar att det är industriministern själv som är ute och pratar om centralstyrning och krånglig byråkrati. Därför har industriministern tvingats gå in i tidningen Arbetsgivaren och föra en debatt om vad han egentligen har menat när han talat om planering och styrning. Men den affären får ni klara ut er emellan. Vi däremot tar bestämt avstånd från kapitalismens planlöshet och kaos, för detta koncentrerar makten hos företagsledare och kapitalägare. Men vi tar lika bestämt avstånd från en centraliserad ekonomi av öststatsmodell. Ett sådant system leder till centralstyrelse, byråkrati och tröghet. Det överför makten till specialister, tekniker, ekonomer och centralbyråkrater. Vad arbetarrörelsen vill göra – och här är den fackliga och den politiska arbetarrörelsen helt ens – är att bygga upp en industripolitisk planering som vilar på samverkan mellan samhället, löntagarna och de anställda. Det skall vara ett samarbete där dessa tre parter bidrar med sina erfarenheter och med sin kompetens. Det handlar om en demokratisering av besluten i näringslivet. Det handlar om att ge människorna – löntagarna – en möjlighet att vara med och fatta beslut som rör jobben och framtiden.

Visst kräver detta att samhällets resurser förstärks. Visst kräver det att

möjligheterna till en övergripande planering förbättras. Men det är ett avgrunds djup till den centralplanering som jag läst i bladen att Nils G. Åsling beskriver vår politik och försöker skrämja med.

Vi talar i klartext om vad vi menar med behovet av ökad planering och framförhållning i industrin. Det handlar om en samverkan mellan samhälle, löntagare och anställda. Ingenting annat! Och frågan till industriministern blir därför: Avvisar regeringen detta? Säger regeringen nej till denna demokratisering av besluten i näringslivet? Förnekar regeringen att det i dag t. ex. fordras en samlad plan för skogen och skogsindustrierna, för råvaruförsörjningen, för utbyggnaden av anläggningar för vidareförädling och för sysselsättningen?

Av industriministerns svar framgår snarare att han i stort sett tycker att planeringen och framförhållningen i företagen är tillfredsställande. Jag tycker personligen att det är en något förvånande inställning, eftersom jag har upplevt industriministern som särskilt öppen i dessa frågor. Han har varit det i tidigare debatter men också i avskedsintervjuer och uttalanden för ett par år sedan. Jag vill påminna om hur det lät då. Då stödde Nils G. Åsling kravet på "bättre planmässighet både när det gäller samhällets näringspolitik och när det gäller näringslivets eget agerande". Han uttalade att han blev förskräckt när han såg hur dålig planeringen och framförhållningen var i de stora privata svenska företagen.

Men nu är han av någon anledning tillfreds. Och man frågar sig förundrat: Vad är det som nu har hänt? Det har tydligen blivit bättre nu, men på vilket sätt? De frågorna bör industriministern försöka besvara, annars drabbas vi onekligen av misstanken att det enda som har hänt är att Nils G. Åsling på nytt satt sig i en regering med folkpartiet och högern och tvingats till eftergifter åt starkare krafter i regeringen.

Lika nöjd tycks industriministern vara när det gäller löntagarnas ställning. Tillståndet i riket är gott även på denna punkt, enligt industriministern.

Detta säger han samtidigt som vi nära nog dagligen hör protester från de anställdas organisationer. Det är protester över att de inte fått någon chans att påverka viktiga beslut, över att de förslag de kommit med inte har blivit seriöst behandlade, protester över att beslut fattats över huvudet på dem de berör.

Gå ut och fråga dem som jobbar inom skogsindustrin, om de anser att deras kunnande utnyttjas tillräckligt! Gå ut och fråga dem som har förslag till ny produktion vid nedläggningshotade industrier, om de tycker att deras idéer kommer till sin rätt! Gå ut och fråga dem som får läsa i tidningen att deras jobb är hotat, om de tycker att de fått vara med i diskussionerna om företagets framtid och utveckling!

Sanningen är ju, att det oftast varit löntagarna som först varnat för de problem som kommit och att det ofta varit löntagarna som kommit med förslag till lösningar. Sanningen är ju också att man alltför sällan lyssnat till deras varningar, till deras förslag, innan det varit för sent.

Här är vår linje klar: Vår näringspolitik bygger på en fast tro på löntagarna. Löntagarna måste få större chanser och möjligheter att delta i planeringen,

större chanser att komma med förslag och synpunkter.

En återkommande tes i den borgerliga trepartiregeringens näringspolitik – vi har hört den tidigare i dag här i riksdagen – är att företagen själva skall bestämma över strukturfrågorna. Det tycker jag är självklart, har industriministern sagt i flera svar här i riksdagen. Varför skulle det vara självklart?

Skall verkligen samhället tillåta att nedläggningar och omstruktureringar sker enbart på företagsekonomiska grunder? Skall inte samhället – och löntagarna – ha något att säga till om i sådana sammanhang? Skall inte de samhällsekonomiska bedömningarna komma in i bilden?

Vad händer om vi lämnar fältet fritt för företagen att styra och ställa? Om vi skulle falla för de tongångar som nu hörs allt oftare, att politikerna – riksdagen – skall hålla sina fingrar borta från industripolitiken, vad skulle då hända? Jo, kvar för samhället skulle endast bli uppgiften att med skattepengar städa upp efter det att företagen på grundval av sina strikt företagsekonomiska beräkningar genomfört sina beslut. Och därefter skulle det vara samhällets sak att klara de arbetslösa problem och ta fram ny sysselsättning.

Vi socialdemokrater avvisar den politiken. Samhället och löntagarna skall vara med och fatta de avgörande strukturbesluten. Samhällsekonomiska bedömningar måste som vi ser det vävas in i besluten.

De borgerliga har sagt nej när vi begärt strukturplaner för flera viktiga industrigrenar, t. ex. tekoindustrin, specialstålsindustrin, skogsindustrin och bryggeriindustrin. Motivet från de borgerliga har just varit: Det här klarar företagen bäst själva. Samhället och löntagarna skall inte lägga sig i.

Vad har följden blivit? Jo, en oplanerad utslagning av fabriker och sysselsättningstillfällen samt arbetslöshet, men inget av planerad hushållning med våra mycket begränsade resurser.

Jag skall ta några exempel, och jag börjar med det område som industriministern kanske bäst känner till. Jag vet att industriministern delar oron för utvecklingen inom detta område, nämligen skogsindustrin.

Skogsindustrin är härvidlag det värsta exemplet. Här slås industrienheter – sågverk och massafabriker – ut, och tusentals människor blir arbetslösa därför att inte råvaran – som finns – kommer fram till industrierna. Skivindustrin håller på att vittra sönder till följd av bristen på samordning och framtidssatsningar.

Utrustningsindustrin för våra basnäringar är en annan industrigren där sambandet mellan basindustri och utrustningsindustri, dvs. mellan beställare och tillverkare, har sänkts. Vad har följden blivit? Jo, följden har blivit att vi håller på att förlora hela den viktiga industrigren som utrustningsindustrin utgör. Ta AB Karlstads Mekaniska Werkstad som ett exempel!

På bryggerisidan är vi på väg att få en helt ostyrd utslagning av arbetsplatser. Samhället och löntagarna måste vara med och ge sans och måtta i strukturomdaning av livsmedelsindustrin. Stordriften inom livsmedelsindustrin utvecklas utan att samhället lägger en enda synpunkt på det som sker.

För en stund sedan diskuterades här i kammaren frågan om Ljusne Kätting AB. Det är ett företag inom SSAB som exporterar nästan hela sin produktion – 90 %. Den branschen är inte oviktig, och många anser att det där finns utvecklingsmöjligheter.

Men industriministern hade inga synpunkter på strukturfrågan. Det får de berörda företagen avgöra, sade han. Då är min fråga: Hur skall de enskilda företagen i en omstrukturering som gäller en hel bransch kunna ta hänsyn till samhällsekonomiska aspekter och sociala mål? Det är ju det frågan gäller.

Jag skulle kunna fortsätta uppräknningen. Jag har tagit bara några exempel för att visa att regeringens bristande vilja att föra en aktiv industripolitik är ett klartecken till ett fortsatt nedläggningsraseri inom svensk industri. Om inget görs kommer kortsiktiga privatekonomiska bedömningar att helt styra utvecklingen. Vi får inga ordentliga framtidssatsningar. Vi får i stället en oplanerad strukturomvandling.

Industriminister Åsling har nu prövat båda varianterna med känt resultat. Under den första trepartiregeringen hade Nils Åsling sin akutmottagning öppen praktiskt taget dygnet runt. Jag har sagt i tidigare debatter oss emellan att det inte fanns någon plan för hjälpen. Jag har också sagt att denna oplanerade verksamhet ledde till ett stort slöseri med skattepengar. Nu, i den andra trepartiregeringen, har Nils Åsling bestämt sig för att inte lägga sig i. Det var ju en målsättning som herr Huss lade sig till med och som f. ö. herr Åsling kritiserade våldsamt. Det var en princip som enligt herr Åslings mening inte ens räckte till för en trebetygsuppsats. Men med den "utskåpade" principen sitter nu Nils G. Åsling som Sveriges industriminister.

Socialdemokratin har valt en tredje väg. Vi har anvisat den vägen i den socialdemokratiska näringspolitiken. Den politiken skall leda till en ny långsiktig utbyggnad av industrin, en utbyggnad som tar hänsyn till människornas behov, som sker på människornas villkor och som inte bidrar till utslagning och sämre arbetsförhållanden. Den politiken skall också leda till satsningar på forskning och teknisk utveckling, utveckling av våra basnäringar stål, skog och gruvor. Den skall vidare leda till att den gemensamma sektorn blir en motor i industrins utveckling, att de anställda deltar i industrins utveckling på ett helt annat sätt än tidigare och att vi gemensamt säkrar de resurser som krävs för en utbyggnad av industrin. En politik av den här modellen skulle skapa tryggare sysselsättning på 1980-talet.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Det var ett intressant anförande som Thage Peterson här höll, och jag hälsar med tillfredsställelse möjligheten att på detta sätt få överlägga om näringspolitiken.

Får jag först säga att jag tycker att Thage Peterson är väl pessimistisk i sin analys av situationen. Det är faktiskt inte så illa ställt med svenskt näringsliv som man kan tro när man lyssnar på Thage Peterson: här finns mycket av

*Om den industrial-
la utvecklingen*

vitalitet och utvecklingsoptimism. Det har också avspeglats under det gångna året när svenskt näringsliv i stor utsträckning återerövrade tidigare förlorade marknadsandelar internationellt.

När Thage Peterson säger att det finns en brist på insikt om problemens allvar i min framställning, förmodar jag att han i detta sammanhang uppfattar min kritik mot svartmålningen som en brist på engagemang eller brist på insikt. Min kritik mot den svartmålning som man ofta möter i den näringspolitiska debatten – jag vill inte säga att Thage Peterson i någon större omfattning gjorde sig skyldig till en sådan svartmålning i sitt anförande – riktar sig mot att den är så onyanserad och ofta bortser ifrån att vi ändå har ett utvecklingsdugligt näringsliv och att de problem som vi ser framför oss egentligen är marginella. De kan vara besvärliga, om man ser till det ekonomiska scenariot, men under förutsättning att den ekonomiska politiken kan klara stabiliteten i samhällsekonomin och därmed klara vår internationella konkurrenskraft finns ingen anledning till någon överdriven pessimism. Därav min kritik mot svartmålningen, en kritik som alltså inte får betraktas som någon brist på insikt om problemen.

Jag kan vara överens med Thage Peterson om att forskning och utveckling spelar en nyckelroll och är basen för den nödvändiga förnyelsen i näringslivet. Jag tar inte lätt på detta. Det är faktiskt under den tid jag varit ansvarig för industripolitiken som utvecklingsfonderna har tillskapats och fått sin nuvarande karaktär som regionalt självständiga organ med en väsentligt utökad kredit- och rådgivningskapacitet, om man jämför med de gamla företagarföreningarna. Det är under den tid jag varit ansvarig som planerna på industrifonden för större utvecklingsprojekt utformades. Det har tillskapats regionala investment- och utvecklingsbolag, det har skett en enorm uppräknings i anslagen till forskning och utveckling på energiområdet. Tidigare var anslagen rätt blygsamma. Med det program som vi föreslog riksdagen 1977 skapades en treårsram på 1 miljard. Det var många hundra procents stegring i insatsen jämfört med vad den socialdemokratiska regeringen tidigare satsade på detta för näringslivets utveckling strategiska område.

Sedan beklagar Thage Peterson att de speciella utvecklingsbolag som riksdagen beställde i fjol inte än har föranlett någon proposition. I stället har vi, som statsministern tidigare påpekat i sitt svar, valt att närmare utveckla de tankarna för att återkomma i ett senare sammanhang, och i avvaktan därpå har en väsentlig satsning på styrelsen för teknisk utveckling skett i den budgetproposition som nu ligger på riksdagens bord.

Thage Peterson tar upp löntagarnas och samhällets roll i planeringsprocessen. Jag är i stort sett överens med honom om att det i ett modernt industrisamhälle inte bara är företagsledningarnas och kapitalägarnas intressen som skall vara avgörande; de måste avbalanseras både mot det övergripande samhällsintresset och mot löntagarintresset. Det är en självklarhet. Mycket av den vitalitet som vi behöver i näringslivet beror just på utvecklingen av nya vägar för samverkan mellan samhälle, löntagare och företag.

Thage Peterson pekade på de små investeringarna och sade att det kanske är vårt allra största problem. Vi är överens även på denna punkt. Det råder inget tvivel om att investeringarna måste öka. Vägen dit går över en framgångsrik ekonomisk politik. Det förutsätter i det här skedet, som jag hade tillfälle att säga under finansdebatten, en bred överenskommelse om t. ex. det scenario som skall gälla för den nära förestående avtalsrörelsen.

Men när man säger att det är små investeringar inom näringslivet måste man nog vara beredd att göra vissa distinktioner. Det är nämligen av betydelse var investeringarna sker, och det är av stor betydelse om investeringarna gäller tekniskt intressanta områden och områden där nyföretagandet främjas. Jag har en bestämd känsla av att investeringsaktiviteterna i de mindre företagen och på tekniskt väsentliga områden har varit relativt sett större än tidigare, medan vissa investeringar i mera traditionella industrigrenar har hållits tillbaka. Jag är inte säker på att en ökning av investeringsaktiviteten i ett företag som Stålverk 80 skulle ha varit lyckosam för utvecklingen av landets näringsliv, och jag är inte heller säker på att de investeringar som gjordes i de svenska varven under 1970-talets början inte hade kunnat disponeras bättre med tanke på näringslivets långsiktiga utveckling. Man måste nog vara litet försiktig i sina omdömen när man talar om investeringar. Det är också fråga om var investeringarna skall ske.

Jag betonade att det i och för sig finns kapital och att det viktigaste nu är att skapa lönsamma projekt. Detta innebär självfallet inte att jag på något sätt undervärderar kapitalfrågornas betydelse. Det är emellertid en viss skillnad när det gäller angelägenhetsgraden om man gör en kortsiktig prioritering.

Thage Peterson frågade vem som har talat om centralstyrning. Han hänvisade till tidningen Arbetsgivaren som om den vore något slags sanningsvittne. Tidningen har gjort sig skyldig till en befängd citatförfalskning i samband med ett referat av ett tal som jag har hållit. Jag behöver kanske inte upphålla mig vid detta. Det väsentliga i sammanhanget är att socialdemokraterna i debatten med förkärlek talar om samlade planer och ökad planmässighet. Det vore välgörande om de klarare kunde definiera vad som menas. Jag har självfallet ingenting emot en ökning av demokratiseringen, men den får då ske genom en aktiv insats av människorna. I demokratiseringen ligger knappast, som t. ex. det Meidnerska fondsystemet förutsatte, uppbyggnaden av ett enda stort centralstyrt fondsystem. Då skapar man verkligen centralstyrning. Jag tolkar emellertid Thage Petersons inlägg som att det Meidnerska fondsystemet även för socialdemokraterna tillhör historien. Också i det avseendet skulle vi kanske kunna sägas vara överens i vår värdering.

Jag efterlyser bättre planmässighet i näringslivet och mer av perspektivplanering också i näringspolitiken. Och det är min ambition och den här regeringens avsikt att återkomma i det avseendet. Däremot tror jag inte på detaljplanering, där man centralt i politiska instanser drar upp de handlingslinjer efter vilka företagen skall manövrera. Politikernas uppgift måste ändå vara att ange ramarna och målen efter vilka företagen sedan har att träffa sina dispositioner. Om man vill ha ett vitalt näringsliv så måste man bygga det på

en decentraliserad ekonomi, där ansvaret för produktionslivet är decentraliserat till företagen.

Jag vill till sist kommentera påståendet att det inte skulle finnas någon plan för den s. k. akuten, den aktivitet som industridepartementet utövar. Här har Thage Peterson råkat ut för ett missförstånd. Vi arbetar enligt samma principer som under den första trepartiregeringens dagar.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

THAGE PETERSON (s):

Herr talman! Jag måste säga att jag är litet överraskad. Industriministern tyckte uppenbarligen så bra om mitt anförande och mina synpunkter att jag bara hörde uttrycket "vi är överens om det mesta" om fråga efter fråga. Då måste jag fråga industriministern: Kan jag tyda detta så att vi nu kommer att få igenom de socialdemokratiska förslagen här i riksdagen? Det kanske finns anledning för oss att efter den här interpellationsdebatten sätta oss ned och gå igenom de olika förslag som socialdemokraterna här lagt fram och de synpunkter som jag fört fram i debatten.

Jag vill inte svartmåla, utan jag vill i stället säga: Låt oss hjälpas åt för att få bukt med svartmålningen. 1980-talet får inte beskrivas bara som dystert och omöjligt. Men vi får inte heller fly från verkligheten, den verkligheten att Sverige befinner sig i en ekonomisk kris med ett gigantiskt budgetunderskott och en utlandsuppläning som i dag slår alla rekord. Klarar vi inte att återställa balansen i vår ekonomi får vi inte heller en effektiv och framtidsinriktad industri.

Jag upplevde industriministerns svar som förnöjsamt. Jag tyckte att problemen förminskades eller förnekades – allt verkade vara bra i svensk industri. Det vore bra om det vore så, men så är det inte. Jag har pekat på raset i industrins investeringar, på det alltför låga forsknings- och utvecklingsarbetet i företagen, på att löntagarnas ställning inte är sådan att deras kunnande, erfarenheter och engagemang kommer till sin rätt och på att planeringen inte är som den skulle behöva vara, en planering för ökad hushållning med de totala resurserna i vårt land.

Det oroar mig att vi har stora brister i dag i den industriella framförhållningen och planeringen. Och jag är inte säker på att industriministern helt inser läget för industrins framtid, eftersom det inte finns så mycket av oro hos industriministern.

Detta sker i en tid då vi på löpande band upplever strukturkriser i näringslivet, kriser som hotar att slå ut hela branscher, då företag läggs ner i en takt som aldrig förr, då människor ställs arbetslösa, eftersom det inte finns några tillväxande industrier att gå till, och då framtidssatsningarna rasat. Dessutom blir vi alltmer medvetna om de svåra krav som 1980-talet ställer på oss genom hård konkurrens och snabb ökning av datorisering och industrirobotar.

Beträffande planeringen vill jag säga att det ute i debatten har förekommit

en grovt felaktig beskrivning av hur socialdemokratien vill utveckla den näringspolitiska planeringen. Man har sagt att vi vill bygga upp en fullkomligt gigantisk statlig byråkrati. Detta är felaktigt. Men samtidigt vet vi att sanningen är att de statliga planeringsresurserna i dag är helt otillräckliga. Det vet jag att också industriministern anser. De är också obetydliga. De räcker inte ens till för att utarbeta ett rimligt beslutsunderlag för brandkårsuttryckningarna. Sanningen är att staten i dag tvingas göra stora insatser med skattemedel utan att ha ett genomarbetat och vederhäftigt underlag för besluten. Långt mindre räcker naturligtvis de statliga planeringsresurserna till för att ta fram ett underlag för en aktiv offensiv industripolitik.

Det är här som vi har menat att en förstärkning måste göras. Det är här vi har fört fram våra förslag om en övergripande planering. Utvecklingen under 1970-talet och problemen inför 1980-talet styrker oss i vår uppfattning. Med dagens verklighet som grund måste stora delar av svensk industri bli föremål för en övergripande planering. I bransch efter bransch uppkommer ju situationen att avvägningar måste göras mellan olika orter och olika regioner, att samhällets åtgärder krävs för att omstruktureringen inte skall drabba enskilda människor orimligt hårt. Därför måste det, som vi ser det, vara samhället som gör avvägningen, om samhället skall gå in med åtgärder. Det måste ändå vara samhällets sak att planera för samhällets åtgärder. Det är ju samhällsekonomiska hänsyn som skall styra strukturomvandlingen. Sådana hänsyn kan inte och kommer heller inte det privata näringslivet att ta.

Jag vill hälsa med tillfredsställelse om frågan om en övergripande planering kan diskuteras i mera korrekta och anständiga former än den debatt som hittills har förts, där man har kastat sig över socialdemokratin och fackföreningsrörelsens företrädare och beskyllt oss för en politik vi inte vill ha. Vi vill ha en planering där samverkan mellan företag, anställda och samhället är grunden.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag brukar försöka öka min allmänbildning genom att lyssna till vad som bjuds i kammaren. Jag känner en särskild förpliktelse att höra efter vad socialdemokratin tre främsta företrädare i min egen valkrets har att berätta, inte minst då Thage Peterson, som jag upplever som en man med god vilja och allmän hederlighet. Men det kan inte hjälpas att det ibland vilar något akademiskt, kanske rent av magistralt över hans sätt att se på problemen. Jag har alltså kommit att fråga mig om det inte för Thage Petersons del skulle vara av intresse med s. k. varvad utbildning. Skulle han inte kunna tänka sig att starta ett eget företag där ute i Nacka och på så sätt skaffa sig en praktisk erfarenhet av hur det går till att starta nya företag och en insikt underifrån i företagandets psykologi?

Thage Peterson talar ofta i vi-form. Jag hörde alldeles nyss: Gör vi inga investeringar osv. Varför gör inte Thage Peterson några investeringar själv? Det kan väl ändå inte vara så att Thage Peterson inte har någon tillräckligt bra idé. Den nuvarande industriministern och två av hans företrädare, Rune

Om den industriella utvecklingen

B. Johansson och Erik Huss, har själva varit företagare. För industriministerns del gäller det väl fortfarande. Om Thage Peterson speciminerar för industriministerposten i en framtida socialdemokratisk regering skulle han kanske ta chansen just nu och visa vad han duger till även i praktiken.

Jag tror nämligen att det är viktigt att politiker har egen praktisk erfarenhet av det de engagerar sig i, och Thage Peterson är ju ovanligt starkt engagerad i den svenska industriella utvecklingen.

Herr talman! Mitt improviserade inlägg kommer från åhörarpåls. Jag har tidigare i kammaren betonat min stora respekt för de svenska företagarna, som arbetar i massmedias och ibland i politikens motvind. Självt har jag aldrig haft modet att starta ett eget företag – svårigheterna och riskerna har verkat starkt avhållande.

För mitt enkla sätt att se är företagandet främst ett psykologiskt *fenomen* – och i dag ett psykologiskt *problem*. Om vi vill ha något gjort gäller det att satsa på *personer* – personer som *kan* något, som *vill* något och som kan *samla* människor kring sig, *stimulera* dem och *leda* dem. Tag reda på vad sådana människor vill, vilka villkor de anser att samhället bör bereda deras verksamhet och försök skaffa dem en lämplig, för att använda ett modernt ord, "psykosocial" arbetsmiljö! Jag tror mera på psykologi och mindre på ideologi i de här frågorna, och jag skulle bara vilja ge Thage Peterson rådet att i de strävanden som han engagerat sig för betänka just detta.

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag har tagit upp tiden, men jag tyckte att i denna trånga krets kanske det ändå skulle kunna gå för sig även för en som inte är expert.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Thage Peterson noterade att jag har starka sympatier för det principiella resonemang han för, och han drar därav den något förhastade slutsatsen att de socialdemokratiska motionerna inom området näringspolitik skulle kunna vinna riksdagens bifall. Så är inte fallet. Jag är helt övertygad om att motionerna kommer att avslås av kammaren därför att – som vanligt, höll jag på att säga – socialdemokratin har påtagliga svårigheter när det gäller att omsätta sina principer i konkreta förslag och få en anpassning till verkligheten. Det är ju inte för inte som verkligheten har varit socialdemokratins värsta fiende.

Vad jag tycker är positivt med den här debatten är alltså försöket att klara ut vissa principiella handlingslinjer och för all del också skiljelinjer.

Thage Peterson säger att det finns brister i planeringen i samhället. Så till vida är vi överens om det att vi tycker det skulle vara önskvärt att vi hade en bättre handlingsberedskap, alltså bättre kunde förutse vad som sker i näringslivet och därmed också vidta de samhällsåtgärder som är nödvändiga.

Där finns dock en avgörande skillnad mellan Thage Peterson och mig – det framstår nu efter Thage Petersons inlägg ganska klart. Thage Peterson säger att det behövs en övergripande planering. Man skall alltså ha en totalplan, t. ex. för strukturinsatserna inom skogsindustrin. Skulle vi följa det

handlingsmönstret nu, så skulle vi fördröja mycket av det som sker. Vi har i stället valt strategin att föra koordinerande och inspirerande samtal med företagen för att sektorsvis och regionalt utröna vilka åtgärder som måste till för att säkra en tillräcklig takt i strukturutvecklingen och för att också säkra nödvändiga framtidsinvesteringar. Det är fråga om en relativt snabb och handlingskraftig näringspolitik. Skulle den ha ersatts av något slags övergripande planering, så skulle man ha låst fast sig i kontroversiella intressen i onödan, och man skulle också ha fördröjt det arbete som pågår i företagen.

Här gäller det alltså att, om man går in med planeringsinsatser, inte motverka ett decentraliserat företagaransvar utan möjligheter för företagen att hitta positiva och konstruktiva lösningar. Det är därför som jag i stället för denna övergripande planering förordar vad jag skulle vilja kalla en perspektivplanering för näringspolitiken, dvs. att politikerna, regeringen och industridepartementet anger långsiktiga mål och gärna också framlägger översiktliga planer men av en betydande principiell karaktär och med en klar framförhållning, så att företagen utifrån det perspektivet vet hur samhället tänker sig framtiden och kan orientera sina egna dispositioner och lägga upp sin egen planering. I det här arbetet måste självfallet fackföreningsrörelsen lika väl som företagen spela med. Det förutsätter en nära samverkan.

Får jag till sist säga, att hur vi nu än lägger upp näringspolitiken är det helt avgörande för hur vi lyckas att vi klarar samhällsekonomin. Gårdagens debatt om finanspolitiken är ur den synpunkten litet illavarslande. Däremot tycker jag att debatten efteråt, bl. a. den som förts utifrån PTK-ordförandens resonemang om ett samhällskontrakt, illustrerar den medvetenhet som finns inom allt vidare kretsar om nödvändigheten av att samhällsekonomis centrala problem löses i ett brett samförstånd. Utan det samförståndet klarar man inte en näringspolitik för framtiden. Jag företräder för min del en aktiv näringspolitik, som inte tvekar att också använda samhällsinsatser. Jag reagerar mot den typ av näringspolitik som har en övertro på, som jag sade, en övergripande planering, en detaljplanering från samhällets sida, som går in i företagen. Men jag reagerar också mot den övertro på självläkande krafter som här och var, den glorifiering av konkurserna som ett inslag i näringspolitiken som sker här och var och som inte har någonting med de praktiska eller reella erfarenheterna av näringspolitiken att göra. En aktiv näringspolitik förutsätter att samhället i samverkan med näringsliv och fackföreningsrörelse är berett att utnyttja de instrument som finns för att bygga upp en positiv näringsstruktur och säkra näringslivets konkurrenskraft.

THIAGE PETERSON (s):

Herr talman! Jag fick några personliga råd av professor Gunnar Biörck. Det är möjligt att han därtill var stimulerad av de angrepp som tid efter annan riktats mot min person i hans husorgan Svenska Dagbladet.

Jag känner inte till professor Biörcks bakgrund, hur han varvat praktik och utbildning. Naturligtvis är det väldigt nödvändigt och nyttigt att människor

Om den industriella utvecklingen

har en god och bred bakgrund när de griper sig an olika uppgifter. Det gäller nog inte bara dem som sysslar med näringspolitik och industripolitik utan också dem som sysslar med sjukvård.

Jag fick min bakgrund mycket tidigt i förvärsarbetet i jordbruk och sågverk – från 13–14 års ålder. Jag har ägnat mig åt kommunal verksamhet, och jag har sysslat med företagsverksamhet under min tid i Folkets hus-rörelsen – det gällde åtskilliga företag. Jag känner inte till professor Biörcks företagsekonomiska verksamhet och erfarenhet, och det är egentligen ganska ointressant.

Ty de synpunkter som professor Biörck tar upp ger anledning till frågan om vi verkligen skall ha den principen att en riksdagsman som sysslar med trafikfrågor måste ha varit ute och seglat på båtar eller byggt isbrytare, att den som skall syssla med sjukvårdsfrågor måste vara läkare eller ha arbetat inom sjukvården. Jag tror det vore befängat att tillämpa sådana principer.

Naturligtvis måste vi i riksdagen få arbeta med frågor, delta i debatter och framföra våra förslag och synpunkter utan att bli angräpnade av den anledningen att vi kanske inte har praktisk erfarenhet från det område föreslagen gäller.

Professor Biörck frågar också vad jag menar när jag säger "vi". Han kände tydligen en viss irritation över att jag använde ordet "vi". Nu använder jag personligen det ordet mycket oftare än "jag". Det har vi lärt oss i den socialdemokratiska rörelsen. Där är vi vana vid – med hänsyn till solidariteten och det socialistiska budskapet – att tala i vi-form. Men dessutom avsåg jag vi svenskar eftersom Sverige också är vårt land. Sverige är också socialdemokraternas land, löntagarnas land, det fackliga folkets land. Vi kommer inte att upphöra med att säga vi om vår rörelse och vårt land. Det får professor Biörck finna sig i.

Jag trodde väl, herr Åsling, att vi inte var så överens som herr Åslings första replik kunde antyda. Jag har inte drömt om att jag och industriministern nu skulle vara överens om våra förslag om en nödvändig övergripande planering, om att löntagarna skall vara med i den industriella utvecklingen eller att vi skall få en bättre hushållning med våra resurser.

Det var bra att det blev klarlagt. Det har ibland varit alltför vanligt med dubbla attityder – dubbla meningar – i samma fråga hos en och samma företrädare, exempelvis när det gällt utvecklingsbolagen. Jag kan således konstatera att de förslag som vi har fört fram – om löntagarnas ökade möjligheter i industrin, om behovet av övergripande planering, om att vi måste satsa på teknisk forskning och utveckling – är förslag som inte delas av centerpartiet. Vi har ingenting emot att klara linjer som finns mellan vår näringspolitik och den borgerliga näringspolitiken klargörs ytterligare. När det gäller dessa fundamentala och viktiga frågor kompromissar vi inte.

Herr talman! Jag inledde med att säga att jag under denna vecka i tre interpellationer sökt vinna någon klarhet om den borgerliga trepartiregeringens näringspolitik. Men min summering av dessa diskussioner kan bara bli en: att regeringen saknar en offensiv näringspolitik. Jag tycker att man undervärderar satsningar på forskning och utveckling. Det finns inga förslag

beträffande investeringskrisen, och man vill inte inse behovet av samarbete mellan samhället, de anställda och företagen för att vi skall kunna gripa oss an med de svåra problem vi står inför. Och det är verkligen svåra problem vi står inför. Det kommer att krävas stora uppoffringar av oss alla. Men det är viktigt att säga att vi också står inför stora möjligheter. Skall vi kunna ta till vara dessa möjligheter krävs en medveten och offensiv näringspolitik, och den står svensk arbetarrörelse för.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag skall be att till Thage Peterson få återgälda några personliga ord.

När jag framförde önskemålet att man skulle ha praktisk erfarenhet av det man talar om – och det har nu Thage Peterson redovisat att han har – gjorde jag det därför att jag tror att just inom företagandet, som vi diskuterar nu, är det mycket viktigt att man är känslig för de psykologiska elementen. Det är ju här en situation där man begär eller hoppas att människor skall göra någonting extra, någonting utöver de vanliga löntagarnas dagliga arbete. Då måste man nog också vara medveten om de faktorer av psykologisk art som stimulerar eller avhåller sådana människor från att göra insatser i företagandet.

Det är från den synpunkten jag har tagit upp detta – jag tycker att jag i de anföranden av Thage Peterson, som jag lyssnat till, har saknat den dimensionen. Jag har känt det mera som om dessa anföranden å ena sidan bärs fram av en stark känsla för det samhälle som vi – antingen vi tillhör eller inte tillhör socialdemokratin eller fackföreningsrörelsen – betraktar som vårt, men å andra sidan är alltför mycket färgade av skrivbordstänkande. Detta senare tror jag inte att den här saken är betjänt av.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 14 Om ett utvecklingsprogram för Västerbottens gruvindustri

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *John Anderssons* (vpk) den 8 februari anmälda interpellation, 1979/80:139, och anförde:

Herr talman! John Andersson har frågat mig om regeringen har påbörjat eller har för avsikt att börja utarbeta ett utvecklingsprogram för Västerbottens gruvindustri och om regeringen har för avsikt att söka samråd med berörda kommuner i samband med arbetet på programmet.

Mineralpolitiska utredningen har i uppdrag bl. a. att göra långsiktiga bedömningar av Sveriges försörjning med mineralråvaror och att lägga fram förslag om hur en framtida näringspolitik inom området bör utformas. Riksdagen framhöll under föregående riksmöte behovet av ett gruvpolitiskt handlingsprogram. Samtidigt påpekades att mineralpolitiska utredningens kommande förslag var av grundläggande betydelse för detta. Utredningen

Om ett utvecklingsprogram för Västerbottens gruvindustri

har en bred parlamentarisk sammansättning. Vidare ingår i utredningen företrädare bl. a. för gruvindustrin och Gruvindustriarbetareförbundet. Jag har erfarit att utredningen beräknar avlämna sitt slutbetänkande inom kort.

De delbetänkanden som mineralpolitiska utredningen har avlämnat remitterades i december 1979 bl. a. till samtliga länsstyrelser och Svenska kommunförbundet för yttranden. Så snart utredningens slutbetänkande föreligger, kommer även detta att remitteras. Berörda kommuners yttranden kommer naturligtvis att utgöra en del av underlaget för den mineralpolitiska proposition som jag avser föreslå regeringen att förelägga riksdagen. I denna proposition kommer också frågan om utvecklingen av Västerbottens gruvindustri självfallet att vara en mycket viktig del – inte minst från regionalpolitisk synpunkt.

John Andersson hänvisar i sin interpellation också till att det i Västerbotten har gjorts nya intressanta upptäckter av mineralfyndigheter. Jag vill i det sammanhanget nämna att statens satsningar genom nämnden för statens gruvegendom under de senaste åren har ökat i Västerbotten. Som framgår av årets budgetproposition (prop. 1979/80:100 bil. 17 s. 123) föreslår regeringen för budgetåret 1980/81 ökade satsningar på bl. a. nickelprojekt i Västerbotten. Vidare betonas värdet av den pågående prospekteringen efter andra legeringsmetaller i Västerbotten och i Norrbotten.

JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Först får jag tacka industriministern för svaret.

I min interpellation till industriministern har jag pekat på vilken betydelse gruvnäringen har i mitt län. Det är också på det viset att tyngdpunkten i denna näring berör några kommuner. Med hänvisning till detta kan jag helt instämma i vad industriministern påpekar, nämligen hur viktigt det är från regionalpolitisk synpunkt att en utveckling sker av gruvnäringen.

Jag vill också erinra om hur förödande just från en regionalpolitisk synpunkt den hittills förda politiken har varit. Det har ju varit så att konjunkturerna i stort sett bestämt – och detta har skett kortsiktigt – om malmen har varit brytvärd eller inte. Som ett exempel kan nickelgruvan i Lainejaur nämnas. Under andra världskriget bedrev Boliden AB brytning där. Stora delar av riksmalmspartierna bröts ut, men det finns fortfarande stora partier kvar som innehåller nickel samt koppar. Dessa partier innehåller emellertid fattigare malmer än de som bröts under kriget. Också andra svårigheter, bl. a. ur anrikningsteknisk synpunkt, torde ha bidragit till att verksamheten upphörde. I dag har dock utvecklingen inom detta område nått så pass långt att det med största sannolikhet finns möjlighet att ta fram nickel ur fattiga och i övrigt komplicerade malmer.

Det senaste exemplet på nedläggning är Adakgruvan. Nedläggningen av den innebar svåra och ännu olösta problem för Norsjö kommun. Den politiken kan inte få fortsätta, att tillfälliga konjunkturedgångar skall bestämma en malmkroppas brytvärde. Det ställer inte bara till enorma problem för berörda kommuner och deras befolkning – det är också en

misshushållning med våra naturtillgångar.

Att åter öppna nedlagda gruvor kräver ju stora investeringar. Det borde innebära att man tänker sig för både en och två gånger innan beslut fattas om en nedläggning. Enligt min mening framstår detta med tydlighet, om man ser det hela i ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Industriministerns svar innehåller inte några konkreta förslag. Några sådana har jag inte heller efterlyst. De frågor jag ställt anser jag har blivit besvarade i positiv anda.

Låt mig ändå få framföra några funderingar inför framtiden. Riksdagen har ju uttalat sig för ett gruvpolitiskt handlingsprogram. Ett sådant program måste enligt min mening få någon form av planering. Det måste väl innebära att samhället på ett bättre sätt än vad som hittills varit fallet ges möjlighet att påverka utvecklingen. Man måste väl komma bort från de kortsiktiga företagsekonomiska bedömningar som hitintills varit rådande. Jag har tidigare berört detta. Spåren av en sådan politik förskräcker.

Till sist. Jag kommer självfallet att med intresse följa den här frågans handläggning. Nya tillfällen att återkomma ges ju när regeringen framlägger det gruvpolitiska handlingsprogrammet för riksdagen.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 15 Om villkoren för bildande av vattenförbund

Justitieministern HÅKAN WINBERG erhöll ordet för att besvara *Thure Jadestigs* (s) den 31 januari anmälda interpellation, 1979/80:130, och anförde:

Herr talman! Thure Jadestig har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder för att ändra lagen om vattenförbund så att vattenförbund lättare kan komma till stånd.

Lagen om vattenförbund, som trädde i kraft den 1 januari 1977, ger möjlighet till samverkan mellan alla berörda intressenter i ett vattenområde. Ett vattenförbund skall ägna sig åt vattenvårdande åtgärder, exempelvis underhåll av vattendragen genom rensning. Det var främst behovet av en rättvis fördelning av kostnaderna för underhållsåtgärder som motiverade en lagstiftning.

Den som har tillstånd enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen att utnyttja vattnet skall i princip vara medlem i vattenförbundet. Kommunen har alltid rätt att vara med.

Frågan om tillkomsten av ett vattenförbund prövas vid en särskild förrättning. Förrättningsutlåtandet skall innehålla uppgifter om förbundets verksamhet och verksamhetsområde samt om medlemmar och andelstal.

Andelstalen skall bestämmas efter vad som är skäligt med hänsyn främst till vars och ens nytta eller intresse i övrigt av verksamheten eller till den omfattning i vilken han inverkar på vattenförhållandena. Kostnaderna för verksamheten, exempelvis rensning av ett vattendrag, fördelas mellan

Fredagen den
29 februari 1980

*Om villkoren för
bildande av vat-
tenförbund*

medlemmarna efter dessa andelstal. Om det är nödvändigt för att uppnå en rättvis fördelning av kostnaderna, kan olika andelstal bestämmas för olika delar av verksamhetsområdet och för olika verksamhetsgrenar.

Ett beslut om förbunds bildning kan ändras endast vid en ny förrättning. Omprövning får ske om förhållandena ändras. Det kan vidare i det ursprungliga beslutet anges att omprövning av en speciell fråga får ske efter en viss tid.

Thure Jadestig förordar en ordning som innebär att man vid förbunds bildningen inte behöver bestämma några andelstal för olika verksamheter och ingrepp utan kan ta upp den frågan senare i samband med att åtgärderna aktualiseras.

Jag är för dagen inte beredd att ta ställning i den fråga som Thure Jadestig har tagit upp. Inom justitiedepartementet pågår f. n. arbete med en ny vattenlag. I samband härmed kommer också lagen om vattenförbund att ses över.

Jag vill emellertid redan nu påpeka att det finns vissa skäl som talar mot en sådan ordning som Thure Jadestig har förespråkat. Ett vattenförbund kan sålunda knappast utöva någon egentlig verksamhet innan det finns bestämmelser om kostnadsfördelningen. Det är vidare ett rättssäkerhetsintresse att de blivande medlemmarna i ett sammanhang får möjlighet att ta ställning till frågan om medlemskap och andelstal.

Avslutningsvis vill jag emellertid påpeka att tillkomsten av lagen om vattenförbund inte innebär att frivilliga överenskommelser om samordning av vattenvårdsåtgärder har omöjliggjorts. Skulle bestämmelserna om vattenförbund i något fall anses mindre väl lämpade som ram för en samverkan mellan flera intressenter, har dessa möjlighet att genom ett avtal sinsemellan reglera formerna för en sådan samverkan. Det förekommer också sedan tidigare på flera håll i landet en frivillig samverkan i s. k. vattenvårds- eller vattendragsförbund.

THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Under de år då jag hade förmånen att deltaga i utredningsarbetet inför den nya vattenlagen lärde jag mig att det här är fråga om en komplicerad lagstiftning, som berör de flesta samhällsområden och är av central betydelse för vår livsmiljö. Det är också fråga om teknik och ekonomiska lösningar.

När vattenförbundslagen trädde i kraft den 1 januari 1977 var den en del av helheten. Men samma år hade vi en vårflod som bl. a. i Örebro och Västmanlands län förorsakade omfattande skador till besvär för många: samhällen, industrier, andra verksamheter och inte minst enskilda människor.

Det är riktigt som statsrådet säger i sitt svar, att lagstiftningen ger möjlighet till samverkan mellan berörda intressen i ett vattenförbund. Man kan så att säga förebygga att liknande katastrofer upprepas.

Behovet av lagstiftning är också obestridligt. Något förbund enligt lagen har emellertid inte kommit till stånd. Såvitt jag vet har heller ingen

*Om villkoren för
bildande av vat-
tenförbund*

förrättning påbörjats eller genomförts. Det har sålunda varit en trög start för lagen. Det finns anledning att fundera över orsakerna till detta och med stöd av vad man därvid kommer fram till revidera lagens tillämpning så att bildandet av vattenförbund underlättas.

Jag tycker mig finna en underton i svaret – indirekt åtminstone – som visar att statsrådet delar min besvikelse över att vattenförbund inte har bildats. Ett lagstadgat vattenförbunds förfarande är mycket bättre än vad som nu sker i de s. k. ideella organisationsformerna – vattenvårds- eller vattendragsförbunden.

Jag vet att det inom departementet pågår arbete med en ny vattenlag, och jag är medveten om att det här rör sig om ett stort och svårbehandlat område. Men det är värt att notera statsrådets besked att i samband med arbetet med den nya vattenlagen kommer lagen om vattenförbund att ses över. Det tycker jag är angeläget.

Däremot vill statsrådet redan nu påpeka att det finns skäl som talar emot den ordning som jag förordar i min interpellation. Jag har svårt att förstå den tveksamheten. Jag är nämligen övertygad om att det skulle gå att bilda vattenförbund med fast medlemskap och med ett fastlagt andelstal som underlag, om man har en välgjord utredning och om man är överens om förutsättningarna för att bilda vattenförbund utefter vattendrag. Vattenförbundet kan då omfatta den administrativa delen. Den tycker jag är rätt viktig för att man skall få i gång verksamheten. Man följer sålunda upp nuvarande lags anda och mening i fråga om andelstal och ekonomiskt åtagande.

Låt mig hänvisa till några praktiska erfarenheter.

Vi har i Västmanlands län aktualiserat dessa frågor med hög prioritet efter översvämningarna våren 1977. Det är nödvändigt för oss att finna former för att förebygga en upprepning av en sådan katastrof som vi då fick uppleva. Länsmyndigheter, kommunala enheter och andra intressenter utefter vattendragen har varit samlade i arbetsgrupper och framlagt underlag, rapporter, för bildandet av vattenförbund. Det gäller Arbogaån, Eskilstunaån, omfattande delar av Hjälmarens och Hedströmmen. För dessa enheter föreligger i dag utredningar. För Kolbäckån och Svartån pågår arbete.

Det finns en gemensam nämnare i allt detta underlagsmaterial: man är positiv till och inser nödvändigheten av ett samarbete. Man har kartlagt och fastlagt förbättringsbehoven, såväl kortsiktigt som mera långsiktigt. Men i rapporterna framhålls svårigheterna att i en enda förrättning fastställa andelstal för de olika verksamhetsgrenarna och binda upp sig för okända kostnader – det gäller den industriella sektorn, det gäller jordbruket, skogsbruket, fisket, fritidssektorn osv. – innan man egentligen vet vilken turordningen blir och vilken omfattning arbetet får. Men man har ändå intresse av att hitta en form av andelsåtagande, och då har man frågat sig: Kunde man inte använda formen vattenvårdsförbund och låta detta svara för de administrativa kostnaderna?

Det är naturligtvis riktigt som statsrådet säger i sitt svar att "tillkomsten av lagen om vattenförbund inte innebär att frivilliga överenskommelser om samordning av vattenvårdsåtgärder har omöjliggjorts".

*Om villkoren för
bildande av vat-
tenförbund*

Möjligheterna till samverkan i form av de gamla, måhända hederliga, vattenvårds- och vattendragsförbunden kvarstår alltså. Men det innebär i sig nackdelar. Om nu det här är den enda utvägen, herr statsrådet, vad har man då vunnit med den nya lagen, som i sig själv har så många förtjänster? Att dess motor har visat sig svårstartad, tyder väl ändå på att en översyn bör göras i dessa frågor. Nog bör det vara möjligt att åtminstone i den arbetsgrupp som finns i departementet pröva de tankar som förs fram i interpellationen och, för resten, också i en särskild skrivelse från våra länsmyndigheter till departementet. Flera skäl talar enligt min mening för att underlätta ett ingående gradvis i ett juridiskt bundet vattenförbund.

Jag tycker att statsrådets svar till mig visar en positiv vilja, men det finns ändå skäl som talar för att de tankegångar som förs fram i interpellationen bör övervägas.

Den arbetsform, som jag har redogjort för, bygger helt på erfarenheter från det praktiska arbetet i Västmanland. Jag hoppas faktiskt att våra intentioner skall prövas inom departementet, när man arbetar med propositionen om den nya vattenlagen och i samband därmed gör den nödvändiga översynen av vattenförbundslagen. Det här är naturligtvis inte ett problem enbart för Västmanlands län, utan ett problem som finns i alla län och berör alla våra vattendrag.

Låt mig få inbjuda statsrådet och hans medarbetare att besöka Västmanland! Ni är välkomna. Vi har kommit en bra bit på väg i arbetet på att få till stånd samarbetsavtal med alla berörda intressenter när det gäller våra vattendrag. Ett sådant besök på ort och ställe, där man kan ta del av våra erfarenheter, tror jag gagnar det arbete som statsrådet och hans medarbetare just nu sysslar med.

Låt oss gemensamt försöka finna möjligheter att bilda vattenförbund utan den stelhet som i dag synes råda, men där ändå den juridiska styrka som nuvarande lagstiftning ger kommer till uttryck.

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga utöver det Thure Jadestig har sagt. Jag tackar för hans inbjudan och hoppas att vi kan få tillfälle att på ort och ställe studera dessa frågor.

Vad gäller sakdebatten vill jag upprepa vad jag säger i interpellationssvaret, att det kommer att ske en översyn i samband med arbetet på en ny vattenlag. Där gäller det naturligtvis att väga in de skäl som Thure Jadestig har anfört och de skäl som jag har nämnt – allt som talar för och allt som talar mot. Det här är en komplicerad materia, vilket gör att det måste ske en ordentlig prövning. Men översynen kommer till stånd, därom är vi överens.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 16 Om polisens arbetsförhållanden

Nr 97

Fredagen den
29 februari 1980

*Om polisens ar-
betsförhållanden*

Justitieministern HÅKAN WINBERG erhöll ordet för att besvara Gunnar Björks i Gävle (c) den 7 februari anmälda interpellation. 1979/80:137, och anförde:

Herr talman! Gunnar Björk i Gävle har frågat mig dels om jag anser att man ur skyddssynpunkt skall fortsätta att sträva efter att poliser främst i yttre tjänst skall arbeta i par, dels vilken tolkning man skall göra av ett uttalande från justitieombudsmannen som rörde två polismäns ingripande mot två personer vilka var misstänkta för brott.

Sedan gammalt har ensamarbete förekommit i relativt stor omfattning inom polisen. Främst har detta förekommit inom ordningspolisen, där s. k. enkelpatrullering tidigare var en av de vanligaste patrulleringsformerna. Även under nuvarande förhållanden förekommer enkelpatrullering i flera former. Som exempel kan jag nämna att kvarterspolisverksamhet och viss trafikövervakning till en del bedrivs som ensamarbete. Förutom i dessa yttre verksamhetsgrenar förekommer visst ensamarbete på polisstationerna.

Den 1 juli 1978 trädde en ny lagstiftning om arbetsmiljön i kraft. I denna lag, arbetsmiljölagen (1977:1160), återfinns bl. a. bestämmelser om begränsning av ensamarbete.

Med anledning av att denna lagstiftning infördes tillsattes i mars 1978 en arbetsgrupp inom rikspolisstyrelsen med uppgift att se över formerna för ensamarbete inom polisväsendet. Arbetsgruppen, som bestod av företrädare för rikspolisstyrelsen och de anställda inom polisen, lämnade i juni 1978 en rapport till rikspolisstyrelsen i vilken man hade enat sig om grunderna för ett förhandlingsunderlag.

Rikspolisstyrelsen har därefter, efter förhandling med personalorganisationerna, den 29 juni 1978 beslutat att arbetsgruppens rapport bör ligga till grund för bedömningen av frågor som rör ensamarbete inom polisväsendet.

I arbetsgruppens rapport påpekades bl. a. att riskerna vid ensamarbete varierar kraftigt beroende på polisdistriktets struktur, personella och tekniska resurser m. m. Gruppen rekommenderade att man lokalt skulle se över skyddsfrågorna beträffande ensamarbetet, när fråga uppkom om att inrätta någon ny form för ensamarbete eller när det annars fanns särskild anledning till det. Som lokala faktorer av betydelse från skyddssynpunkt nämndes i rapporten kommunikationsmöjligheter, tillgång till fortskaffningsmedel, radiosamband m. m.

Enligt min mening kan man inte uppställa någon generell regel om att poliser i yttre tjänst skall arbeta i par. Bland de patrulleringsformer som jag nämnde tidigare är speciellt kvarterspolisverksamheten och viss trafikövervakning, exempelvis den på motorcykel, lämplig för ensampatrullering. Det är emellertid självklart att enkelpatrullering inte bör förekomma där den innebär ett onödigt risktagande för personalen. Jag kan i sammanhanget upplysa att det av detta års regleringsbrev för polisväsendet framgår att regeringen byter ut ett tjugotal små personbilar avsedda för enkelpatrullering mot större bilar.

Gunnar Björk har också frågat mig vilken tolkning man bör ge JO:s uttalanden i anledning av ett ingripande som två polismän gjorde mot två personer som var misstänkta för brott.

I sitt beslut kritiserade JO att polismännen fängslade en av de misstänkta i en polisbil, och sedan begav sig båda från bilen för att söka efter den andre misstänkte personen. Det riktiga hade enligt JO varit att en av polismännen hade stannat kvar i bilen och att den andre, ensam eller tillsammans med tillkallad förstärkning, hade gett sig av för att söka efter den andre misstänkte personen.

Det ankommer inte på mig att närmare tolka JO:s uttalanden. Jag vill endast påpeka att JO inte har rekommenderat ingripanden av en ensam polisman. Frågan huruvida sådana kan få förekomma får liksom hittills avgöras från fall till fall, med ledning av de riktlinjer som rikspolisstyrelsen har bestämt för ensamarbete.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Jag vill tacka justitieministern för svaret på interpellationen. Jag vill också tacka honom för att han har bemödat sig att ge en utförlig redogörelse för bakgrunden till sitt svar.

Skälet till att jag har framställt interpellationen är att polismän har velat få klarlagt vilken principiell betydelse det JO-uttalande som jag har tagit upp i interpellationen har när det gäller ensamarbete i yttre tjänst. Från polisens sida är man, som jag har framhållit i interpellationen, angelägen om att få arbeta i par vid de tillfällen då det krävs. Man kan ha stor förståelse för detta krav, eftersom poliserna ofta har ett krävande jobb och självfallet vill kämpa för en bättre arbetsmiljö. Det är därför viktigt att de ges möjligheter att göra detta.

I svaret säger justitieministern att han inte vill tolka JO:s yttrande. Däremot pekar justitieministern på att JO inte har rekommenderat ingripande av en ensam polisman. Jag tycker att justitieministerns svar på den punkten är något luddigt, eftersom JO:s uttalande enligt mitt förmenande var en direkt kritik mot polisernas tillvägagångssätt i det aktuella fallet.

Om jag försöker göra en välvillig tolkning av svaret, tolkar jag det så, att där ingripande skall ske bör polisen inte vara ensam. Om det är en riktig tolkning, kan det betraktas som ett positivt besked för poliskåren i dess fortsatta strävanden att få klarhet i vilka regler som gäller för den yttre tjänsten.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 17 Om våldspornografiska bilder

Justitieministern HÅKAN WINBERG erhöll ordet för att besvara *Karin Ahrlands* (fp) den 8 februari anmälda interpellation, 1979/80:138, och anförde:

Herr talman! Karin Ahrland har i en interpellation till mig uttryckt den åsikten att det i framtiden inte bör vara tillåtet att framställa och sälja våldspornografiska bilder. Hon har ställt två frågor till mig. Med hänvisning till en illustrerad artikel i en s. k. herrtidning har hon frågat dels om jag tycker det är förenligt med grunderna för yttrandefriheten och tryckfrihetsförordningen att uppmana till förråande sexuellt eller sadistiskt beteende, dels om gränsen för vad tryckfriheten kan tillåta är nådd.

Jag behöver väl knappast säga att jag hyser samma starka avsmak som Karin Ahrland för våldspornografiska och liknande förråande framställningar som appellerar till människors sämsta böjelser. Vad frågan nu gäller är emellertid om och i vad mån man bör ingripa mot sådana skildringar genom lagstiftningsåtgärder, i första hand på det tryckfrihetsrättsliga området.

Redan gällande lagstiftning ger vissa möjligheter att gripa in mot våldspornografi o. d. Visning och spridning av våldspornografi i allmänhet kan beivras i en del fall. Den som på eller vid en allmän plats skyltar med pornografiska bilder på ett sätt som är ägnat att väcka anstöt straffas för otillåtet förfarande med pornografisk bild. Detsamma gäller den som tillställer andra människor pornografiska bilder utan föregående beställning.

En annan möjlighet att ingripa mot våldspornografi ger straffbestämmelsen om förledande av ungdom. Enligt den bestämmelsen är det straffbart att bland barn eller ungdom sprida skrifter eller bilder som genom sitt innehåll kan verka förråande eller på annat sätt medföra en allvarlig fara för de ungas sedliga fostran.

Andra ansvarsbestämmelser kan bli tillämpliga vid själva framställningen av våldspornografi. Jag tänker då bl. a. på bestämmelsen i brottsbalken om frihetskränkande otukt.

Fr. o. m. det senaste årsskiftet är det straffbart att skildra barn i pornografisk bild med uppsåt att bilden sprids, om inte gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig.

Filmcensuren gör det möjligt att ingripa mot våldspornografi som förekommer i biograffilmer.

Som Karin Ahrland har påpekat i interpellationen innebär reglerna i allmänna ordningsstadgan att förråande sexuella eller sadistiska beteenden inte får förekomma vid offentliga pornografiska föreställningar. Vidare får personer under 18 år inte medverka vid offentliga pornografiska föreställningar.

Frågan om ytterligare ingripanden mot våldspornografi faller inom yttrandefrihetsutredningens uppdrag. Utredningens främsta uppgift är att överväga hur grundlagsskyddet för yttrandefriheten i andra medier än tryckta skrifter skall kunna förstärkas. Bland de medier som är aktuella kan

Nr 97

Fredagen den
29 februari 1980

*Om våldsporno-
grafiska bilder*

nämnas film och videogram. Det är visserligen ingen förstahandsuppgift för kommittén att ta ställning till vilka gärningar som skall vara straffbara när de begås i massmedier. På en punkt skall kommittén emellertid mera ingående behandla frågan om det straffbelagda området omfattning. Enligt direktiven kan det nämligen visa sig lämpligt att något vidga detta område, om filmcensuren för vuxna avskaffas. En utgångspunkt här anges kunna vara det förslag till en yttersta gräns för pornografi och våldsframställningar som år 1969 föreslogs av kommittén för lagstiftning om yttrande- och tryckfrihet. Den utveckling som har skett på pornografiområdet visar enligt direktiven att en viss försiktig utvidgning av det straffbara området kan vara motiverad, också vad det gäller andra medier än film, t. ex. tryckta skrifter och videogram.

Alla ingripanden på tryckfrihetens område – hur välmotiverade de än i förstone kan tyckas vara – kräver noggranna överväganden. Jag anser det därför klokast att vänta med ett ställningstagande till frågan om ytterligare lagstiftning mot våldspornografi och liknande till dess yttrandefrihetsutredningen har redovisat sina utredningsresultat på området.

KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag vill tacka justitieministern för svaret. Jag kanske borde upplysa om att jag faktiskt också motionerat i denna fråga. Efter min motion fick jag det exemplar av tidskriften *Lektyr* i min hand som föranledde mig att gå händelserna i förväg och interpellera.

Jag behöver väl knappast säga att jag verkligen utgått ifrån att Håkan Winberg har samma starka avsmak som jag mot våldspornografi. Och vi är inte ensamma om det. Jag är nästan säker på att det är en åsikt som delas av alla som är valda till denna kammare, oavsett parti, och att den dessutom delas av en majoritet av svenska folket. Tyvärr delas den inte av alla, för då skulle vi inte behöva ha den här debatten, men dit återkommer jag.

Justitieministern har själv sett de pornografiska bilder som föranleder mina frågor. Det finns ingen anledning att visa dem igen. Låt mig dock bara för fullständighetens skull citera ett par av bildtexterna. Frankfurter Bahnhof gör man av "2 kvinnor, väl utbankade" i kokt korb i ett bröd. "Här används endast underdelen av kvinnorna som gärna kan vara något bedagade." Till "Salami Bella donna" tar man "1 ung mör flicka, delar flickan i under- och överkropp. Benar ur underkroppen och gör en färs av köttet, vitlöken och kryddorna. Stoppa fårtarmen och knyt ihop. Överkroppen sys fast i ena ändan!"

Jag tycker att de här två citaten bör räcka för att vem som helst skall förstå att det handlar om våldspornografi av allra simplaste slag – om man över huvud taget kan göra graderingar när det gäller våldsporr. I just det här fallet ger bild och text också uttryck för ett kvinnoförakt, som är så djupt och omedvetet att man förfäras. Men självklart, herr talman, hade det varit precis lika skrämmande om det hade varit män som skildrats på detta sätt. Man kan tillägga att hade det varit fråga om negrer så hade det varit förbjudet.

Herr talman! Jag påstod nyss att troligen alla ansvariga politiker och en majoritet av svenskar håller med om att det här är förråande och att det egentligen inte kan finnas någon ursäkt för att publicera våldspornografi. Då skulle man kunna skyla över den här plumpheten med någon förklaring om att det här var ett olycksfall i arbetet och en engångsföreteelse. Men så är det tyvärr inte. Det finns människor som tydligt tycker att det här är bra. Dessutom tjänar de förstås pengar på det.

Den ansvarige utgivaren för Lektur har i en tidningsintervju i anledning av min interpellation försvarat artikeln. Han har påstått att den och bilderna är ett "konstnärligt arbete" och "ett inlägg i jämställdhetsdebatten". Man tror inte sina ögon, herr talman, när man läser sådant. Jag är också ordförande i jämställdhetskommittén, och där betackar vi oss verkligen för sådana här inlägg i debatten. Sedan säger han att jag inte har förstått vad det handlar om, vilket "bara vittnar om min begränsade intellektuella förmåga".

Som en parentes kan jag då inte låta bli att erkänna att jag personligen är samlare; jag samlar på två saker, konst är det ena, olika invändningar mot jämställdhet är det andra. Min konstsamling har inte blivit utvidgad, men den andra av mina samlingar har just blivit större. Det brukar heta som en invändning att vi just nu inte har tid eller råd med jämställdhet, att den här frågan inte är så viktig osv. Nu har jag fått en ny invändning i min samling, att vi ingenting begriper på grund av "vår begränsade intellektuella förmåga". Dess värre drabbar väl det påståendet också landets justitieminister, som hälsas välkommen.

När nu tidningens redaktör tycker att den här typen av bilder är bra, då finns det tyvärr anledning att anta att historien upprepas. Och med nuvarande lagstiftning kan ingenting i världen hindra honom eller någon annan från att trycka liknande bilder. Det är aldrig trevligt att behöva hota med förbud, allra minst när det gäller tryckfriheten. Men när pressens företrädare själva som i detta fall öppet och cyniskt utmanar opinionen, då bidrar de till att även vi som tidigare har varit för så litet förbud som möjligt blir beredda att ompröva våra ståndpunkter.

Med tanke på att justitieministern och jag tycks vara ense om det förnedrande för människor – och det förråande – i den här typen av tryck hade jag hoppats på ett svar som skulle ge tryckfrihetsutredningen, mig och alla andra som tycker att det är dags att stoppa våldspornografin snarast mera klara besked om justitieministerns egen åsikt.

Jag vill gärna tillägga att det för en liberal är svårt att ställa till en sådan här debatt. Tryckfrihetsförordningen är med rätta nästan helig i mitt parti. Men respekten för mänsklig integritet är lika stor. I fall som det här blir det en konflikt, och då. Håkan Winberg, får man se till grunderna för alla våra grundlagar. Det står i regeringsformen att den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Grunden för vår tryckfrihetsförordning är en önskan om ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning. Våldsporr hör inte till det som främjar vad tryckfrihetsförordningen främst är till för: att verka för demokrati.

Jag ställde två frågor i min interpellation. I den första använde jag juristspråk och talade om grunderna för tryckfriheten. Justitieministern bör utan närmare förklaring av vad det betyder förstå hur jag tänker, men jag har inte fått något svar. Sedan måste jag ställa en kompletterande fråga: Vad menar Håkan Winberg med uttalandet att alla ingripanden på tryckfrihetens område, hur välmotiverade de *i förstone* kan tyckas vara, kräver noggranna överväganden? Vad kan vid en närmare eftertanke i andanom göra dem mindre välmotiverade? Den frågan skulle jag gärna vilja ha svar på.

GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Våldspornografin i vårt land är utbredd. Som Karin Ahrland sade är den djupast sett ett uttryck för kvinnoförakt liksom för ojämställdheten mellan män och kvinnor i vårt samhälle. Hade vi kommit längre på väg när det gäller jämställdhet, om män och kvinnor verkligen hade varit likvärdiga, hade situationen säkert varit en annan. Då hade kvinnor inte betraktats som enbart sexualobjekt. Jag är övertygad om att ett samhälle med jämställdhet mellan män och kvinnor också är ett mjukare samhälle, där man lever i ömsesidig respekt för varandra.

Det lär finnas ett 30-tal våldspornografiska tidningsalster i vårt land. Dessa tidskrifter hindrar jämställdhetssträvandena och bidrar till en förstärkning av kvinnoföraktet. De pornografiska tidskrifterna är också för många ungdomar deras första möte med sexualiteten, som de från början kan få en alldeles snedvriden föreställning om. Tidskrifterna kan verkligen också initiera sexuellt våld och sadistiskt beteende. Jag anser att de i dag inte har någon funktion i vårt samhälle. Det är enbart kommersiella intressen som ligger bakom, men samhället kan inte acceptera hur hänsynslös spekulation som helst med människorna.

Karin Ahrland visade mig i dag de bilder som hon berörde i sin interpellation. Bilderna övergår allt vad man har sett i den vägen, de är vämjeliga och fruktansvärt otäcka. Man blir nästan både fysiskt och psykiskt illamående. Det är också värt att notera att utvecklingen kan gå mot alltmer sadistiska bilder. Kanske är detta rent av något som vi måste räkna med. Det är, som Karin Ahrland säger, hög tid att rensa upp i floran av alster med kvinnoförakt. Det måste bli ett slut på utgivandet av dessa pornografiska alster och på det kvinnoförtryck som de står för.

Jag delar Karin Ahrlands uppfattning när det gäller frågan om yttrande- och tryckfriheten. Att förbjuda vissa tidskrifter är ett ingripande mot tryckfriheten. Det är också riktigt som justitieministern säger att sådana ingripanden kräver noggranna överväganden. Vår yttrandefrihet och vår tryckfrihet är så viktiga basförutsättningar och beståndsdelar i vår demokrati. Man kan å andra sidan i en demokrati inte acceptera ett sådant kvinnoförtryck som dessa tidskrifter står för.

Med all respekt för vår yttrande- och tryckfrihet: Det måste bli ett stopp för dessa våldspornografiska alster! Det måste bli ett förbud att framställa och importera dem!

Jag vill ställa frågan till justitieministern: Anser justitieministern att den nu

sittande yttrandefrihetsutredningen har möjligheter att i sitt arbete ta upp just frågan om förbud mot sådana här våldspornografiska skrifter? Om inte så är fallet, är justitieministern då beredd att utfärda tilläggsdirektiv till yttrandefrihetsutredningen för att därmed ge den möjlighet att verkligen penetrera dessa frågor?

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Tillåt mig erkänna att jag blev förgrymmad när jag läste svaret på Karin Ahrlands interpellation. Det är ett så typiskt intetsägande och kvinnoförtryckande svar som justitieministern ger.

Kvinnoförtryck är i och för sig ingenting nytt. Det stöter vi på dagligen och stundligen – det är omöjligt att undgå det eftersom det framträder överallt. Vi behöver bara slå upp tidningarna vid morgonfiket, så möter vi det. Vi kan se vilken kvinnobild som reklamannonserna förmedlar. Vi kan läsa nyheterna – det är männens värld som speglas.

Kvinnorna kanske finns med som kända mäns bihang, som vackra artister med offentligt kärleksliv eller som offer för övergrepp. Kvinnorna utsätts alltså för förtryck och diskriminering i många skilda former. Det kan ta sig formen av ett grått och enahanda vardagsförtryck. Men det kan också ta sig öppna och brutala former som hustrumisshandel eller våldtäkt. Och det kan, som i det här fallet, ta sig formen av exponering som pornografiska bilder.

Vi har från vpk:s sida länge krävt att det skall finnas ett förbud i grundlagen mot kvinnodiskriminerande uppfattningar. Vi har krävt att det skall finnas en särskild lag som förbjuder spridning av kvinnodiskriminerande text och bild i pornografiska alster.

Nu säger visserligen justitieministern i sitt svar att han hyser avsmak för våldspornografi. Ja, det får man sannerligen hoppas! Men så långt som till att göra något åt detta är justitieministern uppenbarligen inte beredd att gå. Han är inte ens beredd att uttala sig för en lagstiftning som definitivt sätter stopp för den här typen av vedervärdiga produkter. Det, herr talman, tycker jag är ynkligt.

Det finns tydligen inte en gräns ens när man på ett sällsynt sadistiskt sätt diskuterar, som Karin Ahrland citerade, "mjälla 17-åringar" som mals ner till råbiff och grillas i ugn.

Ingripanden på tryckfrihetens område är alltid känsliga, står det i svaret. Ja, visst skall vi slå vakt om tryckfriheten. Men den här typen av produkter har inte med det att göra. Om tryckfriheten innebär en frihet att så till den grad diskriminera hälften av vårt lands befolkning, så bör tryckfrihetsförordningen naturligtvis ändras. Det innebär, herr talman, en vidgad frihet för kvinnorna, därför att de slipper utsättas för dessa produkter.

Jag tycker att när man diskuterar frihet måste man fråga sig: Frihet för vem? Frihet för en sådan här tidning att publicera denna typ av material innebär ett tvång för alla oss andra kvinnor. Det förstärker dessutom kvinnoförtrycket kraftigt. Jag hoppas verkligen att det är så som Karin Ahrland gav uttryck för i sitt anförande att en majoritet i kammaren kommer

att ansluta sig till den uppfattning som innebär att man vill sätta stopp för den här typen av alster. Men då måste yttrandefrihetsutredningen snarast få klart besked.

Frågan kvarstår: Är justitieministern beredd att ge yttrandefrihetsutredningen ett klartecken på denna punkt?

BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tillhör dem som brukar försvara yttrandefriheten och tryckfriheten i alla sammanhang och som menar att vi måste vara beredda att betala ett pris för den och inte förbjuda allt som vi tycker illa om. Men det finns vissa gränser för tryckfriheten. Förtalsreglerna är ett exempel, förbudet mot hets mot folkgrupp är ett annat.

Om det i den artikel som Karin Ahrland har tagit i sin interpellation hade stått: Klyv en jude eller klyv en turk, tag underdelen av juden och mal den till en färs, hade det säkert väckt associationer till de fruktansvärda händelser som ägde rum i Nazityskland. Förbudet mot hets mot folkgrupp hade säkert varit tillämpligt i ett sådant fall. Det finns ett skydd mot kränkningar av olika etniska grupper. Men det finns inget som helst skydd mot sådana kränkningar som kvinnor dagligen och stundligen utsätts för, och det inte bara i massmedia. Det förlag som ger ut Lektur, i vilken den omtalade artikeln var publicerad, har också givit ut en tidning som heter Okej!, en porrtidning riktad till tonårstjejer eller flickor i 10–12-årsåldern. Efter mycket starka protester mot den tidningen har förlaget nu tydligen dragit tillbaka den, dvs. det fanns en vilja till självsanering som jag tycker är positiv. Men vad det gäller den artikel som vi har diskuterat här finns det uppenbarligen ingen som helst insikt om vilka fruktansvärda övertramp och vilken fruktansvärd cynism man gjort sig skyldig till när man publicerat förslag på hur kvinnor skall anrättas och ätas.

Jag skulle vilja fråga justitieministern: När det nu finns ett skydd mot kränkningar av etniska grupper – det som kallas hets mot folkgrupp – varför kan man inte använda det för att också skydda kvinnor mot sådana fruktansvärda kränkningar som faktiskt inte ens invandrargrupper råkar ut för? Jag skulle vilja ha ett besked från justitieministern på den punkten.

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Karin Ahrland ställde några frågor, bl. a. en om min egen uppfattning i denna fråga. Min uppfattning är att det faktiskt är nödvändigt att göra en utredning, innan man ger sig till att införa en direkt lagstiftning. Det tror jag att vi är överens om. Karin Ahrland och jag. Jag ser att Karin Ahrland har tagit upp det i sin motion, där hon säger att det finns självfallet en del gränsdragningsfrågor som måste klargöras, liksom de tryckfrihetsrättsliga konsekvenserna. Det är det jag menar att man behöver titta på.

Som svar till Gunnel Jonäng kan jag säga att jag har den uppfattningen att den här frågan faller inom yttrandefrihetsutredningens kompetensområde. När det gäller den speciella formuleringen i svaret kanske man skall hänvisa till att det faktiskt står i regeringsformen att yttrandefriheten är så viktig att

det endast är i utomordentligt speciella fall som den får begränsas. Här rör det sig om så obehagliga saker att man i förstone kan tycka att man kan lagstifta ändå. Jag har emellertid i andra sammanhang sagt att det alltid är anledning att tänka sig för två gånger, även om man kanske har viljeinriktningen ganska klar för sig.

Låt mig, herr talman, i detta sammanhang hänvisa till en tidigare riksdagsdebatt i dessa frågor, som fortfarande har aktualitet. Jag syftar på den debatt som förekom i samband med att straffbestämmelsen om otillåtet förfarande med pornografisk bild kom till i början av 1970-talet. Den bestämmelsen innebär som sagt dels ett förbud mot pornografiskyltning, dels ett förbud mot pornografispridning utan föregående beställning. Tidigare gällde i stället ett allmänt förbud mot att framställa eller sprida skrifter och bilder som sårade "tukt och sedlighet". Motiven till att det allmänna framställnings- och spridningsförbudet slopades och ersattes med förbuden mot skyltning och spridning utan föregående beställning kan man väl sammanfatta så här:

Medborgarna bör i vidaste möjliga omfattning själva få bestämma vilka framställningar i skrift, bild eller andra medier som de vill ta del av och vilka aktiviteter som de vill ägna sig åt. Inskränkningar i yttrandefriheten, vare sig det gäller pornografi eller annat, bör göras bara om det är nödvändigt för att värna betydande allmänna eller enskilda intressen. Ingen bör påtvingas pornografiska framställningar mot sin vilja.

Så ungefär resonerade alltså lagstiftaren i början av 1970-talet. Meningarna i riksdagen var emellertid delade. Företrädare för de tre icke-socialistiska partierna stödde under riksdagsbehandlingen ett förslag som kommittén för lagstiftningen om yttrande- och tryckfrihet hade lagt fram men som den dåvarande regeringen hade gått ifrån i propositionen. Förslaget, som inte vann majoritet i riksdagen den gången, gick ut på att det borde sättas en yttersta gräns för pornografi och våldsförframställningar. Det borde, menade förslagets förespråkare, vara straffbart att kränka den allmänna känslan för anständighet genom grovt sedlighetssårande eller uppenbart förråande framställningar. Också spridningen av sådana framställningar borde straffbeläggas.

Min företrädare på justitieministerposten, Sven Romanus, har i direktiven till yttrandefrihetsutredningen pekat på det här förslaget – ett förslag som jag menar är en ganska försiktig utvidning av det straffbara området.

KARIN AIIRLAND (fp):

Herr talman! Jag uppfattade Håkan Winbergs andra svar så att han börjar tycka precis som alla vi andra som har varit uppe här i debatten, att detta icke är någonting som tryckfriheten behöver skydda, utan att det tvärtom är någonting som tryckfriheten bör kunna ingripa emot. Men jag är litet undrande över varför Håkan Winberg enbart skyller på yttrandefrihetsutredningen. Det här är inte det första och det viktigaste uppdraget för yttrandefrihetsutredningen – och det tror jag Håkan Winberg vet – utan det ingår som en liten parentes i dess uppdrag. Utredningen fick däremot

tidigare, när vi förbjöd barnporr – och då på grund av agerande här i kammaren – i uppdrag att gå snabbare fram och utarbeta ett förslag till förbud mot barnpornografi. Varför kan den inte få ett liknande uppdrag när det gäller våldspornografi? Vi är ense om att det inte rimligen går för riksdagen att lagstifta om det i morgon – det här måste utredas – men om man skall utreda en sådan sak är det ju rimligt att man får veta att man skall arbeta i den riktningen att vi måste förbjuda det här.

Herr talman! Jag tycker det är litet märkligt att det skall behöva råda så stor tveksamhet i det här fallet. Jag har tidigare sagt att jag är ordförande i jämställdhetskommittén, som har fått i uppdrag att utreda förutsättningarna för ingripande mot könsdiskriminering i reklamen. I det uppdraget har vi gått igenom en väldig massa annonser från de senaste åren. Det förekommer porr i de annonserna också, men det är småsaker i jämförelse med vad som presterats i tidningen *Lektyr* i det här sammanhanget. Vi har också gått igenom alla de annonser som konserverar gamla könsrollsattityder, och vi skall utreda om sådana saker skall förbjudas eller inte. Men den könsdiskriminering som förekommer i reklamen, herr talman, är ett intet mot den diskriminering av det mänskliga värdet över huvud taget som förekommer i de här bilderna som vi har sett på – och som det fortfarande går bra att trycka utan vidare. Om pressen inte vill ta itu med någon självsanering, är det nödvändigt att riksdagen och regeringen ingriper och gör det snabbt!

EVA WINTHER (fp):

Herr talman! För ett tag sedan skrev jag ett öppet brev till *Lektyrs* chefredaktör och ansvarige utgivare. Jag har inte sett till någon reaktion på det brevet, men Karin Ahrland har redogjort för vad han anser om de bottenalster som fanns i den här tidningen. Han menade att det var ett konstnärligt arbete och ett inlägg i jämställdhetsdebatten. Det är ganska så upprörande.

Det är oerhört skrämmande att en människa år 1980 över huvud taget har kunnat få idén att producera ett sådant här alster. Vidare är det skrämmande att idén har kunnat fullföljas. Naturligtvis har inte bara en utan flera personer varit inblandade i det här arbetet. Ingen har sagt: Nej, det här får inte publiceras. Det talas ofta om att pressen skall sancra sig själv, att vi inte skall ha förbud. Pressen skall alltså själv få avgöra vad som skall tryckas. Men nu är det hög tid att *Lektyr* tar itu med den självsaneringen.

Karin Ahrland och likaså Bonnie Bernström har något redogjort för den liberala synen på tryckfriheten. Vi är rädda om tryckfriheten. Så länge man inte skadar någon annan människa skall friheten gälla. Men det här är till skada för annan människa. Nu säger justitieministern att endast i sällsynta fall får man begränsa tryckfriheten, och det är om betydande allmänna och enskilda intressen kan främjas. Men här är det väl fråga om just ett betydande allmänt intresse.

Vi kvinnor utgör mer än hälften av befolkningen i det här landet. Vi vill inte utsättas för en sådan behandling. Jag hoppas verkligen att justitieministern kommer med direktiv till tryckfrihetsutredningen, så att denna kan ta itu med frågan.

GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Det är intressant att konstatera att en enhetlig och samstämmig uppfattning i dag kommer till uttryck bland kvinnorna här i kammaren. Det gäller behovet av förbud mot våldspornografi. Vi har vid tidigare tillfällen här i riksdagen haft tillfälle att ta upp frågor av liknande slag. Kvinnor från olika partier har då diskuterat t. ex. kvinnomisshandel och omskärelse, och de har då haft samma uppfattning. Det är ett intressant fenomen, som verkligen bör observeras.

Kvinnorna i vårt land är alltså inte längre beredda att acceptera att leva under sådana förhållanden som de hittills har haft. Jag tror att vi kommer att få se ytterligare sådana här samstämmiga uppträdanden från kvinnornas sida. Men det är naturligtvis också nödvändigt att männen deltar i den här debatten.

Justitieministern sade att tryckfriheten inte får begränsas, att det endast får ske för att värna betydande enskilda eller allmänna intressen. Även här råder det samstämmighet: tryckfriheten är någonting som vi verkligen måste och som vi vill slå vakt om. Men det är här också en fråga om respekt för människor. Det är verkligen fråga om att värna betydande enskilda och allmänna intressen. Det måste vara det avgörande för frågans vidare hantering.

Det är riktigt – Karin Ahrland var inne på det – att vi bröt ut barnpornografin och gav den en skyndsam behandling. Jag skulle önska att justitieministern efter dagens debatt ville ge direktiv till yttrandefrihetsutredningen om att den tar upp frågan om förbud mot våldspornografi och skyndsamt lägger fram ett förslag på det området.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte ta mycket av kammarens tid i anspråk. I allt väsentligt kan jag instämma i det som tidigare har sagts i frågan.

Jag noterade att justitieministern menade att man inte kan lagstifta i den här frågan utan att den först blivit föremål för utredning. Det tror jag vi alla har förståelse för.

Nu säger justitieministern att enligt hans uppfattning ingår det i yttrandefrihetsutredningens uppgift och direktiv att studera denna fråga, utreda den och komma med synpunkter och förslag. Han har den uppfattningen, säger han. Men för att det inte skall räda någon som helst tveksamhet om vad som ingår i yttrandefrihetsutredningens direktiv borde väl justitieministern, med den utgångspunkt som han har deklarerat här, inte ställa sig avvisande till att ge tilläggsdirektiv till utredningen. Det skulle dessutom vara en bra markering av hur allvarligt justitieministern och riksdagen i övrigt ser på den här frågan, om tilläggsdirektiv utfärdades.

Jag skulle alltså vilja hemställa till justitieministern att allvarligt överväga om han inte, mot bakgrund av den diskussion som har förts här i kammaren i dag och mot bakgrund av den eniga uppslutningen från samtliga partier i frågan, för att undanröja alla oklarheter – även om han själv tycks ha den uppfattningen att denna uppgift redan ingår i utredningen – skulle kunna

*Om våldsporno-
grafiska bilder*

utfärda tilläggsdirektiv med den innebörd vi här har diskuterat. Han skulle som sagt dessutom göra det av det skälet att det vore en alldeles utmärkt markering av hur allvarligt vi ser på den här frågan.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Kvinnor i riksdagen har tidigare anmärkt på att inga manliga riksdagsmän var närvarande vid debatten om kvinnlig omskärelse. För att inte samma kritik skall kunna anföras i den här frågan vill jag gärna markera min anslutning till de synpunkter som har anförts tidigare i denna debatt.

Jag skulle emellertid också gärna vilja fråga justitieministern om inte texten till de bilder Karin Ahrland har visat mig utgör uppmaning till brott.

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Den senaste ställda frågan kan jag faktiskt inte här på rak arm besvara. Det tillkommer inte mig att avgöra om speciella handlingar är brottsliga eller inte; det är åklagarmyndigheten som skall göra det.

När det gäller sakfrågan har det väl framkommit att vi är ganska överens här. Jag vill kanske vända mig något mot Karin Ahrland, som säger att jag "börjar" tycka som andra i debatten. Jag har den uppfattningen att jag har gett uttryck för samma mening redan från början i interpellationssvaret.

Vad det gäller nu är att så snart som möjligt komma ifrån de här företeelserna. Jag har den uppfattningen att det måste ske efter en utredning, som skall se på vad sätt den här ändringen skall ske. Därom är vi också överens. Jag menar att denna undersökning skall ske snabbt, och jag hävdar att den skall ske inom yttrandefrihetsutredningens arbete och att detta ingår i utredningens direktiv.

När det gäller förslaget att man skall bryta ut denna fråga och eventuellt utfärda tilläggsdirektiv, har jag inte i och för sig åsikten att man skall hindra det. Min tanke är att detta arbete skall ske på ett lämpligt sätt och så att det blir resultat mycket fort. Yttrandefrihetsutredningen har till uppgift att så att säga spela över hela fältet. Därför hesiterar jag i princip en aning inför att bryta ut fråga efter fråga – man skall ju se sambandet. Men jag kan direkt säga att skulle det visa sig – mot vad jag förmodar – att denna fråga inte kan klaras av snabbt utan att man bryter ut den, anser jag mig inte förhindrad att ge tilläggsdirektiv.

KARIN AHLAND (fp):

Herr talman! Det har klagats på att kvinnor inte alltid håller ihop i riksdagen, och det har klagats på att män inte deltar i jämställdhetsdebatten. Den här debatten tycker jag är ett bevis för att kvinnor håller ihop i riksdagen och att det finns män som är intresserade av jämställdhetsdebatten. Det tycker jag är någonting mycket positivt med den här saken. Företrädare för samtliga fem riksdagspartier har enigt uttalat sin avsky för våldspornografi av den typ som vi har diskuterat.

Den sista repliken från justitieministern var också, tycker jag, bättre än

den första, och det skall jag tacka honom för. Han sade, åtminstone när han började sitt inlägg, att han så snart som möjligt ville finna en utväg så att vi kommer ifrån det här och att det bör ske snabbt.

Sedan hoppas jag att det bara var en slip of the tongue när justitieministern sade att han inte skulle hindra att några tilläggsdirektiv tillkommer. För om det skall bli några tilläggsdirektiv är det, såvitt jag förstår, justitieministern själv som skall utfärda dem, och jag vore väldigt tacksam om Håkan Winberg ville gå hem och fundera allvarligt på den saken. Annars är det risk för att vi får lov att vänta och får se det här upprepas för många gånger.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag kan knappast se att justitieministern förebringat några mer allvarliga skäl för att inte tillmötesgå en bred önskan här i kammardebatten om att det skall utfärdas tilläggsdirektiv. Han säger att om det skulle visa sig att frågan inte kan få en tillräckligt snabb behandling är han beredd att utfärda tilläggsdirektiv. Jag tror att det vore bra om inte justitieministern väntade tills det kommer att visa sig att det inte går tillräckligt fort att få frågan behandlad utan redan nu ville ta initiativet att utfärda tilläggsdirektiv med uppgift till utredningen att göra en snabb behandling av frågan.

Det kan knappast finnas något skäl för justitieministern – jag är övertygad om att han i sak inte har någon annan mening än den vi företrätt här – att vägra att tillmötesgå en sådan gemensam önskan. Vi vill med denna markera frågans angelägenhet och se till att den blir föremål för en snabb och utförlig behandling. Vilket resultat det sedan leder till får vi diskutera i annat sammanhang.

Jag vill alltså ånyo hemställa att justitieministern, av de skäl jag här åberopat, ger utredningen erforderliga tilläggsdirektiv.

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Får jag bara, för att det inte skall råda några missförstånd, säga att jag menar att det är inte tilläggsdirektiv eller inte som är det väsentliga. Det väsentliga är att den här frågan så snabbt som möjligt kan lösas. Kommer man fram till att det behövs tilläggsdirektiv har jag ingenting emot att utfärda sådana.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 18 Föredrogs och bifölls
Interpellationsframställning 1979/80:156

§ 19 Meddelande om justering av kammarens protokoll

TREDJE VICE TALMANNEN:

Protokollen för kammarens sammanträden den 27–29 februari kommer att justeras den 12 mars.

Nr 97

Fredagen den
29 februari 1980

Anmälan av interpellationer

§ 20 Anmäldes och bordlades
Proposition
1979/80:87 om ändring i rättegångsbalken m. m.

§ 21 Anmäldes och bordlades.
Motion
1979/80:1909 av *Lars Werner m. fl.*
med anledning av proposition 1979/80:74 om upplåtelsevillkor m. m. för kronotorp

§ 22 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 28 februari

1979/80:157 av *Bertil Jonasson (c)* till kommunikationsministern om virkestransporterna på tjälkadade vägar:

Skogsråvaran är mycket viktig för vårt näringsliv och för våra exportmöjligheter. Därför är det viktigt att åtgärder vidtas bl. a. för att underlätta virkeshantering och virkestransporterna.

Att ta fram virket från skogen är ofta förenat med svårigheter och stora kostnader. Detta gäller särskilt under senvintern och våren då många vägar till följd av tjällossning inte längre är farbara. Om skogsråvaran i detta läge inte kan tas ur skogen kan skador uppstå och skogsägarna åsamkas stora kostnader.

Oftast är det de mindre vägarna som drabbas hårdast i tjällossningstider. Dessa beläggs med totalt körförbud för fordon inom vissa viktklasser för att vägarna inte skall skadas. Det är emellertid angeläget att största smidighet kan tillämpas beträffande dessa körförbud. Om väghållaren tillsammans med vägmyndigheten fick svara för en dispensgivning då väderlek etc. tillåter detta skulle man i många fall kunna utnyttja de möjligheter till transporter som nattfrost ger på tjälkänsliga avsnitt.

Jag vill därför fråga kommunikationsministern:

Är statsrådet beredd att medverka till att en författningsförändring kommer till stånd, så att väghållaren ges möjlighet att fatta beslut om belastning på vissa vägar vid tjällossning samt tillsammans med vägmyndigheten utfärda dispenser från dessa bestämmelser?

Anser statsrådet det i så fall möjligt att genomföra dessa bestämmelser så att de kan gälla under årets tjällossningsperiod?

1979/80:158 av Thure Jadesig (s) till budgetministern om läskedrycksbeskattningen:

Anmälan av interpellationer

Vid behandlingen av produktskattehöjningarna den 26 oktober 1979 fick regeringen riksdagens uppdrag att snarast lägga fram förslag beträffande läskedrycksbeskattningen.

Regeringen skulle pröva skattens betydelse för de mindre bryggerierna samt beakta läskedryckernas alkoholpolitiska betydelse. I den motion (1979/80:94) som riksdagen anslöt sig till underströks också behovet av konkurrensneutralitet gentemot andra drycker.

Utvecklingen inom alkoholområdet under det senaste året har ytterligare förstärkt intrycket att situationen bland ungdomen är mycket allvarlig. Alla åtgärder från myndigheternas sida att stävja denna utveckling måste prövas. Skolöverstyrelsens undersökningar visar att både bruket och missbruket breder ut sig alltmer. SIFO:s årliga ungdomsundersökningar pekar i samma riktning. Enligt en nyligen gjord undersökning bland värnpliktiga dricker var femte minst 1 liter sprit i veckan mot några procent år 1966.

Det viktigaste i detta sammanhang är att söka skapa en attitydförändring när det gäller ungdomens alkoholbruk. Undersökningen bland de värnpliktiga visar att kamratkretsens normer har en avgörande betydelse. Men för att åstadkomma en sådan attitydförändring måste man erbjuda ungdomen alternativa dryckesvanor. Alternativa drycker måste därför gynnas.

Läskedrycker är i dag klart accepterade i de stora konsumentgrupperna bland våra tonåringar. Enligt SIFO:s undersökning kan två av tre tonåringar, som dricker alkohol, personligen tänka sig att byta ut alkoholdrycken mot en läskedryck. Redan detta synes vara skäl nog för att ta bort en produktskatt som motverkar sådana gynnsamma effekter.

De alkoholfria dryckerna har uppmärksammats i ett flertal alkoholpolitiska åtgärds paket. I Stockholms kommuns alkoholpolitiska utredning uttalas att ett kraftigt stöd för alkoholfria drycker skulle vara en verksam åtgärd att angripa ungdomens alkoholmissbruk. Alkoholpolitiska nämnden inom socialstyrelsen arbetar med ett förslag att slopa läskedrycks- och lättölsskatten i syfte att bidra till bättre dryckesvanor bland ungdomen. Socialstyrelsens chef har uttalat sig i positiva ordalag om läskedryckernas betydelse i detta sammanhang.

Även inom riksdagen har vi pekat på läskedryckernas betydelse ur denna aspekt. Vad gäller lättölet – som inte togs upp i riksdagens begäran – måste man konstatera att denna dryck är det naturliga alkoholsvaga alternativet till öl och starköl. Ett mer attraktivt pris skulle öka konkurrenskraften och motverka en oroande stagnation och nedgång av lättölskonsumtionen.

Bryggerierna arbetar i dag under svåra ekonomiska förhållanden – inte minst de mindre bryggerierna, som är belägna på känsliga orter ur sysselsättningssynpunkt. I det statliga Brygginvests strukturplan för bryggeribranschen föreslås att skatten på läskedrycker och lättöl skall slopas.

Brygginvest betraktar detta som en väsentlig förutsättning för branschens fortsatta utveckling.

Läskedrycker är i dag beskattade till skillnad från likartade drycker såsom juice och saft, vilket drabbar läskedrycksindustrin hårt ur konkurrenssynpunkt. Andra dryckesvarianter, såsom pulverdrycker och drycker framställda i läskedrycksapparater, har introducerats på marknaden och kan konkurrera med läskedryckerna på grund av att de är obeskattade. Pulverdryckerna säljs och marknadsförs av multinationella företag. Läskedryckerna tillverkas av inhemska företag som bidrar till sysselsättningen inom landet. Denna utveckling kan inte vara förenlig med våra national-ekonomiska och sysselsättningspolitiska strävanden.

Jag vill mot bakgrund av vad som här framförts ställa följande frågor till budgetministern:

1. När avser regeringen att avlämna det av riksdagen beställda förslaget om läskedrycksbeskattningen?
2. I vilken mån kommer departementet att beakta läskedryckernas alkoholpolitiska betydelse vid utarbetandet av det av riksdagen beställda förslaget?
3. Avser budgetministern att också ta med lättölet i förslaget?
4. Vilken betydelse för departementets bedömning tillmäter man branschens svåra situation?

§ 23 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 29 februari

1979/80:360 av *Daniel Tarschys* (fp) till utbildningsministern om visning i Sverige av viss utställning om vikingarna:

I London pågår en stor utställning om vikingarna, som åskådligt redovisar nya rön om en viktig epok i nordisk historia. Utställningen skall enligt planerna visas också i New York men däremot inte i något nordiskt land. Det borde vara en angelägen uppgift att få över denna utställning till Sverige. Mot denna bakgrund vill jag fråga utbildningsministern:

Är regeringen beredd att verka för att vikingautställningen visas även i Sverige?

1979/80:361 av *Allan Åkerlind* (m) till budgetministern om rörligheten på den nordiska arbetsmarknaden:

Svenskar som arbetar i Norge för svenska företags räkning drabbas av stora problem vid beskattningen av inkomsten för detta arbete. Bl. a. kräver både norska och svenska myndigheter preliminärskatt på samma inkomst. Det tar lång tid att vinna klarhet i förhållandena och att återfå för mycket

erlagd skatt – i Sverige eller i Norge. Dessa svårigheter har nu nått sådana proportioner att många svenskar avstår från att ta erbjudna arbeten i Norge. Svenska företag har därför tvingats avstå från att lämna offert på mycket stora uppdrag, som skulle ha haft stor betydelse för sysselsättningen i Sverige.

Vilka åtgärder är budgetministern beredd att vidta för att söka undanröja dessa svårigheter som indirekt hindrar den fria rörligheten på den nordiska arbetsmarknaden?

§ 24 Kammaren åtskildes kl. 13.49.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 97

Fredagen den
29 februari 1980

*Meddelande om
frågor*